

ชื่อเขียนทางพระคัมภีร์

หนังสือนี้ จัดพิมพ์โดย
สถาบันสยามเพื่อการศึกษาวิทยาศาสตร์
และวัฒนธรรม

www.pridi-phoonsuk.org

ChangeFusion OPENBASE.in.th

เมื่อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike BY NC SA 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

พิมพ์ที่เจริญวิทย์การพิมพ์ ๔๘/๕๔ ตลาดพานถม บางลำพู กรุงเทพฯ
นายสุรวิทย์ ไชยพงศาวิทย์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๘ โทร. ๘๒๑๕๕๔

ความเป็นอนิจจังของสังคม

คำปรารภ

ในการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุสรณ์คุณแม่ (คุณหญิงเพ็ญ
ภัยวิจิต ๔) ผู้มีพระคุณแก่ครอบครัวข้าพเจ้าและตัวข้าพเจ้าเป็น
อันมากนั้น ข้าพเจ้ามีความเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ยังไม่มีโอกาส
กลับไปประเทศไทย เพื่อร่วมงานกตัญญูกตเวทิตาพร้อมกับ
ครอบครัวและญาติทั้งหลายได้ จึงได้คิดออกแรงงานทางสมอง
และขีดเขียนด้วยกำลังกายแต่งหนังสือ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้
ล่วงลับไปแล้วสักเล่มหนึ่ง โดยเลือกหาเรื่องที่ท่านผู้นั้นเคยกล่าว
ถึงบ่อย ๆ และเป็นประโยชน์แก่สังคมอีกด้วย

ข้าพเจ้าได้ถามลูก ๆ ที่อยู่กับข้าพเจ้าในเวลานี้ว่าคุณยาย
เคยพูดถึงเรื่องอะไรบ่อย ๆ ในบ้านปลายแห่งอายุขัยของท่าน ซึ่ง
ข้าพเจ้าต้องพลัดพรากมา ลูก ๆ ตอบว่า คุณยายชอบพูดเรื่อง
มิกศัญญี จึงจำให้ข้าพเจ้าหวนระลึกว่าเรื่อง **มิกศัญญี** นั้นนับตั้งแต่
ข้าพเจ้ายังเป็นเด็กมีความจำได้ก็ได้นั้นพระภิกษุสงฆ์ และผู้เฒ่า
ผู้แก่ได้เล่าให้ฟังและอ้างถึงบ่อย ๆ ว่า มี พุทธทำนาย ไว้ว่าใน
ปลายพุทธศาสนายุกกาลมนุษยชาติจะเข้าสู่ยุคมิกศัญญี เพราะศีล-
ธรรมเสื่อมทรามลง จึงมีแต่การรบราฆ่าฟันและเบียดเบียนกัน
สิ่งมหัศจรรย์จะเกิดขึ้น คงที่มีผู้ประพันธ์เป็นร้อยกรองไว้ว่า

“กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย ฟ้าเต้าน้อยจะถอยจม
 ผู้ที่จะเดินตรอก บักรอกจะเดินถนน”

ไฟบรรลัยกัลป์จะล้างโลกที่โสम्म ครั้นแล้วยุคใหม่ คือ ยุคศรีอารยเมตไตรย ก็จะอุบัติขึ้น ในยุคใหม่มนุษยชาติจะอยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาปราณีระหว่างกัน บุคคลจะเสมอเหมือนกัน ประการว่า เมื่อออกจากบ้านแล้วต่างก็สังเกตความผิดเพี้ยนระหว่างกันไม่ได้ ความสะดวกในการคมนาคมและความอุดมสมบูรณ์ของชีวิตปัจจัยก็หลังไหลเหลือคณานับ ประการว่า มีถิ่นกัลป์พฤษ์ทุกมุมเมือง ซึ่งมนุษย์อาจถือเอาได้ตามความต้องการ ฯลฯ

แม้ว่า พุทธทำนาย ดังกล่าวแล้วจะเป็นเรื่องที่พระอรธกถาจารย์ได้พรรณนาไว้ก็ดี ปัญหาที่เราน่าจะศึกษาก็คือพระอรธกถาจารย์องค์นั้นได้วาดภาพสังคมในความฝันทำนองที่คนรุ่นหลังจากท่านหลายศตวรรษ คือ ธอมัส โมร์* ได้วาดภาพสังคมสมมติที่เรียกว่า ยูโตเปีย หรือท่านได้สั่งสอนเราโดยมีหลักธรรมเป็น

* ธอมัส โมร์ (THOMAS MORE) เป็นขุนนางผู้ใหญ่อังกฤษในรัชสมัยเฮนรี่ที่ ๘ เกิดใน ค.ศ. ๑๔๘๐, ถูกประหารชีวิตใน ค.ศ. ๑๕๓๕ ฐานไม่ยอมรับนับถือว่าเฮนรี่มีอำนาจเป็นใหญ่ในทางศาสนา ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นี้ไปไปได้กระทำอภิเชกให้เป็น “เซนต์”

สาระที่แสดงว่ามนุษย์สังคมต้องวิวัฒน์ไปเช่นนั้น ตามกฎแห่ง
อนิจจังของพระพุทธศาสนา และเป็นกฎของสภาวะทั้งหลายรวม
ทั้งมนุษย์สังคมด้วย

ถ้าหากคนในรุ่นเรา^{นี้}จะคัดค้านพระอรชรกตอาจารย์ โดย
ถือเอาเปลือกนอกที่ท่านอุปมาไว้เป็นทำนองชาดกมาเป็นหลักเพื่อ
ปฏิเสธสาระที่เป็นแก่นในของท่านแล้ว ข้าพเจ้าก็เห็นว่าไม่เป็น
ธรรมต่อพระอรชรกตอาจารย์ เพราะเราจะต้องระลึกว่าภาวะของ
สัปบุรุษในสมัยหลายศตวรรษก่อนโน้น เหมาะสมที่จะได้รับฟังคำ
อธิบายในรูปแบบของชาดก เราไม่จำเป็นต้องคอยหลังให้ไปไกล
คือเอาเพียงรุ่นข้าพเจ้าเมื่อยังเด็ก ๆ หรือเมื่อมีอายุมากแล้ว ก็เห็น
ว่าชาวชนบทส่วนมากที่ยังชอบฟังชาดกก็ยังมีอยู่อีก แต่พระธรรม

ธอมัส โมร์ ได้วาดภาพสังคมโดยสมมติว่า มีเกาะหนึ่ง เรียก
ว่า UTOPIA (ยูโตเปีย) สังคมนั้น^{นี้}มี^{นี้}ทรัพย์สินทั้งหลายเป็นของสังคม
ทุก ๆ คนถือธรรมเนียมประจำใจว่าต้องทำงานและเสียสละเพื่อส่วนรวม แต่
ยังคงมี^{นี้}ทาสกับราชาธิปไตย สังคมนั้น^{นี้}เป็นสังคมในความฝัน จึงมีผู้นำ
เอาคำ “ยูโตเปีย” มาเรียกพวกที่วาดภาพสังคมซึ่งไม่เป็นไปตามหลัก
วิทยาศาสตร์ทางสังคมว่านักสังคมยูโตเปีย หรือคติใดที่เป็นไปใน
ความฝันซึ่งไม่มีทางสำเร็จได้ก็เรียกกันว่ายูโตเปีย

กติกาท่านสรุปแก่นธรรมไว้โดยย่อทุกครั้งอันเป็นที่น่าจับใจ ใน พุทธศาสนายังมีชาดกอีกมากมายซึ่งยังไม่มีท่านผู้ใดคัดค้านว่าไม่ ใช่ออกจากโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า

การที่เราจะเอาเรื่อง เงื่อนเวลา ที่พระอรรถกถาจารย์กล่าว ไว้มาเป็นหลักปฏิบัติแก่นธรรมของท่านนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นว่าไม่ เป็นธรรมต่อท่าน เพราะเงื่อนเวลาเหล่านั้นเป็นเรื่องอุปมาถึง ความเก่าแก่หรือความนาน, สาระของท่านอยู่ที่ เงื่อนใบ คือเมื่อ ศีลธรรมเสื่อมทรามลง มีการขัดแย้งเบียดเบียนกันระหว่างมนุษย์ แล้ว สภาพการณ์ที่ท่านกล่าวไว้จึงเกิดขึ้น ขอให้สังเกตว่าเงื่อน เวลานั้นเป็นประเพณีของชาวเอเชียที่อยู่ร่วมกันถึงความเก่าแก่ หรือ ยืนนาน เช่น เรายกย่องพระราชมารดาเป็นพระพันปีบ้าง, พระ- ราชอัยิกาเป็นพระพันวัสสาบ้าง, ก็ไม่หมายความว่าท่านเหล่านั้น จะมีอายุถึงพันปี ในประเทศจีนปัจจุบันก็ยังคงใช้คำว่า ว่านช้อย ซึ่งแปลตามตัวว่า หมื่นปี เพื่อเปล่งอุทานให้พรประมุข ซึ่งมีได้ หมายความว่าท่านที่เป็นประมุขจะมีอายุยืนถึงหมื่นปี

ข้าพเจ้าเห็นว่าพุทธทำนายของพระอรรถกถาจารย์ต้องมี แก่นธรรมที่เป็นสัจจะ จึงจับใจหรือเกาะแน่นอยู่กับมวลราษฎร ยิ่งกว่าชาดกต่าง ๆ หลายชาดก ซึ่งบางทีสัปบุรุษลืม ๆ ไปก็มี

โดยสติปัญญาอันน้อยของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นว่าแก่น

ธรรมของพระอรหันตศาสดาก็คือ กฎแห่งอนิจจัง ของพระพุทธ-

ศาสนา คือ สิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีได้หนึ่งคงอยู่กับที่, ทุกสิ่งมี
อาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง, ชีวิตย่อมมอดาน

บวกรับด้ำนลบ มีส่วนใหม่ที่กำลังเจริญงอกงาม, กับส่วนเก่าที่
เสื่อมซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ มนุษย์สังคมก็ดำเนิน

ไปตามกฎแห่งอนิจจัง คือ มีสภาวะเก่าที่ดำเนินไปสู่ความเสื่อม
สลาย และสภาวะใหม่ที่กำลังเจริญ ระบบสังคมใดๆ ไม่นิ่งคง

อยู่กับที่ชั่วกาลปาวสาน คือ ระบบเก่าย่อมดำเนินเข้าสู่ความเสื่อม
สลายเช่นเดียวกับสังขารทั้งหลาย ส่วนระบบที่เกิดใหม่ก็เจริญ

เติบโตจนถึงขีดที่ไม่อาจเติบโตต่อไปได้อีก ก็ดำเนินเข้าสู่ความ
เสื่อมสลาย โดยมีระบบที่ใหม่ยิ่งกว่าสืบทอดกันเป็นช่วง ๆ ไป

เงื่อนเวลาของพระอรหันตศาสดาเป็นการแสดงถึงว่า เมื่อระบบ
สังคมใดเก่าแก่ถึงปานนั้นแล้ว ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงโดยมีระบบ

ที่ใหม่ดียิ่งกว่า ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงจากกฎแห่งอนิจจังไปไม่พ้น
ส่วนเรื่อง ยุคมิกัสถุญญี่ นั้น เป็นถ้อยคำที่พระอรหันตศา-

จารย์ได้อุปมาไว้สำหรับมนุษย์สังคมที่มีระบบกดขี่เบียดเบียน ซึ่ง
แม้จะได้อยู่กินเป็นเวลานานและเติบโตขึ้นเป็นลำดับก็ตาม แต่ก็

ต้องเสื่อมสลายในที่สุด การรบราฆ่าฟันและการมีแต่เบียดเบียน
กัน ในยุคนี้แสดงว่าระบบกตขีเบียดเบียนได้เข้าสู่ความเสื่อมอย่าง
ร้ายแรงมาก **เพราะพวกเบียดเบียนผู้อื่นไม่สามารถที่จะรักษา
อำนาจเบียดเบียนของตนไว้ได้ตามวิสัยสันตภิเบ็นธรรม** จึงจำ
ต้องใช้วิธีไร้ศีลธรรม ไม่มีศีลไม่มีสัตย์ และใช้อาวุธประหัต
ประหารผู้ถูกเบียดเบียนเพื่อบังคับให้ปฏิบัติตามความประสงค์ของ
พวกเบียดเบียน ผู้บริสุทธิ์ต้องล้มตายเพราะอำนาจธรรม เมื่อ
พวกเบียดเบียนไม่ทรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมแล้ว, พวกถูกเบียด
เบียนจึงจำต้องต่อสู้ตามวิถีทางที่ตนเห็นว่าจะกำจัดการเบียดเบียน
ให้พ้นไปได้

พระอรรคณาจารย์ได้อุปมาพวกเบียดเบียนว่าเป็น **น้ำเต้า
น้อย** หรือที่สมมติกันว่าเป็น **ตุ๊ก** เพราะเป็นคนจำนวนส่วนน้อย
ของมนุษยสังคม ซึ่งเฟื่องฟูอยู่ได้ก็โดยมีอำนาจเบียดเบียนผู้อื่น
ส่วนพวกถูกเบียดเบียนนั้นอุปมาเหมือน **กระเบื้อง** เพราะมีน้ำ
หนักมาก เนื่องจากเป็นคนส่วนข้างมากของมนุษยสังคม ซึ่งเคย
ถูกดูหมิ่นว่าเป็น **ขี้ครอก** เพราะไร้สมบัติ มีฐานะประจักษ์เป็น
ทาส ต้องจมอยู่เบื้องล่างของสังคม เนื่องจากถูกกดโดยพวก
เบียดเบียน พระอรรคณาจารย์ย่อมรู้ดีถึงกฎแห่งการต่อสู้ว่าคน

ส่วนมากของมนุษยสังคมต้องได้ช่วยชนะคนส่วนน้อย เช่นใน
ทางรัฐสภาเราก็อาจเห็นได้ว่าเสียงข้างมากย่อมชนะเสียงข้างน้อย
ฉะนั้น ชัยชนะในการต่อสู้ขั้นสุดท้ายจึงเป็นของสมาชิกส่วนมาก
ของสังคม ดังนั้น จึงมีผู้ประพันธ์คำอุปมาของพระอรรถกถาจารย์
ไว้ว่า

“กระเบื้องจะเฟื่องฟูลอย ฟ้าเต้าน้อยจะถอยจม
ผู้ที่จะเดินตรอก ขักรอกจะเดินถนน”

เมื่อระบบกตชีเบียดเบียนหมดไปแล้ว ก็เป็นธรรมดาที่
มนุษยสังคมต้องเข้าสู่ระบบที่ไม่มีกตเบียดเบียน ซึ่งเป็นลักษณะ
สำคัญของยุคศรีอารยเมตไตรย คือ มนุษยชาติจะรวมอยู่กันด้วย
ความเมตตาปราณีระหว่างกัน ผลแห่งการนั้นก็จะทำให้บุคคลมี
ความเสมอภาคกันในทุกกรณี ตามที่ท่านได้อุปมาไว้เมื่อออกจาก
บ้านแล้วต่างก็สังเกตความผิดเพี้ยนระหว่างกันไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะ
“ไม่มีความแตกต่างกันในฐานะและวิถีดำรงชีพ, ไม่มีความ
แตกต่างกันในการงานทางสมองกับกำลังกาย, ตลอดจน ไม่มี
ความแตกต่างระหว่างผู้ที่อยู่ในเมืองกับชนบท สมาชิกของ
สังคมก็จะเป็นสาธุชนที่ประกอบกรรมดีมีความสามารถในการ
ต่อสู้ธรรมชาติ เพื่อนำธรรมชาติมาเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ยิ่งขึ้น

แทนที่จะสู้รบระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ความสะดวกสบายและ
ความไพบูรณ์ในชีวิตปัจจัยก็จะบังเกิดขึ้น ซึ่งมนุษย์อาจถือเอาได้
ตามความต้องการ คีลธรรมของมนุษย์จะสูงเด่น เพราะไม่มี
กิเลสแห่งการเบียดเบียน สันติสุขก็จะพึงบังเกิดขึ้นแก่มนุษยชาติ

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าเป็นการสมควรที่ข้าพเจ้าจะอาศัย
สติปัญญาอันน้อยของข้าพเจ้าเขียนเรื่อง **ความเป็นอนิจจังของ**
สังคัม เพื่อพิสูจน์แก่นธรรมของพระอรธกถาจารย์ในค้ำนวิทยา-
ศาสตร์ทางสังคัม อันเป็นการสนับสนุนศรัทธาที่คุณแม่ (คุณ
หญิงเพ็ง รัชวิวิท ฯ) และราษฎรไทยส่วนมากมีอยู่แล้วในคำ
สั่งสอนของพระอรธกถาจารย์ดังกล่าวข้างต้น

ท่านสาธุชนทั้งหลาย ถ้าท่านใช้ทฤษฎีผัสสะทางพระพุทธร
ศาสนาสมานกับกิจกรรมของมนุษยชาติที่สัมผัสท่านอยู่ในปัจจุบัน
และเคยสัมผัสท่านมาแล้วในอดีต ท่านก็อาจใช้วิจารณ์ญาณ
มองเห็น **กฎแห่งอนิจจัง** ว่าเป็นสัจจะสำหรับโลกและสิ่งทั้งหลาย
ตลอดจนมนุษย์สังคัม เมื่อท่านหวนระลึกถึงคำสั่งสอนของพระ-
อรธกถาจารย์เรื่อง **ยุคมิกส์ัญญี** และ **ยุคศรีอารยเมตไตรย**
แล้ว ท่านก็ย่อมเห็นได้ว่า คำสั่งสอนนั้นมีแก่นธรรมที่เป็นสัจจะ
จึงจับใจและเกาะแน่นอยู่กับมวลราษฎร คือ ความเดือดร้อนอัน

เกิดจากการเบียดเบียนกันนั้น จะต้องเสื่อมสลายไปในที่สุด โดย
ชัยชนะของมวลราษฎร และเมื่อระบบแห่งการเบียดเบียนหมด
ไปแล้ว ยุคมืดสัจธรรมก็ถึงซึ่งอวสาน และยุคใหม่คือยุคศรีอารย-
เมตไตรยก็บังเกิดขึ้น

ปฤชชนผู้เบียดเบียนข่มเหงผู้อื่น ซึ่งแม้ในขณะหนึ่งจะมี
พลังมหาศาลเปรียบเสมือนพญามารก็ดี แม้จะใช้วิธีที่ไร้ศีลธรรม
ประหัตประหารผู้บริสุทธิ์ เพื่อต่ออายุการเบียดเบียนให้ยาวออกไป
ชั่วขณะก็ดี แม้จะใช้วิธีการระบบของปฤชชนเหล่านั้น โดยปิด
หนทางเท่าที่ตนสามารถนึกได้ก็ดี แต่ก็ไม่สามารถยับยั้งความ
เสื่อมสลายแห่งระบบของปฤชชน และไม่สามารถต้านทานระบบ
ใหม่ของสาธุชนได้ เพราะสิ่งที่จะเกิดขึ้นใหม่ย่อมมีทางเกิดและ
ทางเติบโตตามกฎธรรมชาติได้เสมอ กำแพงใดๆ ไม่อาจสร้างขึ้น
โดยปฤชชนเพื่อสกัดกั้นการอุปติและการวิวรรตของสิ่งทั้งหลาย

พระอรรถกถาจารย์ได้กำหนดหน้ากว่าชนรุ่นเรามาก่อนแล้ว
หลายศตวรรษ ในการที่ท่านเข้าใจ **กฎแห่งอนิจจัง** ของพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง และได้นำมาใช้แก่กรณีของมนุษย์
สังคมอย่างถูกต้อง ตรงกับกฎธรรมชาติและวิทยาศาสตร์ทาง

สังคม คำอุปมาของท่านมีแก่นที่เป็นสัจจะคงได้พรรณนามาด้วย
ประการฉะนี้

ถ้าหนังสือเล่มนี้มีผิดพลาดประการใด ก็ขอท่านผู้อ่านโปรด
ให้อภัยแก่ข้าพเจ้า

ถ้าหากท่านผู้อ่านเห็นว่าหนังสือเล่มนี้มีประโยชน์แก่ท่าน
บ้างแม้แต่เพียงเล็กน้อย ข้าพเจ้าก็มีความภูมิใจว่างานของข้าพเจ้า
นี้เป็นกุศลกรรมอย่างหนึ่งที่ข้าพเจ้าขออุทิศให้เป็นอนุสรณ์แก่คุณ
แม่ (คุณหญิงเพ็ญ ขัยวิจิตฯ) และข้าพเจ้าขอแผ่ผลานิสงส์
แก่อุบาสกอุบาสิกาทั้งปวงด้วย

ปรีดี พนมยงค์

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๐

สิ่งทั้งหลายในโลกนี้เป็นอนิจจังไม่สิ่งใดหนึ่งคงอยู่กับที่
ทุกสิ่งทุกอย่างเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง

สสารวัตถุที่ประกอบขึ้นโดยพลังของธรรมชาติหรือโดยพลัง
ของมนุษย์ ซึ่งเรามองด้วยตาเปล่าอาจเห็นว่าไม่เคลื่อนไหวนั้น
ความจริงมีการเคลื่อนไหวภายในตัวของสิ่งนั้น ๆ คือสิ่งที่เกิดขึ้น
แล้วย่อมเปลี่ยนแปลงจากความเป็นสิ่งใหม่ไปสู่ความเป็นสิ่งเก่า

พืชพันธุ์ รุกขชาติ และสัตว์ชาติทั้งปวง รวมทั้งมนุษย์-
ชาติที่มีชีวิตนั้น เมื่อได้เกิดมาแล้วก็เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง
โดยเจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ จนถึงขีดที่ไม่อาจเติบโตได้อีก
ต่อไปแล้วก็ดำเนินสู่ความเสื่อมและสลายในที่สุด

ชีวิตย่อมมี ด้านบวก กับ ด้านลบ, มี ส่วนที่เกิดใหม่
ซึ่งเจริญงอกงาม กับ ส่วนเก่าที่เสื่อม ซึ่งกำลังดำเนินไปสู่ความ
สลายแตกดับ ด้านบวกหรือด้านลบหรือสิ่งใหม่กับสิ่งเก่า ย่อม
ได้อยู่ในตัวภายในของชีวิตนั่นเอง ซึ่งทำให้ชีวิตมีการเคลื่อนไหว

มนุษย์สังคม หรือเรียกสั้น ๆ ว่า **สังคม** ก็มีอาจหลีกเลี่ยงให้พ้นไปจากกฎแห่งอนิจจังดังกล่าวข้างต้น, กล่าวคือ สังคมมี^๕อาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง, สังคมย่อมมี^๕ค่านบวกรับกับค่านลบภายในสังคมนั้นเอง "คือมีสถานะใหม่ที่เจริญงอกงามและสถานะเก่าที่เสื่อมซึ่งดำเนินไปสู่ความสลายแตกดับ"

สังคมของมนุษย์มี **พลังใหม่ซึ่งเป็นค่านบวก** และมี **พลังเก่าซึ่งเป็นค่านลบ** ที่ปะทะกันอยู่ อันทำให้สังคมเคลื่อนไหว^๕ไป ทำนองเดียวกันกับสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายตามกฎของธรรมชาติ พลังเก่าเสื่อมสลายไป, ระบบสังคมของพลังเก่าก็เสื่อมสลายไปด้วย พลังใหม่ที่เจริญเติบโต, ระบบสังคมของพลังใหม่ก็เจริญเติบโตไปด้วย สถานะเก่าหลีกเลี่ยงจากความเสื่อมสลายไปไม่พ้น ส่วนสถานะใหม่ก็ต้องดำเนินไปสู่ความเจริญ ซึ่งพลังเก่าไม่อาจต้านทานไว้ได้ ดังนั้น สถานะใหม่ย่อมได้รับชัยชนะต่อสถานะเก่าในวิถีแห่งการปะทะระหว่างค่านบวกกับค่านลบตามกฎธรรมชาติ^๕

สถานะใหม่ที่ได้ชัยชนะต่อสถานะเก่า^๕นั้น มีอาจารย์วิชาความเป็นสถานะใหม่ไว้ได้ตลอดกาลปาวสาน, เพราะสถานะใหม่นั้นก็

ต้องดำเนินไปตามกฎแห่งอนิจจัง คือเมื่อเติบโตจนถึงขีดที่ไม่อาจเจริญต่อไปอีกแล้ว ก็ดำเนินเข้าสู่ความเสื่อม โดยมีสถานะที่ใหม่ยิ่งกว่าเกิดขึ้นมาปะทะ และได้ชัยชนะรับช่วงเป็นทอด ๆ ไป

๓...

ในระยะ หัวต่อหัวเดียวระหว่างระบบเก่ากับระบบใหม่นั้น เราอาจเห็น ในบางสังคมว่าระบบเก่าที่สลายไปแล้ว ได้กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีก ทั้งระบบ หรือ ส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบ คุประหนึ่งว่าระบบเก่าหรือส่วนของระบบเก่าจะวกกลับมาตั้งมั่นอยู่ต่อไป และคล้ายกับเป็นวิถีที่แย้งกฎแห่งอนิจจัง

แต่สิ่งที่ลวงตาเช่นนั้นเป็นเรื่อง ~~ขั้วตรงข้าม~~ ~~ตามวิถี~~ แห่งการปะทะในระยะหัวต่อหัวเดียว ทั้งนี้เพราะระบบเก่ายังคงมีพลังที่ตกค้างอยู่ จึงค้นร่นตามกฎที่ว่า “~~สิ่งที่กำลังจะตายย่อมคืนรนเพื่อคงชีพ~~” การต่อสู้ทำนองนี้อาจเป็นไปได้หลายยก โดยต่างฝ่ายต่างผลัดกันชนะผลัดกันแพ้ ระบบของสังคมในระยะหัวต่อเช่นนั้นย่อมมีลักษณะปลีกย่อยต่าง ๆ ที่ได้รับการแก้ไขให้เหมาะสม

แก่สถานการณ์ของฝ่ายชนะ แต่ในที่สุดพลังเก่าพร้อมทั้งระบบก็หลีกเลี่ยงไปไม่พ้นจากกฎแห่งอนิจจัง ระบบใหม่ที่ไฉ่ชัยชนะนั้นก็ดำเนินไปตามกฎอันเดียวกัน โดยมีระบบที่ใหม่ยิ่งกว่ารับช่วงเป็นทอด ๆ ต่อไป ดังที่ปรากฏตามรูปธรรมของมนุษย์สังคมมากหลายในสกลโลก

เมื่อกล่าวถึง **พลังตกค้าง** แห่งระบบเก่า เราจำต้องทำความเข้าใจว่าพลังตกค้างนั้นมีใช้บุคคลในวาระเก่าเสมอไป เพราะบุคคลในวาระเก่าบางคนเป็นผู้ก้าวหน้าที่มองเห็นกฎแห่งอนิจจัง ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมของสังคมเหนือกว่าประโยชน์ของวาระโดยเฉพาะ เป็นผู้มีศีลสัตย์ ซึ่งสมควรได้รับความเคารพสรรเสริญ นักปราชญ์ซึ่งเป็นต้นฉบับแห่งวิทยาศาสตร์ทางสังคมสมัยใหม่กล่าวไว้ตามรูปธรรมที่เห็นจริงว่า

“ในที่สุด, ขณะที่การต่อสู้ของวาระจวนจะถึงคราวเด็ดขาด ความเสื่อมสลายกำลังดำเนินไปภายในวาระปกครองที่จริงนั้นคือภายในสังคมเก่าทั้งกระบวน การตั้งว่าเน้นรุนแรงและเกรี้ยวกราด จึงมีชนในวาระปกครองส่วนน้อยแผนกหนึ่งละทิ้งวาระของตน, และเข้าร่วมในวาระอภิวัฒน์ซึ่งเป็นวาระที่กุมอนาคตไว้ในมือ ดังเช่นเดียวกับในสมัยก่อน ซึ่งส่วนหนึ่ง

ของวาระขุนนางได้ไปเข้ากับวาระเจ้าสมบัติ (นายทุนสมัยใหม่) ดังนั้น ในส่วนนี้ส่วนหนึ่งของวาระเจ้าสมบัติ ก็ไปเข้าข้างวาระผู้ไร้สมบัติ โดยเฉพาะส่วนหนึ่งของวาระเจ้าสมบัติผู้มียัญญา ที่ได้พุงตนขึ้นสู่ระดับที่เข้าใจทฤษฎีแห่งขบวนการวิวัฒนาการทั้งปวง”

ในทางตรงกันข้ามกับบุคคลที่กล่าวในวรรคก่อน ความจริงก็ปรากฏว่ามีบุคคลซึ่งดูเหมือนจะเป็นวาระใหม่ แต่ก็ไม่เข้าใจกฎแห่งอนิจจัง โดยถือว่าสภาวะเก่าเป็นของถาวร และไม่พอใจในความพัฒนาของสภาวะใหม่ที่ต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติ บุคคลจำพวกนี้อาจไม่ใช่หน่อเนื้อเชื้อไขของวาระเก่า แต่บ่าเพี้ยนตนเป็น สมุนของพลังเก่า ยิ่งกว่าบุคคลแห่งอันดับสูงของวาระเก่า ทั้งนี้ก็เพราะพลังเก่าที่สลายไปนั้นได้สูญสิ้นไป เฉพาะรูปร่างนอกของระบบการเมือง แต่บุคคลเก่ายังแฝงอยู่ในกลไกอำนาจรัฐและอำนาจเศรษฐกิจ ซึ่งยังคงมีทรศนะทางสังคมตามระบบเก่าที่ล้าหลัง สิ่งตกค้างของระบบเก่าชนิดนี้มีทรศนะที่ผิดจากกฎธรรมชาติยิ่งกว่าบุคคลก้าวหน้าแห่งวาระเก่าเอง ฉะนั้นจึงดำเนินการไต่กฎธรรมชาติและกฎแห่งอนิจจัง ถึงสังคมให้ถอยหลังเข้าคลองยิ่งกว่าพวกถอยหลังเข้าคลองที่จำต้องเป็นไป

ตามสภาวะของเขา แต่อย่างไรก็ตาม การดึงให้สังคมถอยหลังก็
เป็นไปได้เพียงชั่วคราว เพราะในที่สุดกฎแห่งอนิจจังต้องประจักษ์
ขึ้น ✓

๔...

สำหรับท่านผู้อ่านที่ได้เคยศึกษามนุษยชาติวิทยา หรือได้
เคยศึกษาประวัติศาสตร์ของสังคมแห่งมนุษย์ต่าง ๆ มาแล้วก็ดี
หรือได้เคยสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์สังคมทั้งหลายใน
ระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่นี้ก็ดี ท่านก็จะเห็นได้เองว่าระบบของ
มนุษย์สังคมใหญ่^๕น้อย^๕ทั้งหลายในสากลโลกมิได้นิ่งคงอยู่กับที่ คือ
มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเก่าไปสู่ระบบที่ใหม่ยิ่งกว่าขึ้นไปตาม
ลำดับ

ก่อนที่จะกล่าวถึงมนุษย์สังคมทั้งหลาย สำหรับท่านผู้อ่าน
โดยทั่วไปนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายพิจารณาความเคลื่อนไหวของ
สังคมไทยที่ท่านประสบหรือสัมผัสอยู่ในระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่นี้
และที่ท่านสามารถถามผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเคยประสบมาและหลักฐาน

ต่าง ๆ ที่ท่านอาจค้นคว้าศึกษาได้อย่างใกล้ชิดกับเหตุการณ์ยิ่งกว่า
การได้ยินคำบอกเล่าของสังคมอื่นที่ท่านยังมีได้เห็นหรือประสบ
ด้วยตนเอง ท่านจะเห็นความเป็นอนิจจังของระบบสังคมใดสัก

ก. ท่านย่อมทราบอยู่แล้วว่า เมื่อก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น สังคมไทยอยู่ภายใต้ระบบสมบูรณาญาสิทธิ-
ราชย์ซึ่งเป็นระบบที่เก่าแก่มาแล้วหลายศตวรรษ ระบบนี้มีพลัง
มากมาย เช่น พระมหากษัตริย์ที่เป็นประมุขของสังคมทรงไว้ซึ่ง
พระราชอำนาจสูงสุดคือเป็นเจ้าของชีวิตของสมาชิกแห่งสังคมและเป็น
เจ้าแผ่นดิน หรือหนึ่งหนึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่สำคัญของ
สังคมในสมัยศักดินา คือ ที่ดิน ดังที่ปรากฏอยู่ในกฎหมาย
ลักษณะเบ็ดเสร็จครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีและเป็นหลักที่ถือ
ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ว่า

**“ที่ดินทั้งหลายในแว่นแคว้นกรุงศรีอยุธยา ฯ เป็นของ
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยพระบรมเดชานุภาพ ฯ ล ฯ”**

ความสัมพันธ์ในการผลิตสมัยก่อนโน้นก็คือ สมาชิกของ
สังคมเป็นข้าแผ่นดิน ซึ่งต้องทำงานในที่ดินและทำงานทั่วไป
โดยส่งบรรณาการที่เรียกว่า “ส่วย” และ “อากรค่านา” ให้แก่
ประมุขของสังคม แม้ว่าในกาลต่อมาจะตั้งศัพท์ใหม่ว่า “เงินค่า

ราชการ” หรือ “รัฐูปการ” แทนคำว่า “ส่วย” ก็ตาม แต่
มวลราษฎรในชนบทก็มีความเข้าใจในลักษณะที่แท้จริงของเงิน
ชนิดนี้ดี คือยังคงเรียกว่า “ส่วย” อยู่นั่นเอง โดยไม่นำพาต่อ
ศัพท์ใหม่ เช่นมวลราษฎรในชนบทไปชำระเงินรัฐูปการ ก็
เรียกว่าไปเสีย “ส่วย” เป็นต้น

ข. การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้เปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตจากการที่พระมหากษัตริย์
เป็นเจ้าของชีวิตและเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งหลายในสังคมตั้ง
กล่าวแล้ว มาเป็นระบบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญซึ่งอำนาจ
อธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย และตั้งนั้น ปวงชนชาวไทยจึง
เป็นเจ้าของแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญ ส่วนอาณัติสิทธิ์ของเจ้าของ
นาซึ่งเป็นอำนาจของรัฐชนิดหนึ่งที่เจ้าของนามีอำนาจยึดทรัพย์สิน
ตลอดจนเครื่องมือ, ข้าวกิน, ข้าวปลูกของลูกนา (ซึ่งยังคงมีอยู่
ในสังคมอื่น ๆ จนกระทั่งไม่นานมานี้ที่เจ้าของนามีอำนาจยึดข้าว
ทุกเมล็ดและเครื่องมือทุกอย่างตลอดจนเอาลูกเมียของลูกนาไปทำ
งานใช้หนี้) นั้น พ.ร.บ. ว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกสิกร พ.ศ.

๒๔๗๕ ก็ได้ประกาศใช้โดยมิชักช้า เพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์
การผลิตระหว่างเจ้าของนากับลูกนา โดยถอนอาณัติสิทธิ์ที่เจ้าของ

นาได้รับไว้สืบต่อกันมานั้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยน ความสัมพันธ์เก่า
ระหว่างเจ้าของนากับลูกนาให้เป็นความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างผู้ให้
เช่ากับผู้เช่าแห่ง ระบบธนาคารภาพ หรือ ระบบทุน ฉะนั้น ต่อ
จากนั้นเราจึงไม่เห็นสภาพการยึดทรัพย์สินของกสิกรในสังคมไทย
เหมือนดังในสังคมอื่น ซึ่งเพิ่งเลิกไปแล้วเมื่อไม่นานมานี้ ส่วน
เงินรัชชูปการและอาคารค่านาอันเป็นซากของเงิน ส่วย ก็ให้ยกเลิก
ไปโดยประมวลรัษฎากรซึ่งปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรมแก่
สังคมที่เริ่มใช้เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒

ก. ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา
สังคมไทยก็ได้เข้าสู่ระยะหัวต่อระหว่างระบบเก่า และระบบใหม่
จนถึงปัจจุบันนี้ และจะยังคงอยู่ต่อไปอีกนานเท่าใดเราก็ไม่อาจ
กำหนดเป็นเงื่อนไขเวลาได้ เพราะเงื่อนไขเวลานั้นย่อมขึ้นอยู่กับ
เงื่อนไข

ในระหว่างหัวต่อนี้ เราจึงเห็นได้ว่าในทางการเมืองภายใน
ของสังคมนั้นสถาบันและระบบการเมืองที่ได้สถาปนาเมื่อ พ.ศ.
๒๔๗๕ ได้เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่คงอยู่กับที่, รัฐธรรมนูญ
และการแก้ไขรัฐธรรมนูญมีมากมายหลายฉบับ ซึ่งบางฉบับก็
ถอยหลังเข้าไปหาระบบเก่าหลายก้าว บางฉบับก็ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

จนถึงกับให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นสภาผู้แทนหรือพฤฒิสภา

ง. ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทยกับสังคมนานาชาติทั้งหลายนั้น รูปธรรมก็ปรากฏว่าประมาณ ๑๐๐ ปีมานี้สังคมนานาชาติหลายสังคมได้บังคับให้สังคมศักดินาไทยจำต้องยอมให้สังคมนานาชาติใหญ่น้อยได้มีอิทธิพลในทางศาล, ทางตุลาการ, ทางเศรษฐกิจและการเมือง ฯลฯ เนื้อสังคมไทยตามสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค อันเป็นผลให้สังคมไทยต้องตกเป็นสังคมที่เสมือนเมืองขึ้นหรือกึ่งเมืองขึ้นของสังคมนานาชาติเหล่านั้นและเปิดการค้า กับมีการเศรษฐกิจอย่างใหม่ตามทำนองของระบบนานาชาติแทรกขึ้นมาอีกระบบหนึ่งในสังคมศักดินาไทย แต่อนิจจังคือความไม่เที่ยงแท้ของระบบนานาชาตินั่นเองสังคมไทยได้บอกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคกับสังคมนานาชาติใหญ่น้อยต่าง ๆ นั้นใน พ.ศ. ๒๔๗๗ แล้วได้ทำสนธิสัญญากับสังคมต่าง ๆ บนพื้นฐานแห่งความเสมอภาค

ระยะหัวต่อระหว่างระบบคล้ายอาณานิคมหรือกึ่งอาณานิคมกับระบบใหม่ซึ่งต้องการความเป็นเอกราชสมบูรณ์ยังคงเป็นอยู่ เพราะสังคมนานาชาติยังคงมีอยู่ สังคมนานาชาติบางสังคมที่สูญเสียอิทธิพลไปแล้วก็พยายามได้อำนาจคืน แต่สังคมนานาชาติ

โคได้ฟื้นฟูอำนาจมาก็เป็นเรื่องชั่วคราว เพราะในที่สุดอำนาจนั้นก็ต้องสลายโดยพลังของระบบใหม่ . เช่นสังคมนานาภาพญี่ปุ่นได้มีอำนาจเหนือสังคมไทยในระหว่างมหาสงครามครั้งที่ ๒ นั้นก็ต้องสลายไปตามกฎแห่งอนิจจัง

เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้นคนจำนวนไม่น้อยในสังคมไทยคิดว่าระบบอาณานิคมอังกฤษและฝรั่งเศสในเอเชียยังมั่นคงแข็งแรงอยู่ แต่บัดนี้ก็ประจักษ์ว่าระบบเช่นนั้นได้เสื่อมไปเร็วเกินความคาดหมาย เช่น อินเดีย, ปากีสถาน, พม่า, ลังกา, มลายู, ได้รับความเป็นเอกราชพ้นจากระบบอาณานิคมของอังกฤษ กัมพูชา, ลาว, เวียดนาม, ได้รับความเป็นเอกราชพ้นจากระบบอาณานิคมของฝรั่งเศส ดังนั้น จะเห็นได้ว่าระบบธนาภาพย่อมไม่จีรัง แม้จะมีอำนาจและแสนยานุภาพที่แสดงว่าเข้มแข็ง แต่เมื่อระบบธนาภาพได้เจริญเติบโตยิ่งขึ้นจนเป็น **บรมธนาภาพ** ซึ่งเป็นขีดสูงสุดที่จะพัฒนาอีกต่อไปอีกไม่ได้แล้วก็ดำเนินสู่ความเสื่อมและความสลายในที่สุด จักรภาพโรมันในอดีตก็เป็นตัวอย่างที่ส่อให้สังคมนานาภาพทั้งหลายบรรดาที่มีอิทธิพลเหนือสังคมไทยเห็นกฎแห่งอนิจจังของเราได้

จ. ถ้าเราจะระลึกหรือค้นคว้าศึกษาถึงภายในของระบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีอยู่หลายศตวรรษ ก่อนวันที่ ๒๔ มิถุ-
นายน ๒๔๗๕ นั้น เราจะเห็นได้ว่าภายในระบบนั้นเองได้มีการ
เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอย่าง ไม่หยุดยั้งตามวิถีตั้งกล่าวข้างต้น
คือมีพลังเก่าและพลังใหม่ภายในระบบนั้นเองแต่พลังใหม่ที่ก้าว
หน้าของระบบย่อมได้ชัยชนะในการทำให้สังคมไทยก้าวหน้าเก่า
กับที่การก้าวหน้านั้นไม่กระทบถึงตัวระบบนั้น การปรับปรุงระบบ
บริหารและตุลาการในรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลต่อ ๆ มาเป็นการทำ
ให้สังคมไทยก้าวหน้าบางประการเฉพาะที่เกี่ยวกับ ราษฎรสามัญ
ทั่วไป แต่ยังคงรักษา ระบบเก่าส่วนบนไว้ เช่นพระราชอำนาจ
ของพระมหากษัตริย์และอภิสิทธิ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ที่ไม่ต้อง
ขึ้นศาลสำหรับราษฎรทั่วไป ฯลฯ แต่ในที่สุดระบบสมบูรณาญา
สิทธิราชย์ก็ต้องเป็นไปตามกฎแห่งอนิจจังโดยพลังใหม่ของสังคม
ส่วนระบบธนาณูปภาพหรือระบบทุนนั้นยังคงมีเหลืออยู่

จ. ถ้าเราจะพิจารณาสภาพของสังคมไทยที่เป็นอยู่เมื่อ
ก่อน ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๗) อันเป็นสมัยที่ยังมีระบบทาส
หรือท่านที่อยู่ใต้อาณัติจะพิจารณาเพียงสภาพก่อน ร.ศ. ๑๓๐
(พ.ศ. ๒๔๕๔) อันเป็นสมัยที่ยังมีระบบทาสอยู่ในอาณาเขต

จะเห็นได้ว่า สังคมไทยเคยผ่านระบบทาสมาแล้วเมื่อไม่นานมานี้
เอง ระบบทาสของเรามีกฎหมายอยู่ครบถ้วนบริบูรณ์ ผู้สนใจ
อาจศึกษาได้ง่ายกว่าระบบทาสกรีกและโรมัน จากตำรายุโรปที่ผ่าน
มาหลายทอด, หรือจะสอบถามท่านผู้สูงอายุซึ่งจำความในสมัย
นั้นได้ก็คงได้ข้อเท็จจริงที่ท่านเหล่านั้นได้ประสบ, ภายในระบบ
ทาสนั้นเองก็มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าเป็นลำดับมา
เช่นมีการยกเว้นมิให้ลูกทาสต้องตกเป็นทาสตามพ่อแม่ การ
กำหนดเกษียณอายุทาสเพื่อให้ทาสที่มีอายุครบกำหนดที่บัญญัติ
ไว้ได้มีอิสรภาพหรือความเป็นไท, การบัญญัติให้ทาสมีบุคคล
สมบัติแห่งการเป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น ฯลฯ ในที่สุดระบบทาสก็เลิก
ไปตามนิตินัยโดยพระราชบัญญัติทาส ร.ศ. ๑๒๔ และใช้บังคับ
ทั่วราชอาณาจักรครบถ้วนเมื่อ ร.ศ. ๑๓๐

เราควรสังเกตไว้ด้วยว่า ระบบทาสในสังคมไทยนั้นได้
อยู่คู่เคียงกับระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นเวลานาน

ข. ส่วนการที่จะพิจารณาอันหลังขึ้นไปว่าก่อนมีระบบ
ทาสนั้นสังคมไทยเคยอยู่ในระบบใด เราก็อาจจะพิจารณาได้จาก
มนุษย์ดั้งเดิมที่ยังมีเหลืออยู่ในดินแดนแห่งสังคมไทยนี้เอง เช่น
พวกเงาะ, ชาน้ำ ฯลฯ ซึ่งเมื่อประมาณ ๒๕ ปีมานี้ยังมีความ

เป็นอยู่ชนิดพเนจร มิได้ยึดถือที่ดินไว้เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว
และมีความเป็นอยู่ชนิดร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใน
สังคมน้อย ๆ นั้น ซึ่งยังเป็นประเพณีตกทอดมาถึงชาวชนบทใน
ปัจจุบันที่มีการร่วมมือกันในการทำนา เช่นการลงแขกไถนา,
ดำนา, เกี่ยวข้าว ฯลฯ ชนเผ่าต่าง ๆ ซึ่งหลายคนเรียกเขาเหล่านี้
นั้นว่า **ชาวป่า** นั้นว่าที่แท้ชนเผ่านี้เป็นมนุษย์เจ้าของดินเดิม,
ความเป็นอยู่ของเขายังคงแสดงให้เห็นซากแห่งระบบปฐมสหการ
ที่มีความเป็นอยู่ร่วมกัน

สังคมดั้งเดิมของมนุษย์ที่พัฒนาครบรูปสามัคคีธรรมก็ได้
มีอยู่ ณ ตำบลแห่งหนึ่งระหว่างจังหวัดขอนแก่นกับจังหวัดเลย
เมื่อประมาณ ๕๐ ปีก่อนมานี้ สมเด็จพระยาตำราญฯ เสนาบดี
กระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นได้เสด็จไปตรวจราชการถึงตำบล
นั้นแล้วได้ทรงเขียนรายงานถึงความเป็นอยู่ร่วมกันตามระบบนี้ว่า
ราษฎรมีความเป็นอยู่อย่างผาสุก ซึ่งพระองค์เปรียบเทียบกับ **เป็น**
โซเชี่ยลิสต์ สังคมไทยดึกดำบรรพ์ก็มีสภาพเป็น โซเชี่ยลิสต์
ชนิดหนึ่งตามลักษณะที่เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยพระองค์นั้น
ได้ทรงพรรณนาไว้ แต่เป็น **โซเชี่ยลิสต์แห่งยุคปฐมกาล หรือ**
ระบบปฐมสหการ

ระบบสังคมนี้ไม่คงอยู่กับที่ คือมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงโดยมีระบบใหม่ขึ้นมาแทนที่ ดังนั้นเราอาจจะพบว่าระบบปฐมสหการ ได้เสื่อมโทรมไปมากในชนเผ่าดั้งเดิมต่าง ๆ และสังคมที่เสนาบดีพระองค์นั้นตรัสชมเชยความผาสุกไว้ก็ไม่มีสภาพเหมือนแต่ก่อนแล้ว โดยเปลี่ยนแปลงไปตามระบบใหม่ของสังคมไทยโดยทั่วไป

๗. ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยพิจารณาจากปัจจุบันถอยไปหาปรากฏการณ์ในอดีตนั้น บัดนี้ ถ้าเราจะลำดับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ เราก็จะเห็นว่าในสมัยดึกดำบรรพ์สังคมไทยเคยมีระบบสังคมชนิดต่าง ๆ ของมนุษย์ดั้งเดิมซึ่งพัฒนาเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ก็จัดเข้าอยู่ในประเภทที่เรียกว่า **ระบบปฐมสหการ (PRIMITIVE COMMUNAL SYSTEM)** เมื่อระบบปฐมสหการเสื่อมลงไปก็มีระบบใหม่ คือระบบทาส, ระบบศักดินา, ระบบธนาญาภาพหรือระบบทุน ได้เกิดแทรกขึ้นมาตั้งแต่ครั้งสังคมไทยยังมีระบบทาสปะปนอยู่กับระบบศักดินา เมื่อระบบทาสสลายไปดังกล่าแล้วระบบธนาญาภาพก็ดำเนินคู่เคียงมากับระบบศักดินา ระบบศักดินาในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้สลายไป โดยการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ

วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ระบบธรรมาภิบาลในส่วนที่
เกี่ยวแก่ระบบคล้ายอาณานิคมตามสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคได้
หมดไปตามที่กล่าวมาแล้ว ระบบของสังคมไทยในปัจจุบันจึง
มีบางส่วนของระบบศักดินา, ผสมกับระบบธรรมาภิบาลใน
ส่วนที่เกี่ยวแก่ความสัมพันธ์การผลิตแบบใหม่ระหว่างคน
ไทยด้วยกันเอง, และระบบธรรมาภิบาลในส่วนที่เกี่ยวแก่
ความสัมพันธ์การผลิตระหว่างคนไทยและคนต่างด้าวที่มี
อาณาภพมหาศาล หรือบรมธรรมาภิบาล, ส่วนชื่อของสังคม
ไทยในปัจจุบันจะเรียกกันว่ากระไรนั้นก็สุดแท้แต่ความพอใจของ
ผู้เรียก ซึ่งอาจเรียกตามสูตรสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่สิ่งที่
สำคัญยิ่งก็คือสภาวะที่เป็นจริงซึ่งเป็นสาระ

ปัจจุบันนี้สังคมไทยจึงอยู่ในระหว่างหัวต่อระหว่างระบบ
ต่างๆ ข้างบนนั้น ซึ่งสลับซับซ้อนและยังเป็นหัวต่อระหว่างระบบ
เหล่านั้นกับระบบที่ใหม่กว่าซึ่งราษฎรเรียกร้องกันอยู่ในปัจจุบันนี้
ที่ต้องการให้มีประชาธิปไตยสมบูรณ์ เช่น ให้ยกเลิกสมาชิกสภา
ประเภทที่ ๒ และให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด ฯลฯ
สิ่งทั้งหลายย่อมเป็นอนิจจัง

ในส่วน ที่เกี่ยวแก่นุชยสังคมทั้งหลายในสกลโลกนี้ตำรา
 มนุษยชาติวิทยากิติ, ประวัติศาสตร์ของโลกกิติ, วิทยาศาสตร์
 ทางสังคมซึ่งอาศัยข้อเท็จจริงที่ตำราเหล่านั้นได้ค้นคว้าไว้ประกอบ
 ด้วยปรากฏการณ์ที่ประจักษ์กิติ ยอมรับกันว่ามนุษยชาติในสมัย
 ดึกดำบรรพ์ได้อยู่ในระบบสังคมประเภทเดียวกัน คือ ระบบปฐม
 สหการ ทำนองเดียวกับที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วสำหรับสังคม
 ไทย

ก. ถ้าจะศึกษาค้นคว้าถึง ที่มาแห่งระบบปฐมสหการ
 แล้ว ก็จำต้องกล่าวถึง ที่มาของมนุษยชาติ ทั้งปวง

นักศึกษาศสมัยใหม่แทบทุกคนย่อมรู้อยู่แล้วว่ามนุษยชาติได้
 พัฒนามาจากกบิเป็นเวลาหลายแสนปีมาแล้ว แม้นักศึกษารุ่น
 ข้าพเจ้าก็เคยได้ยินครูสอนไว้เมื่อ ๕๐ ปี ก่อนโน้นถึงที่มาของ
 มนุษยชาติดังกล่าวนี้

ถิ่นอันเป็นที่มาของมนุษยชาตินั้น นักวิทยาศาสตร์ทาง
 สังคมผู้หนึ่ง ชื่อ เองเกลส์ ได้มีความเห็นเช่นเดียวกับนักวิทยา-
 ศาสตร์ทางธรรมชาติเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ว่า ในยุคที่ ๓

ของโลก คือเมื่อหลายแสนปีมาแล้วได้มีกบิจำพวกหนึ่งที่ได้พัฒนาสูงกว่าวานรทั้งปวงซึ่งมีสังขารเกือบครบถ้วนเป็นมนุษย์ชาติ กบิจำพวกนี้อาศัยอยู่ในที่ใดที่หนึ่งแห่งอาณาบริเวณที่มีอากาศอบอุ่น ซึ่งนักวิทยาศาสตร์ผู้นั้นสันนิษฐานว่าอาจเป็นท้องที่ในทวีปใหญ่ซึ่งบัดนี้จมไปอยู่ก้นมหาสมุทรอินเดีย

สังคมไทยในยุคนับปัจจุบันตั้งอยู่ในอาณาบริเวณที่มีดินแดน ส่วนหนึ่งติดกับมหาสมุทรอินเดีย ซึ่งอาจเป็นดินแดนที่เหลืออยู่ของทวีปที่จมไปอยู่ก้นมหาสมุทรอินเดียก็ได้ ถ้าหากนักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เห็นพ้องต้องกันกับวิทยาศาสตร์ทางสังคมดังกล่าวแล้วในหลักการ แม้การคำนวณเวลาของยุคจะผิดเพี้ยนกันไปบ้าง เช่นในปัจจุบันคำนวณกันว่าเป็นเวลา **หลายล้าน ปี** แทน **หลายแสน ปี** ก็ตาม ข้าพเจ้าก็เห็นว่าดินแดนส่วนหนึ่งแห่งสังคมไทย นี้เองเป็นถิ่นของกบิที่พัฒนามาเป็นมนุษย์ชาติ อันที่จริงเราได้ยินพูดกันถึงคนป่าที่ภาษามลายูเรียกว่า “อูรัง อูตัง” ซึ่งเคยมีอยู่ในป่าภาคใต้ของสังคมไทยเหมือนกัน แม้ในภาคเหนือเราก็เคยมีกบิจำพวกนี้ ซึ่งบางทีมีผู้จับมาแสดงให้ดูในงานวัดเมื่อหลายปีมาแล้ว นอกจากนี้ยังมีมนุษย์ดั้งเดิมเผ่าต่างๆ ตามที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วในข้อก่อน

นักปราชญ์ผู้นั้นได้กล่าวถึงมนุษย์เผ่าต่าง ๆ ที่กระจายไป
อยู่ทั่วโลกนั้นว่าไปจากแหล่งเดิมนี้เอง คือท่านให้ความเห็นว่า
เมื่อมนุษย์ได้รู้จักบริโภคสิ่งที่สามารถกินเป็นอาหารได้แล้วก็รู้จัก
อาศัยอยู่ในท้องที่ซึ่งมีดินฟ้าอากาศต่าง ๆ แล้วมนุษย์บางจำพวกจึง
ได้เคลื่อนจากถิ่นเดิมซึ่งมีอากาศอบอุ่น ไปอยู่ในอาณาบริเวณที่มี
อากาศเย็นกว่าและหนาวกว่า ฤดูกาลในอาณาบริเวณใหม่ซึ่งมีทั้ง
ฤดูร้อนฤดูหนาวทำให้มนุษย์มีความต้องการเกิดขึ้นใหม่ คือที่พัก
อาศัยและเครื่องนุ่งห่ม เพื่อป้องกันความหนาวและความเฉะชัน
แรงงานประเภทใหม่ และ กิจกรรมใหม่ ก็เกิดขึ้นตามความ
ต้องการใหม่ ในเรื่องชีวิตปัจจัย

ดังนั้น มนุษยชาติทั้งปวงที่ถือกำเนิดมาจากแหล่งเดิมด้วย
กันจึงมีระบบสังคมดั้งเดิมอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นสมมติต้นแห่งระบบ
ปฐมสหการ ระบบนี้ได้เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงภายในระบบนั้น
อย่างไม่หยุดยั้ง แต่มนุษย์ที่แยกย้ายกระจัดกระจายจากถิ่นเดิมไป
อยู่ทั่วโลกนั้นก็ย่อมมีสัญลักษณ์พิเศษผิดเพี้ยนกันตามสภาพและ
ภูมิประเทศ ส่วนลักษณะทั่วไปของระบบปฐมสหการนั้นย่อม
เหมือนกันในสาระสำคัญ ดังที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในเรื่องระบบปฐม
สหการของสังคมไทย

ข. เนื่องจากสัญลักษณ์พิเศษของแต่ละสังคม, สังคมต่าง ๆ จึงพัฒนาเข้าสู่ระบบสังคมประเภทอื่น ๆ ชั่วเร็วต่าง ๆ กัน ตามปกติของสังคมนั้นนั้น ต่อจาก ระบบปฐมสหการ แล้วมนุษยสังคมนั้นก็เข้าสู่ ระบบทาส (SLAVE SYSTEM) ต่อจากระบบทาสก็เข้าสู่ ระบบศักดินา (FEUDAL SYSTEM) ต่อจากระบบศักดินาก็เข้าสู่ ระบบธนาญาภาพ หรือระบบทุน (CAPITALIST SYSTEM) และต่อจากระบบธนาญาภาพก็มีหลายสังคมที่เข้าสู่ ระบบสังคมนิยม หรือที่บางท่านเรียกว่า ระบบสังคมนิยม (SOCIALIST SYSTEM)

ค. ระบบสังคมใดไม่อาจที่จะคงอยู่กับที่ แม้ว่าจะเหนียวรั้งไว้ได้หนักแน่นเพียงใดก็ตาม หรือยอมให้ระบบอื่น ๆ ผ่านไปก่อนหลายระบบก็ตาม แต่ในที่สุดก็ต้องถึงจุดใดจุดหนึ่งที่ต้องประสบกับส่วนมากของสังคมที่ก้าวหน้าไปเช่น ระบบปฐมสหการของชนบทระหว่างจังหวัดขอนแก่นกับจังหวัดเลย ซึ่งในที่สุดก็ต้องเข้ามาร่วมจุดเดียวกันกับระบบของคนส่วนมากในสังคมไทย

ระบบปฐมสหการของมนุษยมากหลายในอาฟริกาและในอเมริกาที่คงค้างอยู่จนกระทั่งถึงชาวยุโรปได้พัฒนาเข้าสู่ ระบบธนาญาภาพแล้วนั้นก็ต้องเคลื่อนไหวหรือถูก สังคมเจ้าอาณานิคม

นิคม บังคับให้เคลื่อนไหวก้าวเร็วขึ้นในการเข้าสู่ระบบทาส หรือบาง
สังคมก็กระโดดข้ามจากระบบทาสไปเข้าแถวของระบอบศักดินาหรือ
เข้าแถวในระดับใดระดับหนึ่งของระบบชนานุภาพ ชนเผ่าที่อยู่
แถวหัวโลกเหนือซึ่งยังคงมีระบบปฐมสหการอยู่จนกระทั่งสถาปนา
สหภาพโซเวียตนั้นก็ไต่กระโดดข้ามระบบทาส, ระบบศักดินา,
ระบบชนานุภาพ, เข้าสู่ระบบสังคมนิยมของสหภาพโซเวียตทีเดียว
ระบบสังคมนิยมต่าง ๆ จึงไม่อาจนั่งคงอยู่กับที่ได้ชั่วกัลปาวสาน

๖...

ตามที่ข้าพเจ้ากล่าวไว้ในตอนที่ ๕ ข้างต้นนี้ถึงความช้าเร็ว
ต่างกันในการที่แต่ละสังคมจะพัฒนาเข้าสู่ระดับทั่วไปในขั้นหนึ่ง
นั้น จึงเป็นการจำเป็นที่นักสังคมของแต่ละประเทศจะต้อง
พิจารณาสัญลักษณ์พิเศษแห่งสังคมของตน มิฉะนั้นก็อาจลุ่มหลง
เอาลักษณะของสังคมอื่นมาเป็นของสังคมตน อันเป็นการทำให้
การวินิจฉัยปัญหาแห่งสังคมของตนผิดพลาด

การศึกษาจากตำราทางสังคมนั้น นักปราชญ์วิทยาศาสตร์
ทางสังคมได้เตือนไว้เสมอว่าให้ถือตำราเป็น หลักนำ เท่านั้น

การปฏิบัติตามหลักนำจะต้องเป็นไปตาม ความเหมาะสมแก่
สภาพของแต่ละสังคมตามภูมิประเทศและกาลสมัย

นักปราชญ์ผู้หนึ่งกล่าวเตือนนักสังคมที่ล้ำหลังไว้ว่า

“จงตัดเกือกให้เหมาะแก่ดิน
ไม่ใช่ตัดตีนให้เหมาะแก่เกือก”

สุภาชิตของไทยก็มีว่า

“เห็นช้างขอยาขตามช้าง”

สุภาชิตทั้งสองนั้นเป็นสุภาชิตที่ก้าวหน้า โดยเฉพาะสุภาชิต
ไทยบทหนึ่ง^๕ที่แท้มีมาแล้วตั้งแต่โบราณกาล แต่ก็ยังก้าวหน้าอยู่
เสมอ ผู้ใดไม่ทำตามคือมัวลอกคัดแบบจากสังคมอื่นมา^๖ทั้ง
เป็นผู้^๗ล้ำหลัง

๗ . . .

เมื่อเราได้พิจารณาปรากฏการณ์แห่งความเคลื่อนไหวของ
สังคมต่างๆ มาพอสมควรที่จะทำให้เห็นสัจจะของกฎแห่งอนิจจัง
แล้ว เราก็ควรพิจารณาต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่าอะไรเป็นสมุฏฐานของ
สังคมที่เกี่ยวข้องสังคมทั้งระบบ และทรรศนะทางสังคมในการ
เคลื่อนไหว

ดังนั้น เราจึงต้องเข้าสู่ปัญหาปรัชญาซึ่งเมื่อก่อนเราได้ค้นคว้ากันมาข้างหน้าว่า อะไรเป็นสมมูลฐานของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์ และสังคมของมนุษย์ให้มีอาการเคลื่อนไหวไป

ก. ปรัชญามีหลายสำนัก แต่ถ้าจะรวมเข้าแล้วแยกออกเป็นประเภทใหญ่ก็จะมีอยู่ ๒ ประเภทใหญ่เท่านั้น คือฝ่ายหนึ่งถือว่า **จิต** เป็นสมมูลฐานของสิ่งทั้งหลายซึ่งเราเรียกว่า **จิตกรรม** อีกฝ่ายหนึ่งถือว่า **สสาร** เป็นสมมูลฐานของสิ่งทั้งหลายซึ่งเราเรียกว่า **สสารกรรม**

ลัทธิที่ถือว่า **ธาตุ** เป็นสมมูลฐานตามคติของเมธีกรีกโบราณบางจำพวก และลัทธิที่ถือเอา **วัตถุ** เป็นสภาวะหรือวัตถุนิยมตามคติของปรัชญาเมธีฝรั่งเศสแห่งคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ก็รวมอยู่ในประเภทสสารกรรม หากแต่ไม่ใช่ **สสารกรรมทางวิทยาศาสตร์** ข้าพเจ้าใช้คำ **สสาร** ในที่นี้โดยมีความหมายตามหลักวิทยาศาสตร์ ที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า MATTER (แมตเตอร์) ซึ่งมี ๓ สถานะ คือ ของแข็ง, ของเหลว, และก๊าซ

ข. ข้าพเจ้าจำเป็นต้องขอทำความเข้าใจไว้ก่อน เพื่อป้องกันความเข้าใจของคนบางคนที่ยิ่งไปทางใดทางหนึ่งจนสุดเหวี่ยง

คามสูตรสำเร็จที่ได้รับมาเพียงสูตร. **อันที่จริงระบบปรัชญาทั้งสองนั้นต่างก็ยอมรับว่า ในตัวมนุษย์ย่อมมีทั้งสสารและจิต** ความต่างกันอยู่ที่ว่าสสารหรือจิตเป็นสมมุติฐานและความสัมพันธ์ระหว่างสสารกับจิตมีอยู่อย่างไร สสารมีอิทธิพลเหนือจิตและจิตมีอิทธิพลเหนือสสารอย่างไรบ้าง

ก. บางคนถือสูตรสำเร็จเพียงแง่ที่ว่า **สสาร** เป็นบ่อเกิดแห่ง **จิต** เท่านั้นแล้ว ก็อาจเข้าใจเอาเองเกินไปจนสุดเหวี่ยง โดยไม่ยอมรับอิทธิพลของจิตที่แม้จะเกิดมาจากสสารเป็น **เบื้องแรก** แต่ก็มีอิทธิพลสะท้อนไปยังสสาร และยิ่งไปกว่านั้น ก็อาจกล่าวหาผู้ที่พิจารณาสภาพของจิตทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นผู้ล่าหลัง แต่แท้ที่จริงผู้กล่าวนั้นเองล่าหลัง เพราะวิทยาศาสตร์ทางจิตของสสารธรรมนั้นก้าวหน้าไปไกลซึ่งตนตามไม่ทันแล้ว

เมธีฝ่ายสสารทางวิทยาศาสตร์กล่าวไว้ว่า **ความเคลื่อนไหวของมนุษย์และสังคมของมนุษย์นั้น** ต่างกับ **ความเคลื่อนไหวของสิ่งที่ไม่มีชีวิต** กล่าวคือ **มนุษย์และสังคม** เคลื่อนไหวไปโดยมนุษย์มีจิตสำนึก แต่สิ่งที่ไม่มีชีวิตนั้นเคลื่อนไหวไปโดยไม่มีจิตสำนึก **อิทธิพลของจิตในทางวิทยาศาสตร์**

แห่งจิตมีอยู่ไม่น้อย ดังที่นักวิทยาศาสตร์ฝ่ายสสารได้นำมาใช้เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เช่น การทดลองทศวรรษโดยไม่ให้มารดาจับเป็นต้น สสารธรรมิกมากหลายที่ถูกศรัทธาจับกุมไปทรมานก็ตีหรือเอา “วัตถุ” ล้อเพื่อให้ยอมจำนนก็ตีนั้น สสารธรรมิกเช่นนั้นก็มิได้เห็นแก่ วัตถุ ก็ยอมอดทนทรมานเพื่ออุดมคติของตน ในระหว่างสงครามชนิดต่าง ๆ สสารธรรมิกหลายคนที่ถูกข้าศึกล้อมแล้วขาดเสบียงก็ยังแข็งใจสู้ข้าศึกโดยปราศจากวัตถุ

สสารธรรมิกที่แท้จริงมากหลายมิได้โลภในวัตถุสิ่งของ คือมีความเป็นอยู่อย่างไม่ฟุ้งเฟ้อ แทนที่จะหลงไปตามความยั่วชวนทางโลกสมัยใหม่ ศัพท์จีนที่แปลกันว่าไม่ เสพย์สุข นี้ ก็แสดงว่าอิทธิพลทางจิตมีอยู่มากที่ช่วยให้ตัดกิเลสในทางวัตถุ ดังนั้น สสารธรรมที่แท้จริงจึงไม่ปฏิเสธผลสะท้อนของจิตที่เกิดจากสสารและมีได้ออเอาวัตถุเป็นสรณะ หรือนิยมวัตถุหรือวัตถุนิยม ตามที่เข้าใจผิดกันอยู่มาก ปรัชญาสสารธรรมที่แท้จริงไม่ใช่วัตถุนิยมของฝรั่งเศสแห่งคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ แต่เป็นเรื่องของ สสารตามหลักวิทยาศาสตร์ คือธรรมชาติย่อมประกอบด้วยสสาร สสารธรรมที่แท้อธิบายปรัชญาตามหลักวิทยาศาสตร์

ง. ส่วน **จิตธรรม** นั้นเล่าก็มีผู้เข้าใจชนิดเอียงสุดเหวี่ยง
ถึงกับปฏิเสธอิทธิพลของสสาร พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงพิสูจน์แล้ว
เช่นเมื่อก่อนพระพุทธองค์ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณนั้น พระองค์
ได้ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาไม่เสวยพระกระยาหารตามวิธีของจิต-
ธรรมในอินเดียสมัยก่อนนั้น, ในที่สุดพระพุทธองค์ทรงเห็นว่า
วิธีจิตธรรมเช่นนั้นไม่นำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริง จึงได้กลับเสวย
พระกระยาหาร ซึ่งแสดงถึงวาระแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธองค์,
แสดงว่าพระพุทธองค์มิได้ทรงปฏิเสธอิทธิพลของจตุปัจจัยที่เป็น
สสารให้ร่างกายของมนุษย์เคลื่อนไหวไปได้ กล่าวคือ ร่างกาย
ของมนุษย์ย่อมประกอบด้วยอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งมีอวัยวะสมองอยู่ด้วย
ที่ทำให้มนุษย์มีความคิด ความคิดของมนุษย์เป็นผลที่ประณีต
ของสมอง พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้มนุษย์ตัดกิเลสเพื่อมิให้
หลงใหลในวัตถุ สสารธรรมิกที่แท้จริงก็จะต้องยอมรับว่า วิธี
สอนให้บุคคลไม่หนักไปในทาง **เสพสุข** นั้น ก็เป็นวิธีที่มีสอน
ไว้ในพระพุทธศาสนา

๘...

ท่านผู้อ่านย่อมสังเกตได้ว่า สังขารของมนุษย์นั้นย่อมประกอบด้วย ร่างกาย และ จิตใจ ร่างกายของเราประกอบด้วย สสาร คือมีของแข็ง, ของเหลว, และก๊าซ จิตใจของเราเป็นความคิดที่เกิดจากความเคลื่อนไหวแห่งอวัยวะสมองอันเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย **ไม่มีร่างกายก็ไม่มีความคิดหรือจิตใจเกิดขึ้นมาได้**

มนุษย์สังคมก็มีกายาพยพ หรือนัยหนึ่งร่างกายของสังคม คือสถาบันต่างๆ อันประกอบเป็นระบบของสังคม **ทรงสนะทางสังคม** หรือนัยหนึ่ง **จิตใจทางสังคม** ก็เกิดขึ้นจากกายาพยพของสังคม

กายาพยพหรือร่างกายของสังคมนั้นมิใช่จะเกิดขึ้นมาลอย ๆ คือต้องมีสสารทางสังคมซึ่งเป็นสมมูลฐาน

อะไรเป็นสสารทางสังคม ?

มันเป็นปัญหาที่เราจะต้องค้นคว้าถึงสาเหตุที่คลบบรรดาให้
มนุษย์ต้องรวมกันอยู่เป็นสังคม

ก. ในการดำรงชีวิตอยู่ได้นั้นมนุษย์จำเป็นต้องมีชีวิปัจจัย แม้
ว่าเราสามารถตัดกิเลสในทางเสพย์สุข โดยจำกัดความต้องการใน
ชีวิปัจจัยให้เหลือน้อยเพียงใดก็ตาม แต่เราก็มักมีความจำเป็นใน
จตุปัจจัยหรือปัจจัยทั้งสี่ คือ อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่พักอาศัย,
ยารักษาโรคเท่าที่จำเป็นแก่อัตรภาพ

นอกจากความต้องการปัจจัยดำรงชีพทางกายแล้ว มนุษย์
ยังมีความต้องการความสุขทางใจ ซึ่งรวมทั้งทางวัฒนธรรมด้วย
แม้เราสามารถตัดกิเลสในทางวัตถุให้น้อยลงได้เพียงใดก็ตาม แต่
เราก็มักมีความจำเป็นในเครื่องอุปกรณแห่งการศึกษาอบรม เพื่อ
ขัดเกลากิเลส เช่น เราจำเป็นต้องมีหนังสือ, กระดาษ ดินสอ,
เป็นต้น

ดังนั้น ความต้องการของมนุษย์ในการดำรงชีพทางกาย
หรือทางใจก็มีรากฐานหยั่งลงไปถึงชีวิปัจจัยนั่นเอง

ข้าพเจ้าต้องขออ่าวอีกคร้งหนึ่งว่า การที่ข้าพเจ้ากล่าวถึง
ชีวิปัจจัยว่าเป็นรากอันลึกซึ้งแห่งชีวิตของมนุษย์นั้น, ข้าพเจ้า
กล่าวในทางวิทยาศาสตร์แห่งสังคม ที่ถือว่าสสารเป็นสมุฏฐาน
ของสิ่งทั้งหลาย, ไม่ใช่ถือปรัชญานิยมวัตถุ หรือวัตถุนิยมที่เกิด
ขึ้นในฝรั่งเศสเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความ

เข้าใจผิดของบุคคลจำนวนน้อยที่นึกว่าปรัชญาฝ่ายสสารอื่น ๆ ก็
จะนิยมวัตถุกเช่นกัน

ลามეტตรี (LAMETTRIE) นักปรัชญาฝรั่งเศสที่นิยม
วัตถุนั้นได้นิยมวัตถุจริง เพราะผู้นี้ได้อธิบายไว้ว่ามนุษย์นั้น
เปรียบเหมือนเครื่องจักรชนิดหนึ่ง จิตนั้นมิใช่อะไรอื่น หากเป็น
ส่วนหนึ่งของอินทรีย์ เมื่ออินทรีย์สลายไปแล้วจิตก็หมดไปไม่มี
อะไรอีก ครั้นแล้วผู้นี้ให้ผลสรุปทางจริยศาสตร์ว่า ระหว่างที่
มนุษย์มีชีวิตนั้นต้องทำให้เกิดความชื่นบานแก่วิสัยและหาความสุข
เกษมสำราญ ทฤษฎะวัตถุนิยมของปรัชญาชนิดที่กล่าวนี้ได้ถูก
ได้จากเมธีสสารธรรมวิทยาศาสตร์ ตั้งนั้น เพื่อไม่ปะปนกับ
ปรัชญาวัตถุนิยมดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงเรียก **ปรัชญาฝ่ายสสารที่**
ถือหลักวิทยาศาสตร์ ว่า “**สสารธรรม**” เพราะเป็นเรื่องของ
วิทยาศาสตร์ และมีหลักสั่งสอนมิให้สสารธรรมิกเสพสุขแบบ
วัตถุนิยมฝรั่งเศสนั้น

ข. ในการมีชีวิตปัจจุบันดังกล่าวแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการผลิตชีว-
ปัจจัยเหล่านั้น ขอให้เราพิจารณาความจริงว่ามนุษย์แต่ละคนไม่
อาจทำการผลิตได้ด้วยตนเองทุก ๆ อย่าง บางคนสามารถผลิตข้าว
ได้ แต่ผลิตเครื่องนุ่งห่มหรือที่พักอาศัยหรือยารักษาโรคไม่ได้

บางคนสามารถทำงานทางกำลังกายหรือทางสมอง แต่ผลิตชีว
ปัจจัยโดยตรงด้วยตนเองไม่ได้ทุกอย่าง บางคนไม่ผลิตหรือออก
แรงด้วยตนเอง แต่มีปัจจัยการผลิตที่จะใช้ให้คนอื่นทำงานเพื่อ
ตน บางคนเช่นบุตรต้องอาศัยชีวปัจจัยของบิดามารดา ฯลฯ

ดังนั้น มนุษย์จึงไม่อาจอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังได้ คือจำ
ต้องมีความสัมพันธ์กันอยู่เป็นสังคม เพื่อได้มาซึ่งชีวปัจจัยโดย
การผลิต

ความสัมพันธ์การผลิตระหว่างมนุษย์ในสังคม อาจเป็น
ชนิดที่สมาชิกทั้งหลายของสังคมมีความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและ
กันฉันพี่น้อง เช่น ระบบปฐมสหการและระบบสังคมนิก, หรือ
อาจเป็นชนิดที่คนจำนวนน้อยส่วนหนึ่งในสังคมซึ่งเป็นเจ้าของ
ปัจจัยการผลิตใช้ให้สมาชิกส่วนมากของสังคมซึ่งไม่มีปัจจัยผลิตทำ
งานเพื่อเจ้าของปัจจัยการผลิตนั้น เช่น ระบบทาส, ระบบศักดินา,
และระบบชนานุภาพ หรืออาจเป็นความสัมพันธ์ชนิดผสมระหว่าง
ประเภทต่าง ๆ

ก. วรรณะ หรือ ฐานะ, หรือ ชนชั้น ซึ่งแปลมา
จากศัพท์อังกฤษ CLASS นั้น เป็นการแบ่งสมาชิกแห่งสังคม

ตามฐานะและวิถีดำรงชีพแห่งสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยใน
สังคม

ในสังคมปฐมสหการ สมาชิกทั้งหลายร่วมมือช่วยเหลือ
ซึ่งกันและกันฉันพี่น้อง ฐานะและวิถีดำรงชีพของสมาชิกแห่ง
สังคมจึงไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ภาวะแห่งการที่จะแบ่งแยกออก
เป็น **วรรณะ** หรือ **ฐานันดร** หรือ **ชนชั้น** จึงไม่มี

ในสังคมทาส, ศักดินา, ชนานุภาพ ซึ่งสมาชิกในสังคม
มีฐานะและวิถีดำรงชีพต่าง ๆ กัน สมาชิกในสังคมก็แบ่งแยกออก
เป็นวรรณะ, หรือฐานันดร, หรือชนชั้นต่าง ๆ และยิ่งฐานะ
และวิถีดำรงชีพของสังคมประเภทเหล่านี้สลับซับซ้อนมากเพียงใด
วรรณะหนึ่ง ๆ ก็ยังแบ่งออกเป็นจำพวก และเหล่าย่อยอีกหลาย
อย่าง ในสังคม **สังคมกิจ** ซึ่งตามนิคินัยนี้ ฐานะและวิถีดำรงชีพ
ของสมาชิกแห่งสังคมจะไม่แตกต่างกัน แต่เมธีวิทยาศาสตร์ทาง
สังคมก็ได้กล่าวไว้ว่า ชากแห่งความคิดของสังคมเก่าจะยังคงค้าง
อยู่อีกกาละหนึ่ง

ง. การจำแนกสมาชิกของสังคมตามฐานะและวิถีดำรงชีพนั้น
รูปแบบของยุโรปกับของเอเชียได้ผิดแผกแตกต่างกันบ้าง แต่ใน
สาระแล้วก็ตามึงถึง **ฐานันดรสมบัติ** คือ **ปัจจัยการผลิต** เป็น

หลักสำคัญ โดยจำแนกตามความมากน้อย และจัดช้อยตามฐานะ และวิถีดำรงชีพที่มีสัญลักษณ์พิเศษออกไปอีก

(๑) ในทางยุโรปนั้น ปรชญาเมธีได้อาศัยหลักของชาวโรมันซึ่งจำแนกบุคคลเพื่อรับใช้สังคมในกองทัพ เรียกเป็นภาษาละตินว่า CLASSIS (คลัสซิส) ซึ่งภาษาอังกฤษแปลงมาเป็น CLASS (คลัส) และท่านที่นิยมแบบยุโรปได้แปลเป็นไทยว่า “ชนชั้น”

ในสมัยโรมันนั้นได้แบ่งบุคคลออกเป็น “คลัสซิส” ต่างๆ เพื่อรับใช้สังคมในกองทัพ โดยถือตามกำลังสมบัติของบุคคล เพราะบุคคลที่เป็นนักรบในกองทัพโรมันนั้นจะต้องมีอาวุธยุทโธปกรณ์ของตนเอง ผู้ใดมีสมบัติมาก เช่นมีม้า, รถ, ทาส มากก็อยู่ในประเภทชั้นสูง ผู้ใดมีสมบัติน้อยลงมากก็อยู่ในชั้นต่ำลงมา ผู้ใดไม่มีสมบัติจะรับใช้สังคมได้ก็แต่โดยมีลูก ภาษาละตินเรียก ลูก ว่า PROLES (โปรเลส) จึงแผลงศัพท์นั้นมาเป็น PROLETARIUS (โปรเลตาริอุส) ซึ่งหมายถึง **ชนชั้นผู้ไรสมบัติ**

ภาษาฝรั่งเศสแผลงคำ PROLETARIUS มาเป็น PROLETARIAT (โปรเลตาริอาต์ หรือออกสำเนียงเร็วเป็นโปรเลตา-

รียาค์) อังกฤษเอาคำฝรั่งเศสนี้ไปทับศัพท์แต่ออกสำเนียงว่า “โพร์ตีตาเรียด” ซึ่งมีผู้แปลว่า **ชนกรรมาชีพ**, แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าควรแปลว่า **ชนชั้น** หรือ **วรรณะผู้ไร้สมบัติ**

ภาษาจีนเคยใช้ทับศัพท์อยู่นานโดยออกสำเนียงว่า “ผู้ หลอ เลียะ ทะเลียะ ย่า” แต่ในที่สุดใช้ศัพท์ใหม่ว่า “**อู๋ฉานเจียจี้**” (แต่จิวออกสำเนียง : **บ้อฮั่วไก๊จิบ**) ซึ่งแปลว่าชนชั้นหรือวรรณะที่ไม่มีสมบัติ หรือ ไร้สมบัติ

(๒) ส่วนเอเชียใต้ซึ่งถือคติฮินดูที่เผยแพร่อยู่ทั่วไปในดินแดนส่วนนี้ของโลกนั้น จำแนกบุคคลในสังคมออกเป็น “**วรรณะ**” ซึ่งตามมูลศัพท์แปลว่า **ผิว** หรือ **สีเนื้อ**

ในยุคพระเวทหลายศตวรรษก่อนพุทธกาลนั้น มโนสาราจารย์ได้จำแนกบุคคลในสังคมออกเป็น **วรรณะ** โดยค่านึงถึงฐานะและวิถีดำรงชีพ คือแบ่งบุคคลในสังคมออกเป็น ๔ วรรณะ ได้แก่ **พราหมณ์** ซึ่งเป็นนักบวชได้รับความยกย่องให้เป็นผู้ใหญ่หัวหน้าสังคม, **กษัตริย์** ซึ่งเป็นนักรบ ผู้ถืออาวุธป้องกันสังคม, **แพศย์** เป็นผู้ทำการเลี้ยงสัตว์และทำการค้า มีสมบัติบ้านเรือน, **ศูทร** คือผู้ไม่มีสมบัติ ซึ่งต้องรับใช้วรรณะที่สูงกว่า

การแบ่งวรรณะแห่งยุคพระเวทได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขในสมัยต่อมา การแบ่งวรรณะที่ใช้อยู่ในแคว้นมคธและแคว้นโกศล เคียงเมื่อครั้งพุทธกาล ได้เข้ามาสู่สังคมไทยหลายศตวรรษแล้ว คือวรรณะกษัตริย์ เป็นเจ้าของที่ดินสูงสุดของสังคม, พราหมณ์ ตกลงไปเป็นครูของกษัตริย์ ส่วนผู้มีสมบัตินั้นได้จำแนกออกเป็น ๓ อันดับ คือ

อันดับที่ ๑ ได้แก่ “เศรษฐี” คือคนมั่งมีที่ดินและสมบัติมากในสังคม

อันดับที่ ๒ ได้แก่ “กฤหบดี” คือผู้ครองเรือนซึ่งมีที่ดิน และสมบัติขนาดกลาง

อันดับที่ ๓ ได้แก่ “กระฎุมพี” คือพ่อค้าเมล็ดพืชในชนบทและให้ชวานากู้เงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งถือเป็นวรรณะที่เกือบจะตกเป็นชนชั้นต่ำ

อันที่จริงมวลราษฎรไทยเข้าใจความหมายของ วรรณะกระฎุมพี ได้ดีพอสมควรทีเดียว จึงเรียกวรรณะนี้คู่กันไปกับ ข้าราชการ หรือ ไพร่ ว่า “ไพร่กระฎุมพี” ถ้าจะเทียบกับการแบ่งชนชั้นแบบยุโรปแล้ว ก็เท่ากับ นายทุนน้อย เท่านั้นเอง ฉะนั้นกระฎุมพีจึงเป็นวรรณะที่ต่ำกว่าชนชั้น ซึ่งเรียกตามภาษา

ฝรั่งเศสว่า BOURGEOIS (บัวร์จัวส์) ซึ่งเป็นนายทุนขนาดใหญ่
โถมโหลพา

วิทยาศาสตร์ทางสังคมนิยมไว้ว่า บัวร์จัวส์ ได้แก่นายทุน
สมัยใหม่ ซึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของสังคม ๆ ดังนั้น
ถ้าจะเทียบคติกับฮินดูเรื่องวรรณะแล้ว “บัวร์จัวส์” ก็น่าจะได้แก่
วรรณะ “เศรษฐี” แต่ “บัวร์จัวส์” นั้น ในชั้นเดิมเป็นพ่อค้า
ซึ่งได้รับสัมปทานจากเจ้าศักดินาให้ปกครองบุรี ซึ่งเป็นปฐมกาล
แห่งการปกครองเทศบาล แต่ต่อมาพวกนี้ได้สะสมสมบัติไว้มาก
แล้วทำการสู่เจ้าศักดินาซึ่งทำให้เจ้าศักดินาหมดอำนาจไป แล้ว
ตนเองก็ขึ้นครองสังคมแทน ซึ่งเท่ากับเป็น เจ้า ชนิดหนึ่ง คือ
เจ้าปัจจัยการผลิตของสังคม ซึ่งเป็นสมบัติของสังคม ข้าพเจ้า
จึงเรียก บัวร์จัวส์ ว่า เจ้าสมบัติ

๙ . . .

กายาพพ หรือนัยหนึ่งร่างกายของสังคม คือสถาบันและ
ระบบต่าง ๆ ของสังคมก็ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งสภาพความเป็นอยู่
ทางชีวปัจจัยของสังคม สถาบันใหญ่น้อยและระบบปกครองของ
สังคม ที่กล่าวกันว่ามีหน้าที่ ระงับทุกข์บำรุงสุขของราษฎร

นั้น ถ้าจะสาวไปถึงรากอันลึกซึ้งก็คือสภาพความเป็นอยู่ทางชีว-
บัจจยน์นั้นเอง เพราะความต้องการในการดำรงชีพ ไม่ว่าจะทางกาย
หรือทางใจ ก็ต้องอาศัยชีวบัจจยน์ แม้จะจำกัดให้แคบลงได้เพียง
ใดก็ตาม ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว

ก. เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจเพื่อป้องกัน~~การ~~เอียงจัด~~เนื่อง~~
จากสูตรสำเร็จเพียงแง่เดียวไว้ด้วยว่า การที่สูตรสำเร็จอันหนึ่ง
กล่าวไว้ว่าเศรษฐกิจเป็นรากฐานการเมือง และระบบการเมืองเกิด
มาจากสภาพความเป็นอยู่ทางชีวบัจจยน์ของสังคมนั้น มีความหมาย
ในการแสดงถึง ที่มา ของสิ่งเหล่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่าง
เศรษฐกิจกับการเมืองที่ดี หรือระหว่างสภาพความเป็นอยู่ทางชีว-
บัจจยน์กับทางการเมืองที่ดี ย่อมมีผลสะท้อนถึงกัน คือเมื่อการ
เมืองต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเศรษฐกิจ หรือตามสภาพความเป็น
อยู่ทางชีวบัจจยน์ในขณะใดขณะหนึ่งแล้ว สถาบันและระบบการ
เมืองใหม่ก็ก่อให้เกิดสภาพที่ทำให้สังคมพัฒนาต่อไปใหม่ เช่น
สถาบันและระบบการเมือง ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ก่อให้เกิดสภาพที่เปลี่ยนแปลง
ความสัมพันธ์การผลิตอย่างดั่งที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น การ
เปลี่ยนแปลงสถาบัน และระบบการเมืองในสังคมอื่นก็ทำนอง

เดียวกัน ที่ก่อให้เกิดสภาพอันสะท้อนไปถึงสภาพแห่งความเป็น
อยู่ทางชีวปัจจัยอันเป็นรากฐาน ไม่มีการอภิวัดณ์ใดที่จะเปลี่ยน
ความสัมพันธ์การผลิตได้ในทันทีทุกอย่าง แม้การอภิวัดณ์นั้นจะ
ได้รับยกย่องว่าก้าวหน้าที่สุด แต่ก็ต้องใช้เวลาเปลี่ยนแปลงโดย
อาศัย **สภาพใหม่** นั้น

ข. สภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคมเป็นอย่างไร
สถาบันและระบบของสังคมก็เป็นเช่นนั้น กล่าวคือ

(๑) ในสังคมแห่งระบบปฐมสหการ ซึ่งสมาชิกแห่งสังคม
มีความเป็นอยู่ร่วมกันฉันพี่น้อง ระบบสังคมก็เป็นไปในลักษณะ
ของสามัคคีธรรมภายในครอบครัว คือไม่จำเป็นต้องมี **อำนาจรัฐ**
ประมุขแห่งสังคมเป็นบุคคลที่สมาชิกแห่งสังคมยกย่องนับถือ
ประดุจเป็นพ่อแม่ที่คอยดูแลความผาสุกของสมาชิกทั้งปวงโดยไม่
ต้องใช้อำนาจบังคับกดขี่

(๒) ในสังคมแห่งระบบทาส ซึ่งบุคคลส่วนน้อยในสังคม
ที่เป็นเจ้านายมีสิทธิใช้ให้คนส่วนมากในสังคมทำงานเหมือนสัตว์
พาหนะนั้น ระบบสังคมก็ต้องเป็นระบบที่ **เจ้านาย มี อำนาจ**
รัฐ อย่างสมบูรณ์ที่สามารถบังคับกดขี่ทาสให้ทำงานได้

(๓) ในสังคมแห่งระบบศักดินา ซึ่งแม้ **เจ้าศักดินา** จะได้ลดความกดขี่สมาชิกแห่งสังคมให้น้อยลงกว่าระบบทาสก็ตาม แต่เจ้าศักดินาก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมี **อำนาจรัฐ** เพื่อบังคับคนส่วนมากในสังคมให้ทำงาน สถาบันและระบบสังคมศักดินาจึงเป็นไปตาม **อำนาจรัฐ** นั้น

(๔) ในสังคมแห่งระบบธนาภาพ ซึ่งแม้ **เจ้าสมบัติ** จะสามารถใช้ปัจจัยการผลิตของสังคม ใช้ให้คนส่วนมากในสังคมทำงานโดยมี **ค่าจ้าง** ก็ตาม แต่เจ้าสมบัติก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมี **อำนาจรัฐ** ในการบังคับให้เป็นไปตามความต้องการของตน สถาบันและระบบสังคมธนาภาพจึงเป็นไปตาม **อำนาจรัฐ** นั้น

(๕) ในบางสังคมที่เข้าสู่ระบบสังคมกึ่งนั้น แม้ในทางนิทนายจะไม่มีวรรณะเนื่องจากไม่มีฐานะและวิถีดำรงชีพแตกต่างกันระหว่างสมาชิกของสังคมทางหลักการก็ดี แต่นักปราชญ์วิทยาศาสตร์ทางสังคมก็กล่าวไว้ว่า ชากแห่งความเคยชินและทรรศณะเก่ายังคงมีเหลืออยู่อีกกาละหนึ่ง ฉะนั้นราษฎรส่วนมากในสังคมก็ยังมี**ความจำเป็น**ที่จะต้องใช้ **อำนาจรัฐ** ในระหว่างกาละนั้น สถาบันระบบสังคมกึ่งจึงเป็นไปตาม **อำนาจรัฐ** นั้น

ก. ตามที่กล่าวมาแล้วในข้อ ข. ข้างต้นนี้ ผู้อ่านย่อมเห็นได้ว่า อำนาจรัฐเป็นเครื่องมือของวาระที่ปกครองในสังคมที่สมาชิกแบ่งออกเป็นวาระต่าง ๆ สถาบันและระบบสังคมซึ่งจะประกอบด้วยอำนาจรัฐหรือไม่ก็ดี ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแห่งความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยที่เป็นรากฐาน

จริงอยู่ ในทางนิตินัยอาจกล่าวกันว่าอำนาจรัฐเป็นของสมาชิกทั้งหลายแห่งสังคม แต่ในทางพฤตินัยนั้น สมาชิกแห่งสังคมผู้ถืออำนาจรัฐก็คือวาระที่ปกครองสังคมซึ่งใช้อำนาจรัฐเพื่อประโยชน์แก่วาระของตนยิ่งกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ดังนั้น การแบ่งอำนาจรัฐออกเป็นสามส่วนตามทฤษฎีของ มองเตสกีเออร์ ชาวฝรั่งเศสซึ่งเป็นแบบฉบับของระบบรัฐธรรมนูญมากหลาย คือการแบ่งออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ, บริหาร, และตุลาการ, นั้น เป็นเรื่องจำแนกกลไกแห่งอำนาจรัฐออกเป็นสามส่วนใหญ่ ๆ คล้ายกับการแบ่งกระทรวงทบวงกรมนั่นเองเพราะปัญหาได้อยู่ที่ ตัวอักษร และ สถาบัน ที่เป็นนามธรรม แต่อยู่ที่ บุคคลผู้ใช้อำนาจใช้กลไกนั้น และเป็น ตัวกลไกนั้น ว่าจะ เป็นวาระใด หรือเป็น สมุนหรือซากของวาระใด ความเป็นธรรมสำหรับสังคมอาจมีได้ในกรณีที่สมาชิกแห่งสังคมที่พิพาทกัน

เป็นคนแห่งวรรณะอื่นด้วยกัน แต่ก็เป็นเรื่องพิพาทระหว่างคน
ในวรรณะหนึ่งกับคนในวรรณะเดียวกับผู้ถือกลไกหรือเป็นกลไก
แห่งอำนาจรัฐแล้วความเป็นธรรมก็เกิดขึ้นยาก เว้นแต่ผู้ถือกลไก
หรือเป็นกลไกนั้นจะทรงไว้ซึ่งพรหมวิหารอย่างแท้จริง แต่มนุษย์
ปุถุชนยังมีกิเลสตามวรรณะหรือตามที่ปุถุชนนั้นเป็นสมุนของ
วรรณะ

๑๐...

ส่วนทรศนะ ทางสังคมของมนุษย์ก็เกิดขึ้นจาก รากฐาน
แห่งสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัย นั้นเอง คือในระบบปฐม
สหการและสังคมคิมมนุษย์ก็มีทรศนะในทางช่วยเหลือ ร่วมมือ
กันฉันพี่น้องโดยมิได้มีความคิดกดขี่หรือเบียดเบียน ะหว่างกัน
ในระบบทาส, ระบบศักดินา, ระบบชนานุภาพ ซึ่งสมาชิกใน
สังคมมีฐานะและวิถีดำรงชีพต่างกัน โดยสมาชิกในสังคมจำพวก
หนึ่งมีอำนาจใช้ สมาชิกในสังคมอีกจำพวกหนึ่งให้ทำงานเพื่อตน
สมาชิกในสังคมก็มีทรศนะแตกต่างกันตามจำพวกหรือวรรณะ

กล่าวคือพวกซีครองก็มีทรยศนะที่จะรักษาการซีครองของจำพวก
ตนไว้และหาทางที่จะใช้วิธีซีครองให้ได้ประโยชน์มากที่สุดส่วน
วรรณะที่ถูกซีครองก็มีทรยศนะที่ต้องการให้หลุดพ้นจากการถูก
ซีครอง ซึ่งเป็นไปตามกฎธรรมชาติ เช่นสัตว์ที่ถูกกักขังไว้ใน
กรงก็ต้องหาทางออกจากกรง

ส่วนข้อยกเว้นในระหว่างหัวต่อหัวเดียวระหว่างระบบเก่า
กับระบบใหม่ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นนั้นก็เป็นที่ไปได้ใน
การที่บุคคลในวรรณะเก่าบางคนมีทรยศนะก้าวหน้า และคนใน
วรรณะใหม่บางคนมีทรยศนะถอยหลัง

ทรยศนะทางสังคมจึงมีชนิดที่ใช้เพื่อรักษาจารีต และฟื้นฟู
ระบบเก่าทั้งระบบ หรือส่วนใดส่วนหนึ่ง, กับชนิดใหม่ที่ใช้เพื่อ
พัฒนาระบบใหม่ ทรยศนะทั้งสองชนิดนี้ปะทะกันอยู่ในการนำ
วิถีแห่งความเคลื่อนไหวของสังคม ข้าพเจ้าได้ทำความเข้าใจไว้
แล้วว่าความเคลื่อนไหวของมนุษย์สังคมนั้นดำเนินไปโดยมนุษย์
มีจิตสำนึก จึงมีทรยศนะทางสังคมที่เป็นหลักนำในการเคลื่อนไหว
ส่วนสิ่งตามธรรมชาติอย่างอื่นที่ไม่มีจิตเจ้านั้นดำเนินเคลื่อนไหว
ไปโดยปราศจากจิตสำนึก

พึงต้องทำความเข้าใจไว้ด้วยว่า แม้ทรศนะทางสังคมเกิดขึ้นจากสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนายิ่งขึ้นก็ตาม แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วทรศนะทางสังคมก็มีผลสะท้อนไปยังสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัย ก็เป็นหลัคนำที่มีอิทธิพลยิ่งขึ้นในการเคลื่อนไหวของสังคมที่ต้องดำเนินก้าวหน้ายิ่งขึ้นตามกฎหมายธรรมชาติ

๑๑...

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ใน ๓ ข้อที่แล้วมาเพื่อแสดงสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคมซึ่งเป็นรากฐานของสังคม ว่ามีความเกี่ยวข้องกับกายาพยพและทรศนะทางสังคมอย่างใดบ้าง

บัดนี้เป็นการสมควรที่เราจะต้องค้นคว้าต่อไปว่าอะไรเป็นรากของสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคม อันเป็นการโยงไปถึง **สถาบัน** และ **ระบบสังคม** กับ **ทรศนะทางสังคม**

เรารู้แล้วว่าการได้มาซึ่งชีวปัจจัยนั้นจำต้องมี **การผลิต**

การผลิตชีวปัจจัยนั้นจำต้องมีเครื่องมือในการผลิต และ ต้องมีบุคคลที่สามารถใช้เครื่องมือการผลิต และสามารถทำเครื่อง

มือการผลิตนั้น ทั้งสองสิ่งนี้ประกอบกันเป็น **พลังการผลิตของสังคม**

พลังการผลิตของสังคมมิได้นิ่งคงอยู่กับที่ ดังนั้น เมื่อพลังการผลิตเปลี่ยนแปลงไปก็ทำให้ **ความสัมพันธ์การผลิต** เปลี่ยนแปลงไป

ก. ในสมัยดึกดำบรรพ์ เมื่อครั้งมนุษยชาติยังรู้จักแต่เพียงเครื่องมือหินนั้น การผลิตชีวปัจจัยก็คือการเก็บผลไม้และการจับสัตว์เล็กน้อยมาเป็นอาหาร อันมีอยู่ตามธรรมชาติในที่ดินซึ่งไม่มีที่ใดหวงกันไว้เป็นส่วนของคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะ ความสัมพันธ์ในการผลิตระหว่างมนุษย์จึงเป็นไปตามความเหมาะสมแก่สภาพเช่นนั้น คือความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นระบบปฐมสหการ

แม้ต่อมามนุษย์สามารถเอาโลหะมาทำเป็นเครื่องมือ ซึ่งบางท่านสันนิษฐานว่ามนุษย์เข้าสู่ระบบทาสนั้น อันที่จริงยังอยู่ในระหว่างระบบ **ปฐมสหการที่กำลังพัฒนา** ซึ่งเราอาจเห็นได้จากรูปธรรมของหลายสังคมในเอเชีย

ระบบปฐมสหการเริ่มเสื่อมก็ภายหลังที่มนุษยชาติรู้จักปรับปรุงเครื่องมือโลหะขึ้น จึงรู้จักเอาเครื่องมืออันนั้นมาทำการเพาะ

ปลูกในที่ดิน และจับสัตว์มาขังคอกเลี้ยงไว้ อีกทั้งปลูกที่พักอาศัย
ในที่ดินเป็นประจำแทนการพเนจร จึงเกิดความจำเป็นที่ต้อง
หวงกันที่ดินไว้เป็นส่วนของตัวเอง กิเลสของตัวเองจึงเกิดขึ้น
การสะสมผลิตผลที่ทำได้และการแลกเปลี่ยนผลิตผลระหว่างเอกชน
ก็เกิดขึ้น อันเป็นหัวต่อระหว่างระบบปฐมสหการไปสู่ระบบทาส
ซึ่งเป็นระบบที่เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต

ข. การที่ระบบปฐมสหการต้องสลายไปโดยมีระบบทาส
ขึ้นแทนที่นั้น เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงใน เครื่องมือการ
ผลิต อย่างไม่มีข้อสงสัย แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า เครื่องมืออะไร?

บางท่านอาจเอาเรื่องระบบทาสของโรมันในสมัยหลังที่คน
ตกเป็นทาสได้เพราะหนี้สินเช่นเดียวกับที่ปรากฏในกฎหมายเก่า
ของไทย คั้งนั้น จึงอาจเข้าใจว่าผู้สะสมปัจจัยการผลิตในสังคม
เดียวกันเป็นทาสก่อนที่จะจับเอาคนมาจากสังคมอื่น ว่าที่จริงการ
สะสมปัจจัยการผลิตของเอกชนในสมัยดึกดำบรรพ์นั้น ไม่ใหญ่โต
มหาศาลถึงกับจะทำให้คนในสังคมส่วนมากต้องอดตายถ้าไม่ยอม
เป็นทาสเพื่อแลกกับชีวิปัจจัย ซึ่งต่างกับการสะสมปัจจัยการผลิต
ในสมัยต่อ ๆ มา เพราะในสมัยก่อนนั้นผลิตผลตามธรรมชาติใน
ป่ายังมีอยู่สมบูรณ์ที่จะหาได้ ตามรูปธรรมที่ค้นได้จากหลาย

สังคมในเอเชีย^{๕๕๕} การเอาคนลงเป็นทาสนั้นเริ่มกระทำกันภายหลังที่มีการรบบพุ่งระหว่างสังคมที่เป็นกลุ่มน้อย ๆ ต่าง ๆ คือแทนที่สังคมฝ่ายชนะจะฆ่าคนของสังคมฝ่ายแพ้ก็เปลี่ยนเป็นจับเอาคนของสังคมฝ่ายแพ้มาใช้งานอย่างจับสัตว์พาหนะมาทำงาน ^{๕๕๕} ทงนก เพราะมนุษยชาติได้พัฒนาเครื่องมือเพาะปลูก เช่น ไถ ได้ดีขึ้น และต้องการแรงงานสัตว์พาหนะยิ่งขึ้น การจับเอาคนของสังคมที่แพ้มาทำงานของสังคมที่ชนะจึงเป็นการทำให้พลังการผลิตของสังคมเปลี่ยนไปเป็นระบบทาส เช่นการที่ชาวยุโรปจับเอาชาวนิโกรไปเป็นทาสเพื่อบุกเบิกที่ดินในทวีปอเมริกา และชนบางเผ่าในตอนตะวันออกเฉียงเหนือสุดของอินเดียที่เคยมีการล่ามนุษย์อยู่อีกเมื่อ ๕๐ ปีก่อน

เมื่อผู้สะสมปัจจัยการผลิต รวมทั้งสะสมทาสที่ได้จากสังคมอื่นมากแล้วจึงมีอำนาจในสังคมมากขึ้นและรวบปัจจัยของสังคมไว้ได้เป็นส่วนมาก อันเป็นเหตุทำให้คนส่วนมากของสังคมตกเป็นทาสคนยากจนซึ่งต้องขายลูกขายเมียและขายตัวเองเพื่อแลกกับชีวิตปัจจัย มนุษย์ที่ยากจนจึงกลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่งซึ่งหมด มนุษยภาพ คือต้องตกเป็นทาส กลายเป็นทาสเนื่องจากหนี้สินและการขายลูกเมียและตัวของผู้ชายเองจึงมีขึ้นในภายหลัง

ความสัมพันธ์ การผลิตจึงเปลี่ยนจาก ระบบปฐมสหการ
มาเป็น ระบบทาส

ก. ในสมัยระบบทาสเครื่องมือการผลิตได้พัฒนายิ่งขึ้น เช่นเครื่องมือการเพาะปลูกก็มีมากมายหลายชนิด อาทิไถที่มี ผานเหล็กก็ได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น มีคราดและเครื่องเก็บเกี่ยวที่ดีขึ้น มีเครื่องจับสัตว์บกและสัตว์น้ำดีขึ้น มีเครื่องทอผ้าและเครื่องจัก สานและภาชนะดินเผา ฯลฯ การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการทำสวนก็ได้รับการปรับปรุงดีขึ้นและขยายมากขึ้น การผลิตชีวปัจจัยจึงต้องการความประณีตจากบุคคลผู้ทำการผลิต ยิ่งกว่าทาสในสมัยแรกที่ถูกบังคับให้ทำงานอย่างทารุณเยี่ยงสัตว์ พานหะซึ่งไม่มีกำลังตั้งใจทำงาน เพราะทาสเป็นมนุษย์มีจิตสำนึก เจ้าทาสจึงต้องลดความทารุณต่อทาสลงกว่าเดิมและผ่อนผันให้ทาส มีมนุษยภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งให้รางวัลหรือส่วนของผลิตผลที่ทำได้ บ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นการล่อใจ ระบบทาสอย่างทารุณก็เริ่ม เสื่อมลงโดยมี **ความสัมพันธ์ชนิดใหม่** ซึ่งเป็นปฐมเหตุแห่ง **ระบบศักดินา**

ง. ระบบศักดินาที่เริ่มเกิดขึ้นตามที่กล่าวในข้อ ก. นั้นก็ได้ดำเนินคู่กันไปกับระบบทาส ปราภฏการณ์เช่นนี้มีอยู่แล้วใน

สังคมไทยและแม้ในสังคมกรีกทั่วไป (ไม่ใช่เอาสังคมกรีกเล็ก ๆ
สังคมหนึ่งขึ้นมาเป็นหลัก) อีกทั้งในสังคมโรมันก็จะพบปรากฏ-
การณ์ทำนองนั้น

เครื่องมือการผลิตได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นหลายอย่าง
ยิ่งกว่าในระบบทาสเดิม โรงหัตถกรรมต่าง ๆ ในการผลิตชีว-
ปัจจัยต่างก็เกิดขึ้น ที่ดินรกร้างก็ได้ถูกบุกเบิกทำการเพาะปลูก
หรือมี "ที่นา" มากขึ้น ทำนองเดียวกันกับที่ชาวอเมริกันล่าคน
นิโกรไปเป็นทาสเพื่อบังคับให้ทำการบุกเบิกที่ดินในสหรัฐอเมริกา
เจ้าของทาสก็ได้เป็นเจ้าของที่นาซึ่งทาสได้ทำการบุกเบิกไว้ด้วย

โดยเฉพาะการหักร้างทางพงและบุกเบิกให้เป็นที่นาซึ่งขยาย
ออกไปมากยิ่งขึ้นนั้นทำให้เจ้าทาสผู้เป็นเจ้าของนาไม่สามารถควบคุม
การทำงานของทาสในที่นาซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปจากบ้านเจ้า
ทาสยิ่งขึ้นนั้นได้อย่างใกล้ชิด แม้ว่าทาสจะได้รับสิ่งล่อใจบ้างเป็น
การตอบแทนตามที่กล่าวมาแล้วข้างบนนั้นก็ตาม แต่การทำงาน
ของทาสที่ห่างไกลจากเจ้าทาสก็ยังทำให้เจ้าทาสไม่ได้ผลอย่างที่ท่าน
ควบคุมได้อย่างใกล้ชิด ดังนั้นเจ้าทาสจึงเปลี่ยนวิธีใช้แรงงานใหม่
คือให้ทาสบางคนได้รับอิสระไม่ต้องรับใช้อยู่ประจำกับเจ้าทาส

แต่ให้ไปอยู่ประจำอยู่ในที่นา โดยต้องทำการเพาะปลูกและเก็บผล
ที่ได้ ส่งมอบให้แก่เจ้าของนาหรือที่เรียกกันว่า “ส่งส่วย”

ความสัมพันธ์การผลิตซึ่งบ่งชี้ระหว่าง เจ้าทาส กับ ทาส
จึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง เจ้านา กับ ข้าที่ดิน
หรือ “ลูกนา” คือ ระบบศักดินา

จ. ภายหลังที่ยุคใหม่ของยุโรปได้เริ่มขึ้น ในราวกลางคริสต-
ศตวรรษที่ ๑๕ แล้ว การศึกษาวิทยาศาสตร์ได้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น
อันทำให้มีการเปลี่ยนแปลงเครื่องมือการผลิตสมัยใหม่ขึ้นหลาย
อย่างหลายประการ ความรู้ในการเดินเรือรอบโลกได้ทำให้ชาว
ยุโรปหลายจำพวกยึดครองดินแดนในทวีปต่าง ๆ เป็นอาณานิคม
ครั้นแล้วก็ได้มีผู้คิดเครื่องจักรกลที่ใช้กำลังไอน้ำได้ในปลาย
คริสตวรรษที่ ๑๘ โรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรกลใหม่
ดังกล่าวแล้วก็ได้เกิดขึ้นมาแทนที่โรงงานหัตถกรรมของระบบ
ศักดินาซึ่งเสื่อมสลายไปเพราะไม่อาจทนต่อสู้กับโรงงานใหม่ที่มี
ประสิทธิภาพกว่า

เครื่องมือการผลิตชนิดใหม่ดังกล่าวแล้วจำเป็นต้องใช้คนงานที่
มีความรู้ความสามารถยิ่งกว่าข้าที่ดินหรือลูกนา เพราะคนงานจะ
ต้องเข้าใจในเครื่องจักรกลสมัยใหม่และสามารถใช้เครื่องจักรกล

นั้นได้ ดังนั้น **เจ้าบ้จัยการผลิต** สมัยใหม่หรือนัยหนึ่ง **เจ้าสมบัติ** นั้นก็จำเป็นต้องใช้คนงานที่มีความเป็นอิสระยิ่งกว่าข้าที่ **ดินหรือลูกนา** ซึ่งประจำทำงานในที่ดินโดยส่งส่วยแก่เจ้าที่ดินหรือ **เจ้านา** ในการนี้จึงจำต้องเปลี่ยนความสัมพันธ์ชนิดศักดินาเดิม มาเป็นความสัมพันธ์ระหว่าง **นายจ้าง** กับ **ลูกจ้าง** คือความสัมพันธ์แห่งระบบทุนหรือระบบชนานุภาพ ซึ่งบางสังคมก็มีพลัง **มหาศาล** เป็น **บรมชนานุภาพ** ทำการยึดครองดินแดนมากหลาย ในทวีปต่าง ๆ เป็นอาณานิคม รวมทั้งบังคับสังคมไทยให้จำต้อง **ยอมรับวิธีสัมพันธ์ชนิดใหม่** ดังที่ได้กล่าวมาแล้วด้วย

จ. ภายหลังจากที่ได้มีเครื่องจักรกลที่ใช้กำลังไอน้ำแล้ว เครื่องมือการผลิตสมัยใหม่ก็ได้พัฒนายิ่งขึ้นอีกมากมาย เครื่อง **ยนตร์กลไก** เครื่องไฟฟ้า นานาชนิดที่มนุษย์สมัยใหม่ได้คิดขึ้น และปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งปัจจุบันนี้สามารถใช้พลังปรมาณูมาเป็นเครื่องมือการผลิต ความพัฒนาในเครื่องมือต่าง ๆ นี้ได้ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมที่ใหญ่โตมหาศาลมากมายในการผลิตชีวบ้จัยและในการขนส่งกับและเปลี่ยนชีวบ้จัย **เจ้าสมบัติหรือนายทุน** สมัยใหม่ก็รวบรวมบ้จัยการผลิตไว้ในมือของตนมากยิ่งขึ้น ส่วนสมาชิกส่วนมากของสังคมที่ไร้บ้จัยการ

ผลิตหรือไร้สมบัติก็ต้องตกเป็นลูกจ้างของเจ้าสมบัติเพื่อทำงาน
แลกกับชีวิตปัจจัย การขัดแย้งระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างหรือ
ระหว่างเจ้าสมบัติกับผู้ไร้สมบัติก็เกิดขึ้นตามกฎหมาย

ในสังคมใดที่มีการประนีประนอมโดยฝ่าย **เจ้าสมบัติ** กับ
ผู้ไร้สมบัติ ยอมให้ผู้ไร้สมบัติได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรมบ้าง และ
ยอมกระทำการอันเป็นสวัสดิการของผู้ไร้สมบัติ ระบบชนานุภาพ
ของสังคมนั้นก็ยิ่งประนีประนีอยู่ต่อไปได้ แต่ในสังคมใดที่ขัดแย้ง
ทวีความรุนแรงถึงขีดที่ไม่อาจประนีประนอมกันได้ ระบบชนานุ-
ภาพของสังคมนั้นก็ดำเนินไปสู่ความเป็นอนิจจังเร็วขึ้น ซึ่งผู้อ่าน
ก็คงรู้อยู่แล้วว่าแม้สังคมที่เป็นสมาชิกแห่งสหประชาชาติหลาย
สังคมก็ต้องประสบเหตุการณ์เช่นนั้น โดยเปลี่ยนจาก ระบบ
ชนานุภาพ เข้าสู่ ระบบสังคมกิจ

๑๒...

ต่อไปนี่ก็เป็นการสมควรที่จะต้องกล่าวถึงวิถีแห่งอาการ
เคลื่อนไหวของสังคม ว่าการเปลี่ยนแปลงจากระบบเก่าเข้าสู่ระบบ
ใหม่นั้น เป็นไปตาม **จังหวะ** อย่างไร

ก่อนอื่น ผู้อ่านย่อมสังเกตได้จากท่านที่ได้ประสบเองและจาก
ที่ข้าพเจ้าได้นำเอาปรากฏการณ์ซึ่งเกิดขึ้นแก่สังคมทั้งหลายในโลก
นี้มากล่าวไว้ นั่น ว่า ระบบสังคมที่เปลี่ยนไปแล้วหลายทอด
นั้นย่อมเข้าสู่ระบบสังคมใหม่ที่ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเสมอ มิใช่
ถอยหลังกลับไปสู่ระบบลำหลัง เว้นไว้แต่ในระหัดหัวต่อหัวเดียว
ที่มีสิ่งบังตาอยู่ ตามที่ได้กล่าวในตอนต้น ทั้งนี้ก็เพราะตามกฎ
ธรรมชาตินั้น สิ่งทั้งหลายย่อมพัฒนาจากปริมาณเข้าสู่คุณ
ภาพที่ดียิ่งขึ้นเสมอ

จังหวะของการเคลื่อนไหวมีอยู่สองชนิด คือ

ก. วิถีวิวัฒน์ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงที่สภาวะใหม่ของ
สังคมได้ดำเนินกิจกรรมประจำวันไปโดยความสำนึกตามธรรมชาติ
เอง และทำให้สภาวะเก่าเปลี่ยนแปลงทางปริมาณจำนวนเล็ก ๆ
น้อย ๆ ซึ่งเมื่อรวมกันเข้าก็ได้จำนวนการเปลี่ยนแปลงมาก ซึ่ง
เป็นการเปลี่ยนระบบเก่าทั้งระบบ เช่นการเปลี่ยนแปลงระบบ
ทาสในสังคมไทยที่เป็นไปตามวิถีวิวัฒน์ ที่ละเล็กละน้อย ในที่สุด
ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบทาสทั้งระบบ

การเปลี่ยนแปลงระบบศักดินามาเป็นระบบชนานุภาพของ
หลายสังคมก็ดำเนินไปตามวิถีวิวัฒน์ เช่นในอังกฤษ ซึ่งในที่

สําคัญส่วนใหญ่ของระบบศักดินาก็เปลี่ยนเป็นระบบธนาญาภาพและ
พัฒนาเป็นบรมธนาญาภาพโดยไม่มีการอภิวัฒน์ที่รุนแรง

อันที่จริง ถ้ากายาพพหรือร่างกายของสังคม คือสถาบัน
และระบบการเมืองได้ดำเนินให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่
ทางชีวปัจจัยของสังคมโดยไม่ล่าช้าจนเกินไปนักแล้ว สังคมก็
เปลี่ยนไปตามวิถีวิวัฒน์ที่มีใช้การอภิวัฒน์อย่างรุนแรง

ข. วิถีอภิวัฒน์ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงที่สภาวะใหม่
ของสังคมได้ประสานกันเข้าเปลี่ยนระบบเก่าที่ล่าช้ากว่าความ
พัฒนาในสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคม อันเป็นการ
เปลี่ยนทางคุณภาพโดยการกระทำฉับพลันหรือการกระทำชุดเดียว
ซึ่งต่างกับการเปลี่ยนโดยวิถีวิวัฒน์ที่ทำมาทีละน้อย ๆ

ตามกฎธรรมชาตินั้นกายาพพต้องสมานกับสสารตั้งนั้น
ถ้ากายาพพของสังคมเปลี่ยนล่าช้ากว่าความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัย
ของสังคมจนเนิ่นนานเกินสมควรแล้ว ธรรมชาติก็บังคับ ให้
กายาพพจำต้องสมานกับสสารจนได้ คือเมื่อไม่เป็นไปตามวิถี
วิวัฒน์ก็ต้องเป็นไปตามวิถีอภิวัฒน์ เช่นการเปลี่ยนแปลงการปก
ครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ต้องเป็นไปเช่นนั้น
เพราะกายาพพของสังคมเปลี่ยนแปลงล่าช้าเกินสมควรกว่าการ

เปลี่ยนแปลงทางชีวปัจจัยของสังคม การเปลี่ยนระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของฝรั่งเศสในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งต้องเป็นไปโดยวิถีวิวัฒน์ก็เพราะกายาพยพของศักดินาไม่ยอมเปลี่ยนโดยวิถีวิวัฒน์ให้สมานกับสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยที่ก้าวหน้าไปมาก

๑๓...

การเคลื่อนไหวของเครื่องมือการผลิตและบุคคลผู้ทำการผลิตอันประกอบเป็นพลังการผลิตก็ดี, ความสัมพันธ์การผลิตที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามนั้นก็ดี, กายาพยพคือสถาบันและระบบสังคม ตลอดจนทรรศนะทางสังคมที่มีกำเนิดมาจากสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยของสังคมที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามก็ดี, ย่อมต้องมี “พลังงาน” (ENERGY) ที่ทำให้สิ่งต่าง ๆ ทางสังคมนั้นเคลื่อนไหวไป

ในทางธรรมชาติวิทยานั้น สิ่งต่าง ๆ ย่อมมีต้านบวกกับต้านลบที่ปะทะกันอยู่ ก่อให้เกิด พลังงาน ซึ่งในทางวิทยาศาสตร์

อธิบายไว้ว่าอะไรอย่างหนึ่งที่ไม่มีตัวตนแต่สามารถทำงานได้ เช่น สามารถทำให้น้ำเดือด, ทำให้พืชและสัตว์มีชีวิตอยู่ได้, ทำให้เครื่องจักรกลเดินได้ เป็นต้น ซึ่งมีอยู่ในสสารทั่วไป

ในทางสังคมนั้น พลังงานทางสังคมก็มีอยู่ในสสารทางสังคมทั่วไป ซึ่งเกิดจากวิถีตามที่ปรัชญาเมธีแห่งสสารธรรมเรียกตามศัพท์ทางปรัชญาว่า **“ไดอาเล็กติกส์”** (DIALECTICS) และข้าพเจ้าขอยืมเอาคำสันสกฤตมาใช้เป็นศัพท์ไทยว่า **“ประติการ”** ตามความหมายที่ศัพท์ **“ไดอาเล็กติกส์”** ได้วิวัฒนาการแปรมาเป็นข้อขัดแย้งที่ปะทะกันอยู่ภายในตัวของสิ่งต่างๆ รวมทั้งภายในสังคมหนึ่งๆ

ก. เราต้องทำความเข้าใจว่า **“ไดอาเล็กติกส์”** ไม่ใช่ของใหม่ที่นักปราชญ์ยุโรปคิดขึ้นก่อนชาวเอเชีย เป็นธรรมดาที่นักปราชญ์ทางยุโรปส่วนมากในปัจจุบันนี้ได้ค้นคว้าหาต้นเหตุทางปรัชญาเพียงสมัยกรีกโบราณ

ในบางตำรากล่าวไว้ว่า

“ไดอาเล็กติกส์” มาจากภาษากรีก DIALEGO คือ การสนทนา, การซักถาม ในสมัยโบราณ **ไดอาเล็กติกส์** เป็นศิลปะแห่งการบรรลุถึงสัจจะโดยการเผยข้อขัดแย้งในเหตุผลของ

ฝ่ายตรงกันข้าม และโดยการล่องพ้นข้อขัดแย้งเหล่านี้ ในสมัยโบราณมีปรัชญาเมธีที่เชื่อว่าการเผยข้อขัดแย้งในความคิดและการปะทะกับความเห็นตรงข้ามเป็นวิถีที่ดีที่สุดในการบรรลุถึงสัจจะต่อมาวิถี **ไดอาเล็กติกส์** แห่งความคิดนั้นขยายไปยังปรากฏการณ์ทั้งหลายของธรรมชาติ, พัฒนาไปเป็น **วิถีไดอาเล็กติกส์** แห่งการที่จะเข้าใจธรรมชาติ ซึ่งถือว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายของธรรมชาติเป็นสถานะที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง และการพัฒนาของธรรมชาติเป็นการพัฒนาของข้อขัดแย้งในธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลแห่งการต่างโต้กันของพลังงานตรงข้ามในธรรมชาติ”

ผู้อ่านตำรานั้นพึงสังเกตว่า ตำราบอกไว้ชัดพอสมควรแล้วว่า เดิมคำนี้ใช้ในเรื่องที่มี **การพูด**, ต่อมาใช้ใน **การคิด**, ต่อมาขยายมาเป็น **ข้อขัดแย้งที่มีอยู่ในธรรมชาติ** ซึ่งก้าวหน้าไปไกลมาจากเรื่องที่มีการพูด

ในตำรานั้นมิได้กล่าวว่ นักปรัชญากรีกผู้ใดที่ใช้วิถีเช่นนั้น แต่ข้าพเจ้าได้ค้นพบว่าสำนักปรัชญากรีกโบราณที่ใช้วิถี **ไดอาเลโก** ก็คือสำนักของ **“ซีโนแห่งอเอเลีย”** ซึ่งเกิดภายหลังพุทธกาลประมาณ ๖๐ ปี สำนักนั้นเรียกศิลาปนินั้นว่า DIALEKTIKE (ไดอาเล็กติกเก) ซึ่งผสมระหว่างคำ DIALEGO กับ

คำ TEKNE (เท็กเน) ที่แปลว่า “ศิลป์” หรือ “วิทยา”
เมื่อรวมคำที่ผสมกันเป็น “ไดอาเล็กติเก” แล้วก็แปลว่า ศิลป
หรือวิทยาแห่งสากลจักษ

เมื่อประมาณ ๒๐ กว่าปีมานี้ ข้าพเจ้าได้เคยแสดงปาฐกถา
ครั้งหนึ่งในประเทศไทย แสดงถึงความเกี่ยวพันระหว่างปรัชญา
กรีกกับพระอภิธรรมของพุทธศาสนาซึ่งเคยแพร่ไปถึงดินแดนกรีก
โบราณ บัดนี้ ข้าพเจ้าคิดว่าวิธี “ไดอาเล็กติเก” ของกรีก
โบราณก็คือวิธี “ธรรมสากลจักษ” ซึ่งปัจจุฉนวิสัยธรรมของ
ของพระพุทธองค์นั่นเอง

วิธี ไดอาเล็กติเก หรือ ไดอาเล็กติกส์ ของกรีกโบราณ
ไม่ใช่วิธีที่เรียกว่า “วิภาษ” พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้
ความหมายไว้ว่า “วิภาษ ก. พุคแตกต่าง พุคแย้ง(ส. วิ+ภาย)”
เพราะวิธีวิภาษของปรัชญากรีกยังมีอีกสำนักหนึ่งซึ่ง เกจิอาจารย์
จำพวก “โซฟิสต์” ได้แนะไว้เรียกว่า “อีริสติกส์” (ERIS-
TICS) คือการโต้ว่าที่ชนิดเอาชนะแพ้กันทางการม

อย่างไรก็ตาม คำว่าที่ข้าพเจ้าอ้างถึงข้างบนนี้ก็บอกไว้ชัด
แจ้งแล้วว่า ไดอาเล็กติกส์ ของกรีกโบราณได้วิวรรตผันแปร
จากการเป็นวิธีสากลจักษมาเป็นวิธีใช้ความคิด ผู้อ่านควรรู้ว่าใน

สมัยกรีกต่อมานั้นได้ใช้คำ “ไดอาเล็กติกเก” ซึ่งแปลมาจาก ไดอาเลโก ซึ่งหมายถึงวิชาที่เรียกในยุคปัจจุบันว่า LOGIC หรือ ตรรกวิทยา ในยุโรปยุคกลางที่ยังไม่มีผู้ตั้งศัพท์ LOGIC ขึ้นขึ้น การสอนตรรกวิทยาก็เรียกว่าวิธี “ไดอาเล็กติกส์” ต่อมาในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ปรัชญาเมธีเยอรมันชื่อ เฮเกล ได้นำเอา ศัพท์นี้ไปใช้เพื่อหมายถึง การปะทะโต้แย้งในวิถีของการใช้ ความคิดที่จะบรรลุถึงสัจจะ อันเป็นวิธีตรรกวิทยา และถือว่ สสารกับจิตก็มีวิถีเคลื่อนไหวโดยมีการปะทะของสิ่งตรงข้าม ระหว่างกัน ครั้นแล้วปรัชญาเมธีฝ่ายสสารธรรมก็นำเอาคำนี้มาใช้ตามความหมายตั้งตำราที่อ้างข้างบนนั้นกล่าวไว้ และมีนัก ปราชญ์บางท่านได้สรุปว่า

“ตามความหมายที่ถูกต้อง ไดอาเล็กติกส์ ก็การศึกษาพิจารณาถึงข้อขัดแย้งภายในแก่นอันเป็นสาระ โดยเฉพาะของสิ่งทั้งหลาย”

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงเรียก ไดอาเล็กติกส์ ว่า “ประติการ”

ข. ผู้อ่านย่อมเห็นได้ว่า ในทางสังคมนั้นมีสภาวะที่ตรงกันข้ามอยู่ทั่วไปที่ปะทะกัน เช่น สภาวะใหม่ กับ สภาวะเก่า, พลังใหม่ กับ พลังเก่า, ความคิดใหม่ กับ ความคิดเก่า ตั้ง

นั้น “**ประติการ**” จึงมีอยู่ทั่วไปในสังคม อันก่อให้เกิดพลังงาน
ที่ทำให้สังคมเคลื่อนไหวไป ทำนองเดียวกันกับสิ่งตามธรรมชาติ
ทั้งหลายที่มี **ด้านบวก** กับ **ด้านลบ** ปะทะกัน อันก่อให้เกิด
พลังงาน

ข้าพเจ้าเห็นว่า สังคมทุกประเภทย่อมมี **ประติการ** และ
ไม่เห็นด้วยกับบางท่านที่กล่าว เมื่อสังคมบรรลุถึงขั้นนั้นๆ แล้ว
ก็ไม่มีประติการ การปฏิเสธรหลักประติการตั้งว่านั้นเป็นการปฏิเสธ
กฎแห่งความเคลื่อนไหวของสังคม โดยยอมรับว่าเมื่อสังคมพัฒนา
ถึงขั้นนั้นๆ แล้วก็หยุดนิ่งไม่พัฒนาต่อไป

แม้ในสังคมปฐมสหการที่ไม่มีวรรณะนั้น **ด้านบวก** กับ **ด้าน
ลบ** ของสังคม คือ **ประติการ** ก็มี, มิฉะนั้นสังคมประการนี้
จะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบทาสได้อย่างไร?

ประติการ ในสังคมปฐมสหการ เป็นข้อขัดแย้งใน
ความคิดที่ต้องใช้เพื่อพัฒนาเครื่องมือการผลิตและความ
สามารถในการใช้และการทำเครื่องมือของบุคคลผู้ผลิต,
ตลอดจนข้อแย้งในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์การผลิต
เพื่อให้ได้ผลมากยิ่งขึ้นในการผลิต และกายภาพของ
สังคมจะต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นด้วย

แต่ความขัดแย้งในสังคมปฐมสหการก็ดี, สังคมกัจจตี,
เป็นปฏิการในระหว่างความถูกต้องและความผิดพลาดระหว่าง
มนุษย์ในสังคมซึ่งมีการประนีประนอมกันได้ โดยถือเอาผลที่เป็น
ยอดแห่งความคิดที่ปะทะกันนั้น ปฏิการในสังคมเช่นนั้น จึงไม่
ใช่การต่อสู้ระหว่างปรบักษ์

ส่วนปฏิการในสังคมที่มีวาระนั้น การขัดแย้ง
ระหว่างวาระซึ่งไม่อาจประนีประนอมกันได้ เป็นการต่อ
สู้ระหว่างปรบักษ์ ซึ่งทำให้สังคมเคลื่อนไหวไปอย่างรุนแรงกว่าปฏิการในสังคมที่ปราศจากวาระ

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่านับตั้งแต่มีมนุษยชาติเป็นต้นมา
ซึ่งบางท่านประมาณว่าไม่น้อยกว่าหกแสนปีมาแล้ว, มนุษยชาติ
อยู่ในระบบปฐมสหการเป็นเวลาประมาณ ๕,๙๐๐๐ ปีเศษ มนุษย-
ชาติบางส่วนเพิ่งเริ่มเข้าสู่ระบบทาสเมื่อประมาณ ๕,๐๐๐ ปีมานี้เอง
แม้กระนั้นก็ยังมียุคสังคมปฐมสหการเหลืออยู่อีกในบางท้องถิ่นของโลก
เมื่อไม่นานมานี้ ทั้งนี้ก็เพราะพลังงานอันเกิดจากการปฏิการ
ในสังคมปฐมสหการนั้นไม่มีความรุนแรง จึงทำให้สังคมชนิด
นั้นเคลื่อนไหวไปช้า ๆ ส่วนปฏิการในสังคมที่มีวาระต่าง ๆ
เป็นปรบักษ์ต่อกันนั้นก่อให้เกิดพลังงานมาก จึงทำให้สังคม

เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจากระบบหนึ่งไปสู่อีกระบบหนึ่งรวดเร็วมก เมื่อเทียบกับการเคลื่อนไหวของระบบปฐมสการ ยิงเป็นระบบธนาภาพของบางสังคมที่เป็นสมาชิกสหประชาชาติ ซึ่งเข้าสู่ระบบสังคมกึแล้วนั้น ผู้อ่านก็จะเห็นได้ว่าเพียงช่วงเวลาประมาณ ๑๐๐ ปีที่ระบบธนาภาพอุบัติขึ้นในสังคมนั้นแล้ว สังคมนั้นก็เคลื่อนไหวเสื่อมสลายไปเร็วมกกว่าสังคมอื่น

ข้าพเจ้าเห็นว่า ผู้สรรททาในระบบสังคมชั้นใดไม่ว่าวิตกกังวลอลาัยเสียดายถึงกับจะต้องปฏิเสธกฎประการใด ก็เมื่อสังคมบรรลุถึงขั้นสูงนั้นๆ แล้ว แม้จะไม่ม่ประการชนิดปรบภัยระหว่างวรรณะ แต่ก็มีประการที่จะทำให้สังคมชั้นนั้นๆ พัฒนาสูงยิ่งขึ้นตามลำดับ

๑๔...

เท่าที่ข้าพเจ้า ได้กล่าวมาแล้ว ก็เป็นแต่เพียงแสดงให้ท่านผู้อ่านเห็นค่าของความเบือนอนิจจังแห่งสังคมโดยสังเขป แต่ปัญหาทางสังคมนั้นสลับซับซ้อนยุ่งยากมาก อีกทั้งความเคลื่อนไหวของสังคมดำเนินไปโดยมนุษย์ที่มีจิตสำนึก ซึ่งต่างกับสิ่งตาม

ธรรมชาติชนิดที่ไม่มีจิตสำนึก ดังนั้น นอกจากการพิจารณาให้
เข้าใจ กฎแห่งอนิจจัง ซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติโดยทั่วไปแล้ว
นักสังคมจำต้องมี ศิลปะ อีกด้วย และต้องเป็นศิลปะที่ประณีต
ไม่ใช่ศิลปะที่ขรุขระกะพร่องกะแพร่ง โดยคัดลอกเอามาจากสังคม
อื่นทั้งๆ

วิทยาศาสตร์ และ ประณีตศิลปะทางสังคมเท่านั้น จึงจะ
ทำให้นักสังคมบรรลุถึง “วิชา” คือความรู้แจ้งเห็นจริงใน
สถานะของสังคม ข้าพเจ้าผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ยังมีความรู้^๕น้อย
และมีความผิดพลาดบกพร่องหลายประการ เรื่องของสังคมยังมี
อีกมากมายที่ต้องศึกษา

อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าขอแนะนำไว้ว่า การบรรลุถึงซึ่ง
วิชา ในทางสังคมนั้น ย่อมจะต้องอาศัย “ทฤษฎีแห่งวิชา”
ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า THEORY OF KNOWLEDGE หรือ
“สัมฤทธิ์วิทยา” ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า EPISTEMOLOGY
อันเป็นส่วนหนึ่งของวิชาปรัชญา ซึ่งเป็นมูลฐานของสังคม
ปรัชญาด้วย เพราะมนุษย์สังคมเป็นยอดสูงสุดของมนุษยชาติ
ซึ่งกุมชะตากรรมของมนุษย์แต่ละคนที่เป็นสมาชิกของสังคม

ปรัชญาเมธีมากมาย ได้คิดค้นถึงวิธีที่จะให้มนุษย์รู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะทั้งหลาย ดังนั้น ทฤษฎีแห่งวิชา หรือ สัมพุทธวิทยา จึงมีมากมายหลายอย่าง แต่ถ้าจะจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ แล้ว ก็คงเป็นดังต่อไปนี้

ก. จำพวกที่ถือว่าโดยลำพังแต่ ญาณ หรือ ปัญญา ของมนุษย์เท่านั้น ไม่อาจทำให้มนุษย์รู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะทั้งหลายได้ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัย อนุสติ ตั้งอยู่ก่อนมีญาณหรือปัญญา ทฤษฎีเช่นนี้มีหลายอย่าง เช่น TRANSCENDENTALISM ซึ่งเรียกตามสาระแห่งใจความว่า “บุพเพนิวาสานุสติทฤษฎี”; FIDEISM ถือเอาความเชื่อถือเป็นอนุสติ เรียกทฤษฎีนี้ว่า “ศรัทธานุสติทฤษฎี” ฯลฯ

ข. จำพวกที่ถือว่า ญาณ หรือ ปัญญา ของมนุษย์สามารถทำให้มนุษย์รู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะทั้งหลาย ทฤษฎีจำพวกนี้มีชื่อหลายอย่าง เช่น RATIONALISM ถือเอา ญาณ หรือ ปัญญา (REASON) ของมนุษย์เป็นบ่อเกิดแห่ง วิชา (คำว่า REASON ทางปรัชญานั้นมาจากคำลาติน RATIO หมายถึง ญาณ หรือ ปัญญา, ไม่ใช่ เหตุผล หรือ ดีแต่ชั่วเหตุผล) เราเรียกทฤษฎีนี้ว่า “ญาณทฤษฎี”; สำหรับ INTELLECTUALISM

ซึ่งถือเอาบัญญัติอันบริสุทธิ์ โดยไม่ต้องเจือปนจากอาการสัมผัส ตามสามัญวิสัยเป็นหลักนั้น เราเรียกทฤษฎีนี้ว่า “**ปริสฤทธิญาณทฤษฎี**” ฯลฯ

ก. จำพวกที่ถือเอา **การสัมผัสจากวิสัย** หรือ **อวัยวะสัมผัส** เป็นบ่อเกิดแห่งวิชา เช่น SENSATIONALISM ซึ่งถือเอาการสัมผัสจากรูปรูปร่าง เราเรียกว่า “**รูปสัมผัสทฤษฎี**”; EMPIRICISM ถือเอาการลงมือกระทำมาช้านานประกอบด้วย ความสังเกต เราเรียกว่า “**นิษณสัมผัสทฤษฎี**”; PRACTICE ซึ่งเป็นคำย่อมาจากวลีเต็มของเมธีแห่งวิทยาศาสตร์ทางสังคม ซึ่งเขียนไว้ในต้นฉบับว่า HUMAN SENSUOUS ACTIVITY PRACTICE ถือเอาการ “**ผัสสะ**” หรือ “**สัมผัส**” (SENSE) จากกิจกรรมของมนุษยชาติ ซึ่งเป็นเรื่องของสัมฤทธิ์วิทยา ไม่ใช่เรื่องปฏิบัติตามธรรมดา เพราะทุกทฤษฎีก็มีการปฏิบัติด้วยกันทั้งนั้น เราเรียกทฤษฎีนี้ว่า “**กิจกรรมสัมผัสทฤษฎี**” ระวังอย่าปนกับการปฏิบัติของทฤษฎี PRAGMATISM

ง. ทฤษฎีแห่งวิชาต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องของปรัชญาฝ่ายยุโรป ซึ่งถ้าจะตรวจให้ถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า มีหลายอย่างที่พิมพ์เอาไปจากพุทธอภิธรรม แล้วก็เดินทางข้ามทวีปกลับมายังดินแดนไทย ซึ่งได้รับรู้ทฤษฎีแห่งวิชาหลายอย่างไว้ก่อนแล้ว

ก่อนจบ บทความเรื่องความเป็นอนิจจังของสังคม ข้าพเจ้าขอเชิญชวนท่านอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายที่ยังไม่อาจตัดทางโลกแห่งมนุษย์สังคมได้อย่างเด็ดขาด ตามที่ได้พรรณามาแล้วโปรดใช้ ทฤษฎีสัมผัส แห่งพุทธศาสนาสमानกับกับกิจกรรมของมนุษยชาติที่สัมผัสท่านอยู่ในปัจจุบัน และเคยสัมผัสมาแล้วในอดีต ท่านก็อาจใช้พิจารณาญาณมองเห็น กฎแห่งอนิจจัง ว่าเป็นสัจจะสำหรับโลกและสิ่งทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์สังคมท่านคงเห็นได้ด้วยตนเองว่า คำสั่งสอนของพระอรชรกถาจารย์เรื่องการวิวรรตของมนุษย์สังคมที่จะต้องเข้าสู่ ยุคมิกสัณญ์ และ ยุคพระศรีอารยเมตไตรย นั้นได้ประจักษ์ขึ้นบ้างแล้วในส่วนตัวส่วนหนึ่งหรือหาไม่

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาต่อพระภิกษุสงฆ์ทั้งปวงในการที่ท่านได้ใช้ความอุตสาหะวิริยะพยายามที่จะให้มนุษย์มีศีลธรรมอันดี แต่ปฤชนผู้เบียดเบียนและข่มเหงผู้อื่นได้ฟังพระธรรมเทศนาเพียงเป็นพิธีโดยมิได้ปฏิบัติตาม บางคนกราบไหว้พระพุทธรูปวันละ

หลาย ๆ ครั้ง เพื่อแสดงเปลือกนอกกว่านับถือพุทธศาสนาเคร่งครัด
แต่ภายในจิตก็ การกระทำที่ประจักษ์ก็ เป็นการทำลายล้าง
ศีลธรรม คือเอาศีลเอาสัจย์ไปแลกกับวัตถุ คือลาภยศ โดยไม่
เกรงต่อบาปกรรม ว่าที่แท้แล้วเขาเหล่านั้นมิได้ถือเอาจิตเป็นราก
ฐานในการตัดกิเลสและค้นหาให้หน่อยลง แต่เขาถือเอาวัตถุสิ่งของ
เป็นสรณะ จึงมิใช่จิตธรรมมิกหรือ **สสารธรรมมิกทางวิทยา
ศาสตร์** แต่อย่างใด ปลูกชนแห่ง **วรรณะเบียดเบียน** ได้ทำให้
ศีลธรรมของสังคมเสื่อมลง อันเป็นการก่อเงื่อนไขให้เกิดขึ้นใน
การนำมนุษย์สังคมเข้าสู่ยุคสมัย

การเบียดเบียนกันและข่มเหงกันย่อมไม่คงอยู่กับที่ คือจะ
ต้องเสื่อมสลายไปในที่สุด โดยการต่อสู้ของสมาชิกส่วนมากแห่ง
สังคม ซึ่งอาจเป็นวิธินันติ เช่นในปัจจุบัน คือวิธรัฐสภาชนิต
ประชาธิปไตยสมบูรณ์, สังคมก็จะได้กำจัดการเบียดเบียน ให้
หมดไปทางปริมาณ ทีละน้อย ๆ ถ้าสมาชิกในสังคมมีการประนี
ประนอมกันได้ ในที่สุดสมาชิกส่วนมากของสังคมก็จะต้องได้
ชัยชนะ เพราะประชาธิปไตยย่อมถือเอาเสียงข้างมาก ถ้าหากผู้
เบียดเบียนกับผู้ถูกเบียดเบียนไม่มีทางประนีประนอมกัน และจะ

ต้องมีการรบราฆ่าฟันกันแล้ว สมาชิกส่วนมากของสังคมที่มีพลังมากกว่าส่วนน้อย ก็ต้องได้ชัยชนะอย่างไม่เป็นปัญหาเช่นเดียวกัน เมื่อการเบียดเบียนหมดไป ยุคมืดสมัยก็ย่อมสิ้นสุดลง และยุคใหม่คือยุคศรีอารยเมตไตยก็เกิดขึ้นมาแทนที่

ปुरुชนคนใดจะค้ำประกันธรรมแห่งคำสั่งสอนของพระอรธกถาจารย์ว่าท่านคิดอย่างจิตธรรมหรือจิตนิยมแล้ว ก็ควรศึกษาให้เข้าใจต้องแท้เสียก่อนว่า อะไรเป็นจิตธรรมและอะไรเป็นสสารธรรม พระอรธกถาจารย์ได้กำหนดหน้ากว่าคนรุ่นเรามาก่อนแล้วหลายศตวรรษ ในการที่ท่านเข้าใจกฎแห่งอนิจจังของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง และได้นำมาใช้แก่กรณีของมนุษยสังคมได้อย่างถูกต้องตรงกับกฎธรรมชาติและกฎวิทยาศาสตร์ทางสังคม

ข้าพเจ้าขออ้อมนมัสการพระอรธกถาจารย์องค์นั้น ที่ได้สั่งสอนเราและสัปบุรุษทั้งหลายดังทกล่าวมาแล้วไว้ ณ หนด้วย

ขอพลาภาพแห่ง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไปรดช่วยให้ท่านสาธุชนผู้มีศีลมีสัจย์ทั้งหลาย จงหลุดพ้นจากการเบียดเบียนทั้งปวง

ภวตฺสพฺพมจฺจลํ รกฺขนตฺสพฺพเทวตา สพฺพพุทธานุภา
เวน สถาโสติถิภวนตฺเต

ภวตฺสพฺพมจฺจลํ รกฺขนตฺสพฺพเทวตา สพฺพชรรมานุภา
เวน สถาโสติถิภวนตฺเต

ภวตฺสพฺพมจฺจลํ รกฺขนตฺสพฺพเทวตา สพฺพสงฺฆมานุภา
เวน สถาโสติถิภวนตฺเต

ภาคผนวก

๑. ว่าด้วย การบัญญัติศัพท์

เกี่ยวกับลัทธินิยมต่าง ๆ

ท่านผู้อ่านหนังสือเล่มนี้คงสังเกตได้ว่า ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงฯ พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ทรรศนะทางสังคมมากมาย ซึ่งในภาษาอังกฤษเป็นคำที่ต่อท้ายด้วยปัจจัย ISM (อิสม) ได้ปรากฏขึ้นในสังคมไทย โดยมีผู้คิดแผลงเป็นศัพท์ไทยต่อท้ายด้วยคำว่า 'นิยม' คำว่า นิยม นี้ยังเกิดขึ้นดกคั่นโดยมีผู้เอาไปผสมกับคำพังเพยอีกหลายอย่าง

ข้าพเจ้าขอแสดงความเคารพต่อท่านปราชญ์ภาษาไทยที่ได้คิดคำว่า นิยม เพื่อแปลคำ อิสม ในภาษาอังกฤษ แต่ข้าพเจ้าคิดว่าปราชญ์ผู้นั้นคงไม่มีความประสงค์ที่จะให้ใช้คำนั้นจนเฟื่องเกินไป เพราะท่านก็เป็นผู้รู้ภาษาอังกฤษอย่างดีมาก จึงย่อมรู้ว่า ISM (อิสม) ใช้เป็นปัจจัยในเรื่องต่างๆ กัน เช่น

ก) การกระทำ หรือ กรรม หรือ พฤติการณ์ หรือ กิจ หรือ พิธี ซึ่งกำลังกระทำอยู่หรือกระทำลงไปแล้ว เช่น

BAPTISM ซึ่งหมายถึงการกระทำพิธีเข้าเป็นคริสตศาสนิก

HYPNOTISM ซึ่งหมายถึงการสะกดจิต ฯลฯ

ข) อากาหรือ **วิธีปฏิบัติ** หรือ **วิธีประพฤติ** ของบุคคลบางคน หรือบางจำพวก เช่น DESPOTISM หมายถึงการครองอำนาจโดยการกดขี่, HEROISM หมายถึงการกล้าหาญ ฯลฯ

ค) **ภาวะ, สภาพ หรือ พฤติการณ์** แห่งความเป็นอยู่ เช่น BABARISM หมายถึงภาวะหรือสภาพหรือพฤติการณ์แห่งความเป็นอยู่อย่างป่าเถื่อน ฯลฯ

ง) **ลักษณะ หรือ สัญลักษณ์พิเศษ** ของภาษาบางชนิด เช่น GALLICISM ซึ่งหมายถึงลักษณะหรือสัญลักษณ์ของคำบางชนิดที่สืบมาจากคำฝรั่งเศสโบราณ เมื่อครั้งยังเป็นชาวไกล ฯลฯ

จ) **ระบบศาสนา** เช่น BUDDHISM หมายถึงพุทธ, ศาสนาหรือพุทธธรรม ฯลฯ

ฉ) **ระบบปรัชญา** เช่น MATERIALISM หมายถึงระบบที่ถือว่าสสารเป็นมาติกาของสิ่งทั้งหลาย หรือ “สสารธรรม” ฯลฯ

ข) ลัทธิ เช่น MARXISM หมายถึงลัทธิหรือทฤษฎีของมาร์กซ์ ฯลฯ

ข) ทรรศนะ, ทิฐิ, คติ, ญาณ, หรือ บัญญา, วิถีที่จะรู้แจ้ง, ทฤษฎี, ความเชื่อมั่นต่างๆ เช่น SENSATIONALISM หมายถึงทรรศนะ, หรือทฤษฎี, ที่ถือว่าบุคคลจะบรรลุถึงซึ่งความรู้แจ้งเห็นจริงได้ก็แต่โดยอาการสัมผัสทางรูปธรรม

ณ) อาการของโลก บางชนิด เช่น RHEUMATISM คือโรคปวดตามข้อ

เราจะเห็นได้ว่าแม้ภาษาอังกฤษในหลายกรณีจะมีคำอยู่มากมายกว่าภาษาไทยก็ดี แต่ในบางกรณีก็อดคัดเสียเหลือเกินเช่นคำ “อิสม” นี้เป็นตัวอย่าง ที่ใช้อยู่แต่คำเดียวเพื่อแสดงความหมายต่างๆ กัน ส่วนภาษาไทยในกรณีนี้มีคำอยู่หลายคำที่ใช้เป็นคำเติมท้ายศัพท์ให้เหมาะแก่ความหมายของ “อิสม” แต่ละอย่างๆ ได้ เช่น ธรรม, กรรม, คติ, พิธี, ทิฐิ, ลัทธิ, ภาวะ, ลักษณะ, สภาพ, อาการ, ญาณ, วิถี, ทรรศนะ, กิจ, ระบบ, ทฤษฎี, ฯลฯ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าเมื่อภาษาไทยบริบูรณ์อยู่แล้ว เราไม่ควรหัดภาษาไทยให้แคบลง แล้วใช้แต่คำใดคำหนึ่งแต่คำเดียว คือควรเลือกใช้ให้เหมาะแก่ความหมายแต่ละอย่างๆ

ปัญหาอยู่ที่ผู้ที่นิยมใช้คำ “นิยม” นั้นที่จะต้องยับยั้งไว้บ้าง ถ้าหากจะถือว่าเมื่อเห็นคำอังกฤษใดมีปัจจัยเติมท้ายด้วย ISM ก็แปลเป็น “นิยม” ที่เดียวแล้ว ในไม่ช้าก็จะปรากฏว่า แม้แต่โรคบางชนิดเช่น RHEUMATISM ก็จะถูกกลายเป็น “ปวดตามข้อนิยม” (ซึ่งว่ากันตามความจริงแล้วไม่มีใครชอบเป็นโรคนี้) การนิยมใช้คำว่า “นิยม” ในเวลานี้ดูเหมือนจะเป็นประจักษ์โรคระบาดทั่วไป เช่นเดียวกันกับที่เกิดระบาดขึ้นในประเทศตะวันตก ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ซึ่งมีผู้ปรารภในครั้งกระนั้นว่า คุอะอะไร ๆ ก็มักเป็น ISM ไปเสียหมด

นักประพันธ์ผู้เรียงนามคนหนึ่งได้ประพันธ์ไว้ว่า

The world, grew light-headed, and forth came a spawn of ISMS which on man number.

ข้าพเจ้าทดลองแปลเป็นกลอนไทยดังนี้

โลกเจริญเยินยู่ฟุ้งสมอง

บังเกิดกอง อีสม เพียรจ้ำใจ

จนเหล่ล้นคั่นไม่ถ่วงถาวรเท่าใด

(แล้วข้าพเจ้าขอต่อเติม ดังนี้)

แต่ภาษาไทยนั้นยังมีคำมากคำ
เหตุฉะนั้นมิบังควรจะหาคำ
สั้นใช้อยู่แต่ นิยม การมำ
อัน อิศมฺ มาคมายหมายถึง ธรรม
คติ, กรรม, ทิฐิ, ลัทธิ, พิธี,
ในบางเรื่องซึ่งตรงบ้าง ภาวะ
ลักษณะ, สภาพ, อาการ, ญาณ, วิถี,
ทรรศนะ, ระบบ, กิจ, ทฤษฎี
เลือกวจิตตามแต่เหมาะเฉพาะการณ์ ๆ

๒. คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง

เรื่อง

การใช้ศัพท์บางศัพท์ในหนังสือนี้

วิวรรต และ วิวรรตการ

ตามที่ใช้ **วิวรรต** นั้น เอามาจากคำสันสกฤต VIVARTA ดังนั้น HISTORY จึงใช้ว่า **วิวรรตการ** เพราะคำ HISTORY (ฮิสตอรี) ในทางวิทยาศาสตร์สังคม มีความหมายถึงสิ่งที่เปลี่ยนแปลงในอดีต, ปัจจุบัน, และอนาคต, ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่หมายเพียงเหตุการณ์ในอดีต ซึ่งมีคนนำเอามาแปล HISTORY ทางสังคมผิดไป

อภิวัตน์

เหตุผลในการใช้คำนี้ มดังนี้

๑) เมื่อก่อนเปลี่ยนแปลง ๆ พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ยังไม่มีผู้ใดตั้งศัพท์ “ปฏิวัติ” ขึ้นในภาษาไทยสมัยนั้น ถ้าจะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า REVOLUTION แล้ว ก็มีผู้ใช้ศัพท์และวลีต่างๆ กัน เช่นบางคนเรียกว่า “ขบถ”

บางคนเรียกว่า “การรวนวาย” พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรงเรียกว่า “การพลิกแผ่นดิน” แต่ศัพท์ของพระองค์ยังไม่แพร่หลายไปถึงมวลราษฎร คณะราษฎรได้ใช้วลีตามที่เห็นว่า ราษฎรทั่วไปในขณะนั้นอาจเข้าใจได้อย่างง่ายๆ ว่า “**เปลี่ยนแปลงการปกครอง**”

๒) เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วหลายเดือน จึงมีนักปราชญ์ทางภาษาผู้หนึ่งได้ตั้งศัพท์ “**ปฏิวัติ**” ขึ้น เพื่อแปลศัพท์อังกฤษ REVOLUTION ซึ่งมีผู้นิยมใช้ตามหลายคน ถ้าฟังสำเนียงศัพท์นั้นดูแล้ว ก็เป็นคำที่ชิงชังพอใช้

๓) แต่ข้าพเจ้าได้ตรวจพิจารณาศัพท์ใหม่นั้นอีกครั้งหนึ่งแล้ว เห็นว่า ศัพท์นั้นไม่เหมาะที่จะนำมาใช้สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้า เพราะคำ “**ปฏิ**” เป็นอุปสรรคที่แปลว่า **ทวน, กลับ, ใต้**, เมื่อใช้นำหน้าศัพท์ “**วัติ**” แล้ว มีความหมายตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ไว้อย่างถูกต้องคือ ความหมายแรกที่เดียนั้นได้แก่ “**การหมุนกลับ**” แม้พจนานุกรมฉบับนั้นจะเพิ่มเติมความหมายที่สองไว้ว่า “**การผันแปรเปลี่ยนแปลง**” ก็ตาม แต่ก็เป็นการใช้เขียนขึ้นชนิดออกห่างจากมูลศัพท์มาก อีกทั้งไม่สามารถจะแก้ให้คำนี้มีความหมายว่าเป็นการเปลี่ยน

แปลงที่ก้าวหน้า เพราะวลีที่ว่า “การผันแปรเปลี่ยนหลักมูล” นั้นก็เป็นวลีกลางๆ ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนหลักมูลที่ก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ได้ แต่ถ้าพิจารณามูลศัพท์ประกอบด้วยความหมายแรกของพจนานุกรมนั้นแล้ว ก็ชวนให้เห็นว่าเป็นการผันแปรเปลี่ยนหลักมูลที่หมุนกลับ คือเป็น การถอยหลัง นั่นเอง

อันที่จริง คำ “ปฏิวัติ” ในภาษาไทยก็เกิดขึ้นมาไม่นาน และถ้าปรากฏว่าเกิดขึ้นมาอย่างไม่สมบูรณ์ดังกล่าวมาแล้ว ก็ไม่น่าจะเจริญเติบโตอีกต่อไป ข้าพเจ้าจึงขอเสนอให้ปราชญ์ทางภาษาทั้งหลายอีกทั้งผู้ที่ก้าวหน้าได้รับเอาคำใหม่ คือ “อภิวัดน์” ในการแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้า

คำ “อภิวัดน์” ประกอบด้วยคำ “อภิ” ซึ่งเป็นคำใช้นำหน้าศัพท์ มีความหมายว่า ยิ่ง, วิเศษ, เหนือ. กับคำว่า “วัดน์” ซึ่งแปลว่า ความเจริญ, ความงอกงาม เมื่อรวมความหมายของคำทั้งสองแล้ว ได้ความว่า ความงอกงามอย่างยิ่ง หรืออย่างวิเศษ ส่วนวิธีการที่จะบรรลุนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่งเช่นวิธีรัฐสภาก็อาจเป็นวิธีที่เข้าสู่การ อภิวัดน์ได้ การเปลี่ยนเครื่องมือ การผลิตที่ก้าวหน้าอย่างยิ่ง เป็นต้น การเปลี่ยนเครื่องมือหัตถกรรม มาเป็นเครื่องจักรกำลังไอน้ำ ก็เป็นสิ่งที่เรียกว่า

REVOLUTION ได้เหมือนกัน มิใช่จะมีแต่วิธีสงครามเท่านั้น
วิธีสงครามโดยลำพังจะเป็นวิธีอภิวัตน์เสมอไปไม่ได้ ดังนั้น ใน
ภาษาอังกฤษถ้าหมายถึง สงครามอภิวัตน์ แล้ว ก็เรียกเต็ม
ประโยคว่า REVOLUTIONARY WAR ไม่ใช่ REVOLUTION
ลอยๆ

ถ้าท่านผู้ใดยังรักคำ “วัต” อยู่ จะเอาคำ “อภิ” ไป
ประกอบกับ “วัต” ก็ได้ ซึ่งแปลว่า การหมุนที่ขึง หรือ
การหมุนอย่างพิเศษ อันมิใช่การหมุนถอยหลังกลับ.

มนุษยสังคมปรัชญาเบื้องต้น

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง นิตยสารสังคมสามัคคี

พ.ศ. ๒๕๐๑

พิมพ์ครั้งที่สอง งานศพ นายเฉียบ อัมพพันธ์

๒ มิถุนายน ๒๕๑๗

คำนำ

เมื่อหนังสือ “ความเป็นอนิจจังของสังกม” ของท่าน **ปรีดี พนมยงค์** ได้ตีพิมพ์เสนอต่อปวงชนแล้ว ก็ได้มีผู้สนใจปรารณาจนกระทั่งจำนวนพิมพ์ที่แจกในงานศพไม่เพียงพอ จึงต้องพิมพ์ซ้ำขึ้นอีก แต่ก็ยังไม่พอยุ่ในตัวเอง, สำนักพิมพ์ “**เกวียนทอง**” จึงได้รับอนุมัติให้พิมพ์ขึ้นจำหน่าย

ในการพิมพ์จำหน่ายนี้ได้ก่อให้เกิดความสนใจขึ้นอีก เนื่องจากนายปาล พนมยงค์ ได้เขียนไว้ใน **คำชี้แจง** ว่าหนังสือ “ความเป็นอนิจจังของสังกม” นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของ “**มนุษย์สังกมปรัชญาเบื้องต้น**” อันเป็นหนังสือเล่มหนึ่งในบรรดาหลายเล่มที่ท่าน **ปรีดี พนมยงค์** ได้รวบรวมแต่งขึ้นไว้ในระหว่างลี้ภัยการเมือง ณ สาธารณรัฐแห่งราษฎรจีนนั้น

บรรดาญาติมิตรสหายผู้สนใจมากหลายให้มาสอบถามข้าพเจ้าอยู่เนือง ๆ ว่า ข้าพเจ้ามีต้นฉบับหนังสือ “**มนุษย์สังกมปรัชญาเบื้องต้น**” นี้บ้างหรือไม่ และต้องการขอยืมอ่าน บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นว่าถึงวาระอันสมควรแล้วที่จะเสนอ “**มนุษย์สังกมปรัชญาเบื้องต้น**” ต่อปวงชนชาวไทย เพราะเป็นวิทยาทานซึ่งท่าน

ปรีดี พนมยงค์ เสนออยู่แล้วตามอุดมคติ ข้าพเจ้าจึงได้นำลงพิมพ์ใน “สังคมสามัคคี” ไปตามลำดับ การเสนอเช่นนี้ก็จะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นที่จะได้มีโอกาสรับฟังข้อวิเคราะห้ต่างๆ ไปเป็นระยะ ๆ เพื่อจะได้รวบรวมข้อบกพร่องส่งให้ท่านผู้เรียบเรียงได้ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ สำหรับที่จะได้จัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้นในอนาคต

หนังสือ “มนุษย์สังคมปรัชญาเบื้องต้น” ของท่านปรีดี พนมยงค์ นี้มีข้อความยืดยาว ซึ่งท่านประสงค์ที่จะให้นักสังคมกิจได้มีพื้นฐานจากยอดสรุปของวิชา โดยถือคติว่าตามที่นักปราชญ์วิทยาศาสตร์สังคมผู้หนึ่งได้เคยเตือนเยาวชนไว้ว่า แม้เมธีวิทยาศาสตร์สังคมจะเป็นผู้ปราดเปรื่อง แต่ทฤษฎีของท่านก็เป็นผลที่เกิดจากยอดสรุปแห่งวิชาของมนุษยชาติ จะเป็นการเข้าใจผิดอย่างมากที่ถือว่าการเพียงพอแล้วที่จะเรียนเพียงความผันหรือสูตรสรุปข้อวิชาทางสังคม โดยปราศจากแสงให้ได้มาซึ่งยอดสรุปของวิชา ซึ่งวิทยาศาสตร์สังคมเป็นผลจากการนั้น, แม้ว่าการศึกษาของสำนักใดจะมีสิ่งที่ไม่เหมาะสมอยู่มาก แต่นักวิทยาศาสตร์สังคมก็ต้องศึกษาเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีและที่เป็นประโยชน์แก่มนุษยชาติ เมธีได้พิเคราะห์และขัดเกลาทุกสิ่งทีสร้างขึ้นโดยมนุษยสังคม และมีได้ทำเป็นไม่รู้จุดใดจุดหนึ่ง, เมธีได้ขัดเกลาทุกสิ่งที

สร้างขึ้นโดยความคิดของมนุษยชาติและพิเคราะห์และทดลองแก้ไข
ขบวนการชนชั้นคนงาน แล้วถือเอาผลสรุป บุคคลจะเป็นนัก
สังคมกิจที่ดีได้ก็โดยทำให้จิตใจสมบูรณ์ด้วยวิชาแห่งชุมชนวิชาทั้ง
ทั้งหลายที่สร้างขึ้นโดยมนุษยชาติ

หนังสือ “**มนุษยสังคมปรัชญาเบื้องต้น**” แบ่งออกเป็น
หลายหมวด คือ

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยข้อสังเกตทั่วไป และแบ่งออกเป็น ๓
บท คือ

บทที่ ๑ ข้อสังเกตเกี่ยวกับความหมายของคำว่า สังคม

บทที่ ๒ ข้อสังเกตเกี่ยวกับความหมายและขอบเขตของ **ปรัชญา**

บทที่ ๓ ข้อสังเกตเกี่ยวกับความหมายและขอบเขตของ **มนุษยสังคม
ปรัชญา**

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยสมมุติฐานของสังคม

หมวดที่ ๓ อินทรีย์ของสังคม

หมวดที่ ๔ อาการเคลื่อนไหวของสังคม

หมวดที่ ๕ ทฤษฎีแห่งวิชาทางสังคม หรืออรรถศาสตร์
รู้แจ้งในสภาวะของสังคม

หมวดที่ ๖ สังคมจริยา หรือการปฏิบัติทางสังคม

ในที่สุด ท่านได้ทำวรรณกรรมเพื่ออธิบายถึงความหมาย
ที่ใช้ในวิชาสังคมและสังคมปรัชญา ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ผู้ศึกษา
เข้าใจดีขึ้น

ท่านผู้อ่านหนังสือเล่มนี้ก็คงรู้สึกได้ด้วยตนเอง ว่าที่เราพูด
กันหรืออ้างกันถึงคำว่า *สังคม* นั้น เมื่อถามกันเข้าจริงๆ ว่า
หมายความถึงอะไร ก็คงจะตอบกันไปต่างๆ ได้ ท่าน *ปรีดี
พนมยงค์* จึงได้พยายามอธิบายทุกแง่ทุกมุม ว่า *สังคม* นั้นมี
ความหมายอย่างไร และในกรณีใดใช้คำว่า *สังคม* ในความหมาย
อย่างไร

ท่านได้ชี้แจงว่า *สังคม* มีลักษณะเป็นอินทรีย์ หรือกล่าว
ง่ายๆ ว่า เป็นบุคคลในทางพฤตินัยอย่างไร และต่างกับบุคคล
ตามนิตินัย หรือที่เรียกว่าบุคคลโดยนิตินัยอย่างไร อีกทั้งได้
ชี้แจงถึงการเข้าใจที่ยังไม่กระจ่างในความแตกต่างระหว่าง *สังคม
ครอบครัว, สังคมหมู่บ้าน, สังคมเผ่าพันธุ์, สังคมเมือง, หรือ
รัฐ, สังคมชาติ*

ท่านได้ชี้ให้เห็นว่าชาติยังคงมีอยู่ เพราะท่านถือหลักการคง
อยู่ด้วยกันอย่างสันติ และได้ชี้ให้เห็นด้วยว่า แม่ลัทธิที่เรียกเป็น
ภาษาอังกฤษด้วยว่า INTERNATIONALISM ซึ่งท่านแปลว่า

“ลัทธิระหว่างชาติ” นั้น ชาติ ยังคงมีอยู่ ซึ่งจะเห็นได้จากคำอธิบายที่ถูกต้องของลัทธินี้ ตลอดจนรูปธรรมที่เป็นจริงตามที่ปรากฏอยู่ในประเทศแห่งค่านั้น

อนึ่ง ท่านได้อธิบายอย่างละเอียดทุกแง่ทุกมุมว่าด้วยความหมายของคำว่า *ปรัชญา* เพราะผู้ที่ใช้คำว่า *ปรัชญา* นั้นได้ใช้ความหมายไปต่าง ๆ กัน นอกจากนั้นยังได้ค้นหาถึงคำในภาษาไทยที่มีอยู่ก่อนตั้งศัพท์แล้วนั้นได้ด้วย เพราะเรื่องปรัชญาไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่สำหรับคนไทย หากแต่ผู้ที่หัวใหม่เกินไปไม่คำนึงโดยคิดแต่จะไปเทียบกับคำฝรั่ง “*ฟิโลสโซฟี*” แล้วก็ได้สาวไปถึงคำกรีก “*ฟิโลสโซเฟีย*” แต่ท่านผู้เรียบเรียงได้ไปไกลกว่านั้น คือท่านค้นพบว่าคำกรีกนั้น เป็นตระกูลเดียวกันกับคำสันสกฤตบาลี ซึ่งเรียกว่าภาษาแห่งตระกูล “อินโดยูโรเปียน” ท่านค้นพบว่าคำว่า “*ฟิโลส*” ของกรีกตรงกับคำว่า “*พิลาส*” หรือ “*วิลาส*” ในภาษาสันสกฤตที่แปลว่า *ความรัก* หรือ *ความพอใจ* ส่วนคำว่า “*โซเฟีย*” ซึ่งมาจากคำว่า “*โซฟิส*” นั้น ท่านค้นพบคำว่า “*โซ*” แปลว่า “*ตนของตน*” ซึ่งตรงกับคำสันสกฤต “*สว*” ในภาษาสันสกฤตเปลี่ยนสระโเป็น “*อว*” ได้ เรียกว่าเปลี่ยนวิรูปฤทธิ เช่น “*โอสาน*” เป็น “*อวสาน*” คำว่า “*ฟิส*”

มาจากคำว่า “โฟส” ออกเป็นสำเนียงโอ ยาว แปลว่า แสงสว่าง
คำนี้มีที่มาอย่างเดียวกับคำว่า “โพธ” ในภาษาสันสกฤต ซึ่งเดิม
หมายถึง แสงสว่างกระจ่างแจ้ง แล้วต่อมาวิวัฒนาการเป็นความ
รู้แจ้ง เป็น ความเข้าใจ

ตอนที่ว่าด้วยสมุฏฐานของสังคม ท่านได้อธิบายถึงสมุฏฐาน
ฝ่ายสสารและฝ่ายจิต ตลอดจนสมุฏฐานตามพุทธปรัชญาและตาม
ปรัชญาของจีนและอินเดีย

อินทรีย์ของสังคมก็ได้กล่าวถึงกายาพยพ และทรรคนะทาง
สังคม

อาการเคลื่อนไหวของสังคม ท่านก็ได้อธิบายถึงวิธีต่างๆ
แห่งความเคลื่อนไหวของสังคม

นอกจากนี้ยังได้อธิบายวิธีของสำนักต่างๆ เป็นพื้นฐาน
ซึ่งจะนำไปสู่วิธีรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะของสังคม หรือทฤษฎีแห่ง
วิชาทางสังคม ล้วนเป็นที่น่าสนใจมาก

ขอเชิญท่านที่เคารพทั้งหลายได้อ่านเพื่อหาความพิสดารต่อ
ไปตามอรรถาธิบาย ณ บัดนี้ เทอญ.

เจียบ อัมพุนันท์

๑๕๗ ซอยบ้านดอน, พระขโนง, พระนคร

๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑

หมวดที่ ๑ ข้อสังเกตทั่วไป

บทที่ ๑

ข้อ ๑ คำว่า “สังคม” เป็นคำบาลี สันสกฤต, ซึ่งตามมูลศัพท์เดิมหมายถึง “การมาด้วยกัน, การประชุมกัน, การรวมกัน, การคบค้ากัน, การเชื่อมติดต่อกัน, การสัมพันธ์กัน และการสมาคมกัน

ข้อ ๒ ภายหลังเปลี่ยนระบบปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้ว ได้มีผู้นิยมใช้คำว่า สังคม เพื่อเทียบกับคำอังกฤษ โซไซเอตี้ (Society) แทนคำว่า สมาคม ที่เคยใช้เทียบคำอังกฤษนั้นมาแต่ก่อน

ข้อ ๓ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า สังคม ไว้ ๒ ประการ คือ

ประการที่ ๑ “การคบค้าสมาคมกัน” ซึ่งเป็นความหมายส่วนหนึ่งตามมูลศัพท์สันสกฤตบาลี

ประการที่ ๒ “หมู่คนที่เจริญแล้วคบค้าสมาคมกัน” ซึ่งเป็นความหมายที่จะให้ตรงกับคำอังกฤษ “โซไซเอตี้” แต่บังเอิญเป็น โซไซเอตี้ ชนิดที่เรียกว่า ชีวิล โซไซเอตี้ (Civil

Society) หรือนัยหนึ่ง “อารยสังคม” คือหมายถึงเฉพาะหมู่คนที่บางท่านสมมติว่าเจริญแล้วเท่านั้น (คำว่า **ชีวิต** ในอังกฤษมิได้หมายความเฉพาะที่เรียกว่า **แพ่ง** และ **พลเรือน** และความที่เกี่ยวกับ **พลเมือง** เท่านั้น คือหมายถึง “อารยะ” ที่ตรงกันข้ามกับ Barbarism หรือ **ป่าเถื่อน** ด้วย) จึงเป็นความหมายที่แคบกว่า “มนุษยสังคม” ซึ่งจะกล่าวต่อไปในข้อ ๕

ข้อ ๔ ในวิชาภูมิพฤกษศาสตร์ ได้ใช้คำ **โซไซเอตี้** โดยมีคำ **แพลนท์** เต็มไว้ข้างหน้าเป็น “**แพลนท์โซไซเอตี้**” (Plant Society) ซึ่งหมายถึง **กลุ่มพฤกษชาติ** ชนิดที่มีสภาวะทางชีวะอย่างเดียวกัน ซึ่งขึ้นอยู่ในท้องที่หรือนิเวศน์เดียวกัน คำว่า “**โซไซเอตี้**” ในที่นี้มิได้ใช้ลอยๆ คือมีคำว่า “**แพลนท์**” กำกับไว้ จึงทำให้มีความหมายเฉพาะเรื่องภูมิพฤกษศาสตร์เท่านั้น

หนึ่ง ในวิชาสัตวชาติศาสตร์ได้ใช้คำ “**โซไซเอตี้**” โดยมีคำ “**แอนนิมัล**” เต็มไว้ข้างหน้าเป็น “**แอนนิมัล โซไซเอตี้**” (Animal Society) ซึ่งหมายถึง **ฝูงของสัตว์ชาติ** บางจำพวกที่มีความสัมพันธ์กันอยู่เป็นกลุ่ม คำว่า “**โซไซเอตี้**” ในที่นี้ก็มีได้ใช้ลอยๆ คือมีคำว่า “**แอนนิมัล**” กำกับไว้จึงทำให้มีความหมายเฉพาะเรื่องของสัตวชาติศาสตร์เท่านั้น

คำว่า *ไซไซเอที* ที่บัดนี้นิยมแปลภาษาไทยว่า *สังคม* นั้น เมื่อใช้ลอยๆ โดยไม่มีวิเศษณ์กำกับก็หมายถึง *หมู่* หรือ *กลุ่มคน* หากแต่ว่าเป็นเพียงหมู่หรือกลุ่มคนที่สมมติว่าเจริญแล้ว ตามที่ราชบัณฑิตยสถานจำกัดไว้ คือ *อารยสังคม* หรือจะเป็นหมู่หรือกลุ่มของมนุษยชาติไม่ว่ามนุษยชาตินั้นจะพัฒนาอยู่ในระดับใดก็ตามถือว่าเป็นมนุษยชาติด้วยกัน คือมีความสัมพันธ์เพื่อดำรงชีวิตซึ่งประกอบเป็น *มนุษยสังคม*

ข้อ ๕ ในวิชาที่เกี่ยวกับมนุษยชาตินั้น คำว่า *ไซไซเอที* หรือ *สังคม* มิได้หมายความว่า หมู่คนที่สมมติว่าเจริญแล้วคบค้าสมาคมกันเท่านั้น คือมีความหมาย ๒ ประการ

ประการที่ ๑ หมู่หรือกลุ่มของมนุษยชาติที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อการดำรงชีวิต ไม่ว่ามนุษยชาตินั้นจะพัฒนาอยู่ในระดับใด แต่เมื่อมีสังขารครบถ้วนเป็นมนุษยชาติแล้ว หมู่หรือกลุ่มนั้นก็เรียกว่า *ไซไซเอที* ซึ่งต่างกับหมู่สัตว์เดียดรรณ กระบี่ (Anthropoid Ape) ที่ยังไม่มีสังขารครบถ้วนเป็นมนุษยชาตินั้นยังมีสภาพเป็นสัตว์เดียดรรณ หมู่กระบี่จึงเป็นเพียง *ฝูงกระบี่* ไม่ใช่สังคม

ประการที่ ๒ สภาวะแห่งความสัมพันธ์เพื่อการดำรงชีวิตของมนุษยชาติซึ่งมีลักษณะเป็น *“อินทรีย์”* อีกอินทรีย์หนึ่งนอก

จากอินทรีย์ของมนุษยชาติแต่ละคนที่ร่วมสัมพันธ์กันนั้น การที่จะ
จะสังเกตเห็นสภาวะดังกล่าวนี้เป็น อินทรีย์ นั้น ท่านผู้อ่านจะต้อง
สังเกตจาก รูปธรรม ดังที่จะกล่าวต่อไปแล้วยกผลสรุปเข้าสู่การ
สังเกตเห็นทาง นามธรรม

มนุษย์แต่ละคนมีอาชีพอยู่โดดเดี่ยวโดยลำพังได้ เพราะใน
การมีชีวิตอยู่ได้นั้นมนุษย์จำเป็นต้องมีปัจจัยในการดำรงชีพ หรือ
หนึ่งเรียกว่า ชีวปัจจัย ในการมีชีวิตปัจจัยนั้นมนุษย์จำเป็นต้อง ผลิต
ชีวปัจจัย แต่มนุษย์โดยลำพังคนเดียวไม่อาจผลิตชีวปัจจัยตามที่
ต้องการได้ในทุกกาละ ทุกท้องที่ ทุกสภาพแวดล้อม ในยุค
ปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่ามนุษย์บางคนสามารถผลิตอาหารได้ แต่
ผลิตที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคไม่ได้, บางคน
สามารถผลิตที่อยู่อาศัยหรือเครื่องนุ่งห่มหรือยารักษาโรคได้ แต่
ผลิตอาหารไม่ได้ บางคนสามารถใช้แรงงานทางกายหรือทางสมอง
แต่ผลิตชีวปัจจัยโดยตรงไม่ได้, บางคนอาศัยอำนาจแห่งสมบัติ
อันเป็น ปัจจัยการผลิต โดยใช้คนที่ไม่มีปัจจัยการผลิต หรือผู้ไร้
สมบัติทำงานให้, บางคนเช่นเด็กต้องอาศัยชีวปัจจัยบิดามารดา
 ฯลฯ ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีความสัมพันธ์กันเพื่อได้มาซึ่งชีว-
ปัจจัย

ความสัมพันธ์อาจเป็นโดยวิธีที่บุคคลในสังคมต่างช่วยเหลือ
ร่วมมือซึ่งกันและกันฉันพี่น้อง หรือโดยวิธีคนส่วนน้อยจำนวน
หนึ่งที่มีอำนาจในสังคมใช้ให้คนส่วนมากในสังคมทำงาน หรือ
โดยวิธีหัวต่อผสมผสานระหว่างสองวิธีข้างต้น แม้ในยุคปฐมกาล
แห่งมนุษยชาติ ซึ่งความต้องการชีวิตปัจจัยไม่มากมายซับซ้อน คือ
มีความต้องการอาหารเป็นปัจจัยสำคัญ ที่พักอาศัยเพียงที่บกระ-
ท่อม, เครื่องนุ่งห่มเพียงปีคับงอวยวะสืบพันธุ์ ก็ตาม, แต่โดย
สภาพแวดล้อมในยุคนั้นมนุษยชาติก็จำต้องร่วมมือกันต่อสู้ธรรม-
ชาติและป้องกันสัตว์ร้ายที่มีอยู่ตามธรรมชาติ จึงจะสามารถเก็บ
หาสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นไว้มาน่าเป็นชีวิตปัจจัยตั้งถาวรแล้ว และ
ป้องกันการรบกวนความเป็นอยู่จากสัตว์ร้ายได้

เราย่อมเห็นได้ว่า สังคมปัจจุบันมีสถาบันมากมายซึ่งเป็น
กายาพยพ หรืออวยวะแห่งสังคม ที่ได้พัฒนาต่อมาจากสังคม
ก่อน ๆ และมีทรศนะทางสังคมซึ่งเป็นจิตใจ ร่างกายและจิตใจ
ประกอบเป็นสังขาร คือ อินทรีย์ แม้ในระยะแรกแห่งยุคปฐมกาล
ของมนุษยชาตินั้นสังคมจะมีได้มีสถาบันมากมาย, แต่ก็มีร่างกาย
พื้นฐานคืออินทรีย์ของมนุษย์แต่ละคนที่ร่วมสัมพันธ์กัน และมี
แม่ เป็นผู้ใหญ่ของสังคมที่ดูแลให้สมาชิกร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกัน

และกันในการผลิตชีวิตปัจจัย และแบ่งปันผลที่ทำมาหาได้ตามความต้องการและมีทรรศนะทางสังคมแห่งการร่วมมือกันฉันพี่น้อง คือระบบที่เรียกว่า Matriarchal หรือ *มาตุสังคม* ต่อมา *ผู้ชาย* เป็นผู้ใหญ่ของสังคมซึ่งเรียกว่า Patriarchal หรือ *ปิตุสังคม* ซึ่งทำหน้าที่เป็นพ่อของสังคม

สังคมของมนุษยชาติย่อมมีสภาพเป็นอินทรีย์ตามพฤตินัยมาแล้วตั้งแต่ยุคปฐมกาล เปรียบเทียบกับการที่บุคคลในยุคนปัจจุบันตั้งแต่สองคนขึ้นไปได้ร่วมสัมพันธ์กันเป็นห้างหุ้นส่วนบริษัท สมาคมสหกรณ์ ซึ่งนักนิติศาสตร์ได้มองเห็นมานานแล้วว่าก่อให้เกิดสภาพเป็นอินทรีย์อีกอย่างหนึ่งต่างหากจากอินทรีย์ของบุคคลที่ร่วมกันนั้น, เพราะฉะนั้น ในทางนิติศาสตร์จึงได้มีบทบัญญัติและกำหนดพิธีการและเงื่อนไขที่รับรองอินทรีย์นั้น ๆ ว่าเป็น "*นิติบุคคล*" ในทางกฎหมายระหว่างประเทศก็มีหลักที่ยอมรับรองว่ากลุ่มชนชนิดใดบ้างมีฐานะเป็น "*นิติบุคคล*" เราต้องสังเกตว่าอินทรีย์ที่กฎหมายภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศรับรองให้เป็นนิติบุคคลนั้นเป็นเรื่องที่ผู้มีอำนาจบัญญัติ กฎหมายหรือความตกลงระหว่างประเทศได้กำหนดขึ้นอย่างจำกัดเท่าที่เป็น ความพอใจของผู้มีอำนาจ ฉะนั้นจึงมิได้รับรองสภาพแห่ง อินทรีย์

ตามที่มีอยู่จริง ตามพหุติณัย^๕ ทั้งหมด นิติบุคคลจึงเป็นอินทรีย์ประเภทที่กฎหมายรับรอง หรือเป็นอินทรีย์ตามนิติณัย ส่วนสังคมเป็นอินทรีย์ตามพหุติณัยที่เป็นอยู่แล้วตั้งแต่ยุคปฐมกาลแห่งมนุษยชาติ

ข้อที่ ๖ มนุษยชาติได้แยกย้ายอาศัยอยู่ในส่วนต่างๆ ของโลก มนุษยชาติกลุ่มหนึ่ง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจร่วมกันในดินแดนส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกจึงประกอบเป็นอินทรีย์คือสังคมของมนุษยชาติส่วนนั้น สังคมของมนุษยชาติจึงมีอยู่มากหลายในโลกนี้

ก. ในวาระแรกแห่งยุคปฐมกาลของมนุษยชาตินี้มนุษยชาติได้เคลื่อนจากการอาศัยอยู่บนต้นไม้มาปลูกเป็นทับอยู่บนพื้นดิน สังคมในยุคนั้นมีรูปร่างนอกเป็นครอบครัวน้อย ๆ ซึ่งมี *แม่ของบุคคลในสังคม* เป็นหัวหน้า คอยดูแลให้ลูก ๆ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเก็บหาของกิน และของใช้จากธรรมชาติแล้วแบ่งปันกันตามความต้องการของบุคคลในครอบครัว การที่สังคมเริ่มต้นด้วยมี *หญิง* เป็นหัวหน้าสังคมนั้นได้เป็นอยู่ต่อมาตลอดยุคที่การสมสู่ได้เป็นไปอย่างสำส่อน และมนุษยชาติยังไม่อาจรู้ได้ว่าคนที่เกิดมานั้นเป็นลูกของชายคนใด ระบบสังคมเช่นนี้เรียกว่า *มาตุสังคม*

ครอบครัวดังกล่าวนั้นมีได้ตั้งอยู่ประจำที่ คือมีการอพยพ
พเนจรไปตามท้องถิ่นที่จะหาชีวิตปัจจัยได้สะดวก ในบริเวณถิ่น
เดิมเป็นถิ่นแรกกำเนิดของมนุษยชาติ ซึ่งนักปราชญ์บางท่าน
สันนิษฐานว่าเป็นดินแดนแห่งเอเชียใต้ ซึ่งติดกับ มหาสมุทร
อินเดีย (ดินแดนสยามเป็นส่วนหนึ่งแห่งดินแดนที่กล่าวนี้)

๗. ครอบครัวแห่งยุคปฐมกาลนั้นได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น
ครอบครัวใหญ่ แล้วกระจายแยกย้ายกันออกจากถิ่นเดิมไกลออกไป
ไปทุกที่ ในที่สุดก็กระจายไปทั่วโลก

ครอบครัวใดพบทำเลที่ทำมาหากิน ได้สะดวกไม่ต้องอพยพ
ต่อไปก็ตั้งหลักแหล่ง ณ ทำเลนั้น สังคมจึงพัฒนาจาก *ครอบครัว*
มาเป็นหมู่บ้าน

ในระยะแรกแห่ง *สังคมหมู่บ้าน* นั้น, สมาชิกในสังคมยัง
คงยกย่องผู้หญิงให้เป็นใหญ่ คือ *ระบบมาตุสังคม* ยังคงมีอยู่
สังคมหมู่บ้านได้พัฒนาเครื่องมือหินประณีตยิ่งขึ้น, สามารถ
ทำธนู, เครื่องจักสานหยาบ ๆ และทำเสียมเพื่อใช้ในการเพาะ
ปลูก, ต่อมาก็สามารถตัดแปลงเป็นพาดะในการเพาะปลูก และ
เพื่อให้เป็นไถอย่างหยาบ ๆ ต่อมาจึงจับสัตว์มาเลี้ยงเพื่อใช้เป็น
อาหาร ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องใช้ผู้ชายที่มีกำลังแรงกว่า

ผู้หญิงในการล่าสัตว์, ผู้ชายก็ค่อย ๆ มีบทบาทสำคัญในการผลิต
ชีวะปัจจัยของสังคมยิ่งขึ้น, แล้วค่อย ๆ มีบทบาทเหนือผู้หญิงที่
เป็นผู้ใหญ่ในสังคมยิ่งขึ้นระบบมาตุสังคมก็ค่อย ๆ เสื่อมสลายไป
โดยผู้ชายได้เข้าทำหน้าที่เป็นผู้ใหญ่แทน ครั้นแล้ว ระบบปิตุ
สังคม ก็ได้เกิดขึ้นแทนที่ ส่วนสาระสำคัญของระบบก็คงเป็นเช่น
เดิม คือเป็น ระบบปฐมสหการ ซึ่ง สมาชิกของสังคมต่างช่วย
เหลือซึ่งกันและกันในการผลิตชีวะปัจจัย หรือเรียกง่าย ๆ ว่าใน
การทำมาหากิน

ค. สังคมหมู่บ้านได้ขยายใหญ่โตขึ้น โดยสมาชิกมีจำนวน
เพิ่มมากขึ้น แยกย้ายกันไปหาทำเลทำมาหากินใหม่เพิ่มขึ้น แล้ว
ตั้งหมู่บ้านใหม่เพิ่มขึ้น

หมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่หลาย ๆ หมู่บ้านนั้น ได้สืบสายมาจาก
หมู่บ้านเดิมเดียวกัน จึงถือว่าเป็น เผ่าพันธุ์ เดียวกันซึ่งใช้ คำ
พูด อันเป็น สัญญาณแห่งความสัมพันธ์ อย่างเดียวกัน หมู่บ้าน
หลายหมู่บ้านนี้จึงประกอบเป็น กลุ่มเผ่าพันธุ์ (Tribe) ซึ่งแต่
เดิมมีผู้แปลว่า **ชาติกุล**

โดยที่มนุษยชาติได้แยกย้ายกระจัดกระจายไปอยู่ทั่วโลก จึง
ทำให้กลุ่มเผ่าพันธุ์ต่างๆ มีอาหารการกินและมีชีวะปัจจัยแตกต่าง

กันออกไปยิ่งขึ้นทุกที ผิวพรรณจึงผิคนกันไปได้ตามสภาพ
แห่งท้องที่ แต่สังขารของมนุษยชาติไม่ว่าจะอยู่ในท้องที่ใดก็เป็น
สังขารแห่งมนุษยชาติเหมือนกัน สภาพความเป็นอยู่นั้นก็ก่อให้เกิด
เกิดเป็นอุปนิสัยและวัฒนธรรมโดยเฉพาะของแต่ละสังคม ส่วน
ภาษาที่เป็นสัญญาณแห่งความสัมพันธ์นั้นก็ย่อมพัฒนาไปตามความ
จำเป็นแห่งความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มเผ่าพันธุ์ในท้องที่ต่าง ๆ

สังคมแห่งกลุ่มเผ่าพันธุ์ได้ตั้งหลักแหล่งมั่นคงยิ่งขึ้น ใน
ท้องที่ต่าง ๆ ของโลก การเพาะปลูกจึงได้ทำกันเป็นประจำใน
ท้องที่ของแต่ละกลุ่มเผ่าพันธุ์ การถือว่าบริเวณซึ่งแต่ละกลุ่ม
ครอบครองเป็น “ท้องที่ของแต่ละกลุ่มโดยเฉพาะ” จึงเกิด
ขึ้น “ท้องที่” จึงเป็นเสมือน “ประเทศ” ของแต่ละสังคม
ในยุคนั้น

เมื่อ สังคมหมู่บ้าน ได้พัฒนามาเป็น สังคมกลุ่มเผ่า
พันธุ์ แล้ว ภายในสังคมนั้นได้เกิดมี ระบบทาส ขึ้น ซึ่งเราจะ
ได้ศึกษาถึงมูลเหตุแห่งการผลิตชีวิตปัจจัยที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง
ไปเป็นสังคมทาสในหมวดต่อ ๆ ไปในภายหน้า

ง. สังคมแห่งกลุ่มเผ่าพันธุ์ได้ขยายใหญ่โตยิ่งขึ้น โดยการ
พัฒนาของสังคมนั้นเองอย่างหนึ่ง โดยการรบพุ่งระหว่างสังคมอีก

อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นผลให้สมาชิกของสังคมที่แตกเป็นทาสของสังคมที่ชนะ อันเป็นการทำให้สังคมที่ชนะมีจำนวนคนและท้องถิ่นกว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการรวมหลายกลุ่มเผ่าพันธุ์เข้าไว้เป็นสังคมเดียวกัน ท้องถิ่นจึงพัฒนาเป็น “ประเทศ” หรือ “รัฐ” น้อยๆ ซึ่งภาษาไทยโบราณเรียกว่า “เมือง” คำว่า “รัฐ” ตามมูลศัพท์บาลีเดิมแปลว่า *แวนแคว้น บ้านเมือง*

เป็นเวลาหลายสิบปีมาแล้ว ที่ในประเทศไทยได้มีความนิยมแปลคำอังกฤษ State ว่า “รัฐ” ซึ่งเป็นการตรงกับ *ความหมายทั่วไป* ของคำอังกฤษนั้น, แต่ในวิชากฎหมายมหาชนและกฎหมายระหว่างประเทศได้ใช้คำว่า *สเตท* เพื่อหมายถึงกลุ่มมนุษยชาติซึ่งร่วมสัมพันธ์กันครอบครองดินแดนส่วนหนึ่งส่วนใดของโลกอยู่อย่างมั่นคง มีอำนาจอธิปไตยสมบูรณ์ทั้งในการภายในอาณาเขตและในการระหว่างประเทศ ส่วนนักปราชญ์วิทยาศาสตร์สังคมใช้คำว่า *สเตท* เพื่อหมายถึง อำนาจการเมือง ซึ่งชนส่วนน้อยจำนวนหนึ่งในสังคมใช้บังคับชนส่วนมากในสังคมให้ปฏิบัติตาม ภาษาจีนแปลคำ *สเตท* ทางวิชาสังคมในความหมายของ อำนาจรัฐ คือ “โก้วเจี้ยเจ็งฉวน” ซึ่งมีผู้แปลคำจีนนี้กลับมาเป็นภาษาอังกฤษว่า State Authority ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นคำแปลที่

เหมาะแก่สาระของเรื่อง ดังนั้น ในหนังสือเล่มนี้จึงใช้คำว่า
อำนาจรัฐ เพื่อหมายถึงคำว่า สเตท ในวิทยาศาสตร์สังคมและ
ใช้คำว่า รัฐ เพื่อหมายถึงคำว่า สเตท ในทางนิติศาสตร์และใน
ความหมายของมุลค์ฟัทบัล

เมื่อ สังคมกลุ่มเผ่าพันธุ์ ได้พัฒนามาเป็น เมือง หรือ
รัฐ น้อยๆ แล้ว ระบบทาสที่เกิดขึ้นในสมัยกลุ่มเผ่าพันธุ์ได้
ดำเนินสืบต่อมา แต่ได้มี ระบบศักดินา เกิดขึ้น, ระบบทาสได้
เสื่อมไป แล้วก็ดับสูญ, ส่วนบางสังคมยังคงมีระบบศักดินาผสม
กับระบบทาสจนกระทั่งถึงมีระบบชนานุภาพ เราจะได้ศึกษามูล
เหตุในหมวดต่อๆ ไปภายหลัง

หมายเหตุ เรื่อง “^๔มนุษย์สังคม^๕ปรัชญา^๖ของตน” ^๑ ^๒ ^๓ ^๔ ^๕ ^๖ ^๗ ^๘ ^๙ ^{๑๐} ^{๑๑} ^{๑๒}
^๑ ^๒ ^๓ ^๔ ^๕ ^๖
ส่วนหนึ่งของเรื่องนทานน

ปรัชญาคืออะไร?

ข้อ ๑

คำว่า *ปรัชญา* เป็นคำสันสกฤต ซึ่งตรงกับคำบาลี “*ปัญญา*”

ความหมายเดิมของคำนี้คือ *ความรู้แจ้ง, ความรอบรู้, ความสุขุม, ความฉลาด*

ข้อ ๒

เมื่อประมาณ ๘-๙ ปี ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีผู้นำเอาคำ *ปรัชญา* มาใช้เป็นศัพท์เพื่อเทียบชื่อของวิชาที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า PHILOSOPHY (ออกสำเนียง “*ฟิโลสอไซฟ*”) ครั้นแล้วปทานุกรมและพจนานุกรมของทางราชการได้บรรจุคำนี้ไว้ในหนังสือเหล่านั้น โดยให้ความหมายของคำนี้ตามความหมายของคำอังกฤษ “*ฟิโลสอไซฟ*” ที่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมอังกฤษบางเล่ม ดังจะเห็นได้จากการที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแสดงไว้ ดังนี้

ปรัชญา (ปฺรัดยา) (น.) วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง (ส.) (อ. PHILOSOPHY)

ดังนั้น คำ *ปรัชญา* ที่ใช้ในประเทศไทยขณะนี้จึงมีความหมายตามคำ “*ฟิโลสอไซฟ*” ในภาษาอังกฤษไปเสียแล้ว มิใช่

ความหมายเดิมที่ตรงกับคำว่า “ปรัชญา” ในภาษาบาลีตามที่กล่าว
ในข้อ ๑

ข้อ ๓

ปรัชญามีหลายสำนัก สำนักหนึ่ง ๆ ก็นิยามคำ “ฟลอส
โซฟี่” ไว้เฉพาะ จึงมีคำนิยามผิดเพี้ยนระหว่างสำนักนั้น ๆ
บุคคลใดที่แต่งพจนานุกรมภาษาอังกฤษก็นิยามคำ “ฟลอสโซฟี่”
ให้สอดคล้องกับสำนักที่ตนเลื่อมใส ดังนั้น ความหมายของ
ปรัชญา ในข้อ ๒ จึงเป็นไปตามคำนิยามของสำนักใดสำนักหนึ่ง

ข้อ ๔

คำว่า “หลักแห่งความรู้” นั้น พจนานุกรมฉบับราช-
บัณฑิตยสถานอาจแปลมาจากคำอังกฤษ “นอลิดจ์” (KNOW
LEDGE) ซึ่งถ้าเทียบกับคำบาลีแล้วได้แก่คำว่า “วิชา” หรือ
สันสกฤต “วิทยา” ส่วนคำว่า “ความจริง” นั้น พจนา-
นุกรมฉบับนั้นอาจแปลมาจากคำอังกฤษ “ทรูธ” (TRUTH)
ซึ่งตามความหมายสามัญได้แก่ “ความจริง” หรือ “สัจธรรม”
แต่ในทางปรัชญานั้น หลายสำนักใช้ไปในความหมายเช่นเดียวกับ
คำว่า “เรียลตี” (REALITY) คือ สิ่งแท้ หรือ สภาวะที่แท้
ซึ่งถ้าจะเทียบกับคำบาลีก็น่าจะได้แก่คำ “สุทธิ”

ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ต่อไปเบื้องหน้าว่า ขอบเขตของวิชา^{นี้} มิใช่จำกัดอยู่เพียงที่กล่าวข้างบนเท่านั้น

ควรสังเกตว่า แม้ในขณะนี้เรายังจะพิจารณาไปไม่ถึงว่าประเด็นของวิชานั้นมีอะไรบ้าง ก็จะต้องถือเอาค่านิยมของราชบัณฑิตยสถานเองว่า “*วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง*” เท่านั้นก็ตาม เราก็จะเห็นได้ว่ามนุษยชาติที่พัฒนามาแล้วตั้งแต่โบราณกาลย่อมแสวงหาความรู้ที่กล่าว^{นี้} และคนไทยเรามีได้ยกเว้นจากการนั้น ฉะนั้น เรื่องของวิชา “*ฟลอสโซฟี่*” จึงต้องมีอยู่แล้วในประเทศไทย โดยมีชื่อเป็นภาษาไทยหรือภาษาสันสกฤตบาลีที่คนไทยได้รับเอามาเป็นภาษาไทย การตั้งศัพท์ใหม่ว่า “*ปรัชญา*” อาจทำให้บางท่านเข้าใจผิดไปได้ว่าเป็นวิชาใหม่ที่ยังไม่เคยได้ยินมาก่อน

อย่างไรก็ตาม เมื่อพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานได้รับรองบัญญัติคำ “*ปรัชญา*” ให้มีความหมายตรงกับคำ “*ฟลอสโซฟี่*” ในภาษาอังกฤษ และโดยเฉพาะไม่ผิดความหมายถึงกับตรงกันข้าม เราจึงอาจใช้คำ “*ปรัชญา*” เสมือนเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่มีความหมายตรงกับคำว่า “*ฟลอสโซฟี่*” ทำนองกับ

คำอื่นใด ที่เป็นเครื่องหมายแสดงออกซึ่งความหมายอย่างใดอย่าง
หนึ่ง

ส่วนการค้นคว้าหาความหมายของคำ “ปรัชญา” บัจจุบัน
นี้ จักต้องเป็นไปตามคำ “ฟลอสโซฟี” - แล้วเปรียบเทียบกับคำ
ที่คนไทยเราเคยใช้มาก่อนในเรื่องนี้

ข้อ ๕

สำหรับท่านที่สนใจในการเทียบเคียงศัพท์ทางปรัชญายุโรป
ที่สืบมาจากภาษากรีกโบราณและลาตินฝ่ายหนึ่ง กับศัพท์ไทยที่
สืบมาจากสันสกฤตและบาลีอีกฝ่ายหนึ่ง โปรดสังเกตด้วยว่า ภาษา
กรีก, ลาติน, สันสกฤต, บาลี, เป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลภาษา
“อินโดยูโรเปียน” ด้วยกัน หลายคำมีมูลมาจากที่เดียวกัน แต่
เนื่องจากเผ่าต่าง ๆ แห่งตระกูลนี้กระจัดกระจายแยกกันไป จึงมี
การพัฒนารูปภาษาและความหมายผิดเพี้ยนกันไป

นอกจากนั้นภาษาทั้ง ๔ นี้ มีสัญญาลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงคำ
โดยวิภัติและมีการแผลงสระพยัญชนะและการเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ
ซึ่งแม้แต่ในสาขาภาษาหนึ่ง ๆ นั้นเองก็ทำให้รูปของคำแตกต่างกัน
เช่นคำว่า “พุทธ” ในภาษาบาลีนั้น ถ้าใช้เป็นคำ *ประธาน* ก็

เป็น “พุทธโธ” ถ้าใช้เป็นคำว่า *ไปกับพระพุทธเจ้า* ก็เปลี่ยน
วิภัติเป็น “พุทธเชน” ถ้าจะพูดว่า *อวายของแก่พระพุทธเจ้า*
ก็เปลี่ยนวิภัติเป็น “พุทธสฺส” ฯลฯ ส่วนสระนั้นก็เปลี่ยนแปลง
ได้ เช่นคำไทยที่มาจากสันสกฤต เปลี่ยน “โอสาน” เป็น
“อวสาน” เป็นต้น ในระหว่างกรีกโบราณกับสันสกฤตก็มีการ
ใช้สลับกัน เช่นคำว่า “สว” ในภาษาสันสกฤตที่แปลว่า *ตนเอง*
ตน นั้นแผลงเป็น “โธ” ซึ่งตรงกับคำกรีกโบราณ “โไซ”
(หรือ “โธ”) ส่วนการแผลงพยัญชนะนั้น เรารู้กันดีอยู่แล้วว่าคำ
ไทยที่มาจากสันสกฤตบาลีก็ดี หรือมาจากภาษาปรากฤตก็ตาม
มีการแผลง “ว” เป็น พ “ต” เป็น ค “ป” เป็น ข ฯลฯ

ดังนั้น แม้ว่าภาษาทั้งสี่นี้จะอยู่ในตระกูลเดียวกัน แต่รูป
ภายนอกอาจเพี้ยนกัน ส่วนมูลศัพท์ของหลายคำยังคงคล้ายกันอยู่
น่าสังเกตว่าอักษรสันสกฤตที่เขียนเป็นอักษรโรมันว่า DH หรือ
เขียนเป็นพยัญชนะไทย “ธ” นั้น กรีกโบราณออกสำเนียง “ส”
BH (ภ) และ P (ป) กรีกโบราณออกสำเนียง “ฟ” สระ
“โธ” สันสกฤตนั้นบางทีกรีกโบราณออกสำเนียง “โธ” ยาว
บางทีออกสำเนียง “โธะ” บางทีออกสำเนียงเป็น “อด”

อนึ่ง ในการศึกษาค้นคว้าความหมายของคำอังกฤษ “*ฟัลสไฮท์*” เป็นการจำเป็นที่ต้องอ้างคำในภาษาต่างประเทศบ่อยครั้ง ผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ ได้พยายามเขียนทับศัพท์คำเหล่านั้นตามอักขรวิธีไทย แต่ต้องขอทำความเข้าใจกับท่านผู้อ่านไว้ก่อนว่า การใช้อักขระไทยทับศัพท์เช่นนั้นจะให้ออกสำเนียงตรงเพ่งทีเดียวไม่ได้ เพราะอักขรวิธีของไทยต่างกับของภาษาต่างประเทศเหล่านั้น ท่านองกลลับกัน คือ ถ้าคนอังกฤษใช้อักขระของเขาเขียนทับศัพท์ไทยก็ผิดเพี้ยนไปได้มาก แม้ภาษาต่างประเทศนั้นๆ เอง เช่นภาษาอังกฤษ ก็ปรากฏว่าชนชาติที่พูดภาษาอังกฤษด้วยกันแต่ออกสำเนียงต่างกัน เช่นออสเตรเลียและอเมริกันออกสำเนียงอังกฤษต่างกับคนที่อยู่ในสหราชอาณาจักร และคนอังกฤษที่อยู่ในสหราชอาณาจักรเองก็ออกสำเนียงผิดเพี้ยนกันตามท้องที่หรือเผ่าที่มีสัญญลักษณ์เฉพาะได้ อนึ่ง ภาษากรีกโบราณและลาตินนั้นชาวยุโรปปัจจุบันออกสำเนียงผิดเพี้ยนกันอยู่คือมีหลายวิธี อาทิวิธีอังกฤษ, วิธีฝรั่งเศส, วิธีอิตาลี, วิธีกรีกปัจจุบัน, วิธีอเมริกัน เช่นคำลาตินที่ลงท้ายด้วย UM นั้นบางวิธีออกสำเนียง “*อัม*”, บางวิธี “*ออม*”, บางวิธี “*อุม*” ดังนั้นการเขียนทับศัพท์กรีกลาตินในหนังสือเล่มนี้จึงเป็นเพียงสำเนียง

โดยประมาณเท่านั้น เช่น UM เราทับศัพท์เป็น “อุม” ส่วน
สระ IA ในภาษกรีกโบราณ ไม่ใช่สระควบเช่น PHIA เราออก
สำเนียง “เพีย” อีหนึ่ง เพื่อความสะดวกของผู้อ่านส่วนมากใน
ประเทศไทย เราจึงทับศัพท์กรีกด้วยอักษรโรมันไว้ แทนการ
เขียนด้วยอักษรกรีก

ข้อ ๖

คำอังกฤษ “ฟิโลโซฟี” แห่งยุคใหม่สืบมาจากคำอังกฤษ
ยุคกลางที่ยืมเอาคำฝรั่งเศสโบราณ PHILOSOPHIE, FILOSOFIE
(ฟีโลโซฟี) มาใช้ คำฝรั่งเศสโบราณนี้มาจากคำลาติน PHILO-
SOPHIA (ฟีโลโซฟียา) ที่แผลงมาจากคำกรีก PHILOSOPHIA
(ฟิโลโซเฟีย)

พจนานุกรมภาษาอังกฤษบางเล่มย่อมบอกไว้ว่า คำกรีก
“ฟิโลโซเฟีย” ประกอบด้วยศัพท์ “ฟิโล” กับ “โซเฟีย”
“ฟิโล” เทียบได้กับคำอังกฤษ LOVING OF คือ ความรัก หรือ
ความพอใจ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง “โซเฟีย” เทียบกับคำอังกฤษ
“วิสดม” (WISDOM) และถ้าเปิดพจนานุกรมภาษาสันสกฤต
เป็นอังกฤษก็จะพบว่าคำ “ปรัชญา” มีความหมายหลายอย่าง

รวมทั้ง “*วิศคมุ*” ด้วย ดังนั้น บางท่านอาจคิดว่าคำอังกฤษ “*ฟิโลสอโฟ*” พบกับคำปรัชญาได้ที่คำ “*วิศคมุ*”

คำ “*วิศคมุ*” เป็นคำในตระกูลเองไกลแซกซอน หมายความว่า *การวินิจฉัยอย่างถูกต้อง, ปัญญา, ความฉลาด*

เมื่อเอาคำ “*ปรัชญา*” เทียบกับคำ “*วิศคมุ*” แล้ว, ก็ยังขาดคำเทียบอีกคำหนึ่ง คือคำ “*ฟิโลส*” ซึ่งแปลว่า *ความรัก* หรือ *ความพอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง*, คำนี้นำหน้าคำ “*โซเฟีย*” อันเป็นประเด็นสำคัญของการที่ชาวกรีกโบราณได้ประกอบศัพท์นั้นขึ้น แทนที่จะใช้ “*โซเฟีย*” ลอย ๆ

ข้อ ๗

วิชาที่ชาวอังกฤษเรียกว่า “*ฟิโลสอโฟ*” นั้น ได้เริ่มจับความมาตั้งแต่ทรรศนะของ *ธาเลส* (THALES) เมธีกรีกโบราณแห่งสำนัก “*ไอโอเนียน*” (IONIAN) ธาเลสมีชีวิตอยู่ประมาณระหว่าง ๖๔๐ ปีถึง ๕๔๕ ปีก่อนพระเยซูเกิด สำนักนั้นได้ทำการค้นคว้าว่าธาตุหรือสารใดเป็นสมมูลฐานแห่งโลกและสิ่งทั้งหลาย

ก. ในสมัยธาเลสและสมัยของเมธีกรีกคนต่อ ๆ มาอีกกว่า ๑๐๐ ปีนั้น มิได้มีศัพท์ที่ใช้เรียกเรื่องที่เมธีกรีกโบราณค้นคว้านั้น

ว่าเป็นเรื่องอะไร ความเห็นของเมธีต่าง ๆ มีอยู่ในเรื่อง que เรียกว่า บทสาธยาย บ้าง หรือ บทความ อื่น ๆ บ้าง

แต่สำหรับตัวท่านนักปราชญ์เหล่านั้นได้รับการยกย่องจาก ชาวกรีกเรียกท่านว่า “โซฟิส”

คำว่า “โซ” แปลว่า ตนของตน ซึ่งตรงกับสันสกฤต “สว” (ในภาษาสันสกฤตเปลี่ยนสระ โอ เป็น “อว” คือการ เปลี่ยนโดยวิธีพฤทธิ เช่น “โอสาน” เปลี่ยนเป็น “อวสาน”)

คำว่า “ฟิส” มาจากคำว่า โฟส ออกเสียง “โ” ยาว แปลว่า แสง สว่าง (ในภาษาสันสกฤตสระ “โ” ยาวเปลี่ยนเป็น “โ” เสียงสั้น หรือเป็นสระ “โอะ” ได้) คำนี้มีที่มาอย่างเดียวกับคำว่า “โพธิ” และ “โพธิ” ในภาษา สันสกฤต ซึ่งเดิมหมายถึง แสงสว่าง, กระจ่างแจ้ง, แล้วต่อมา วิวัฒน์เป็น ความรู้แจ้ง, ความเข้าใจ

“โซฟิส” หมายถึง ผู้กระจ่างแจ้งโดยตนเอง หรือ ผู้ตรัสรู้

ข. ในกลางศตวรรษที่ ๕ ก่อนคริสตกักราช ได้เกิดมี อาจารย์กรีกจำพวกหนึ่งทำการสอนโดยเรียกเก็บเงินค่าเล่าเรียน

ชาวกรีกโบราณเรียกอาจารย์จำพวกนี้ว่า “โสฟิสตีส” (SOPHISTES) ซึ่งภาษาอังกฤษแผลงเป็น “โซฟิสต์” (SOPHIST)

ค. โสเครตีส (SOCRATES) ซึ่งมีชีวิตอยู่ประมาณระหว่าง ๔๗๖ ปีถึง ๓๙๙ ปี ก่อนคริสต์ศักราช ได้เรียกตนเองเป็นการถ่อมตนว่า “ฟิโลโซฟอส” (PHILOSOPHOS)

“ฟิโลส” (PHILOS) แปลว่า ความรัก, ความพอใจ, ฯลฯ ซึ่งเทียบได้กับคำ “พิลาส” หรือ “วิลาส” ในภาษาสันสกฤต

“โซฟอส” คือ ผู้รู้ (ดูในข้อ ก.)

ถ้าจะแปลตามมูลศัพท์ก็คือ ผู้รักที่จะรู้แจ้ง โสเครตีสออกตัวว่าตนมิได้อวดอ้างว่ารู้อะไรทั้งหมด, แต่จำกัดอยู่ในเรื่องวิชาที่ให้ผู้ศึกษาบรรลุถึงซึ่งกุศลกรรม หรือ การบำเพ็ญความดีเท่านั้น

ง. ในระหว่างศตวรรษที่ ๕ ก่อน ค.ศ. ได้มีนักประวัติศาสตร์กรีกบางคนได้ใช้ศัพท์ “ฟิโลโซฟอส” เพื่อหมายถึง การแสวงที่จะรู้แจ้งเห็นจริง

จ. พลาโต (PLATO) ประมาณ ๔๒๗ - ๓๖๐ ปี ก่อน ค.ศ. ได้ให้ความหมายของการเป็น “ฟิโลโซฟอส” และวิชา “ฟิโลโซเฟีย” ไว้โดยสืบเนื่องมาจากทฤษฎีจิตกรรมของพลาโต

พลาโตเห็นว่า **เหนือโลกที่สามัญชนสัมผัสได้โดยสามัญวิสัย** นั้นมี **โลกแห่งอภิจิตที่มีอิทธิ** ซึ่งเป็นสิ่งแท้จริง หรือเป็น **สุทธิภาวะ** คงอยู่เป็นนิรันดร์ อันเป็นสมุฏฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย บุคคลจะเข้าถึงซึ่งภาวะดังกล่าวนั้นได้ก็โดยยกระดับจากสามัญวิสัยเข้าสู่ความรู้ที่แท้จริง ในการนี้จะทำได้ต่อเมื่อมี **“ฟิลส”** คือ **“ความรัก”** ในสิ่งแท้จริงหรือ **สุทธิภาวะ**

พลาโตจึงได้ให้ความเห็นว่า **“ฟิลสโซฟิส”** นั้นต่างกับ **“โซฟิส”** คือ **“โซฟิส”** เป็นแต่เพียงอาศัยปรากฏการณ์และความสัมผัสจากรูปรธรรมเท่านั้น ส่วน **“ฟิลสโซฟิส”** นั้นเป็นบุคคลที่มี **“ความรัก”** ในสิ่งที่แท้จริงและเข้าใจว่าสิ่งนั้นทรงอยู่เป็นนิรันดร์

เราจะเห็นได้ว่า คำ **“ฟิลส”** ที่นำหน้าคำ **“โซฟิส”** มีนัยดังใดกล่าวมานี้ ซึ่งถ้าจะเสด็จถึงสาระแล้วน่าจะเป็นความรักขั้นที่เรียกว่า **“ศรัทธา”**

ครั้นแล้วพลาโตได้นิยามคำ **“ฟิลสโซเฟีย”** ว่า **“การแสวงที่จะรู้อย่างแท้จริงว่าอะไรเป็นยอดแห่งสภาวะทั้งหลาย”** หรือนัยหนึ่ง **อภิจิต** ซึ่งเป็นยอดสูงสุด

ค่านิยมต่าง ๆ ของพลาโตคงกล่าวได้รับความนิยมใน
บรรดาสาธุศิษย์และผู้ที่เกี่ยวข้องตามพลาโต, แต่นักปรัชญาฝ่าย
ที่ถือว่า *ธาตุ* หรือ *सार* เป็น *สมุฏฐาน* นั้นยังมีอยู่อีกมากที่ไม่
ยอมเห็นด้วย อย่างไรก็ตามปรัชญาของพลาโตมีอิทธิพลเหนือ
สำนักปรัชญากรีก “*สโตอิก*” และศาสนาคริสต์ที่ได้พัฒนา
อภิจิต ของพลาโตมาเป็น *อภิเทวา* หรือ *พระเจ้า*, ดังนั้นคำ
นิยมของพลาโตจึงมีอิทธิพลเหนือนักปรัชญาคริสเตียนในสมัย
ต่อมา

(ถ้าผู้ใดนึกสนุกอยากอาศัยคำสันสกฤตประกอบเป็นศัพท์
ไทยขึ้นใหม่อย่างช้า ๆ เพื่อถ่ายทอดให้ตรงกับมูลศัพท์กรีก
โบราณ ก็น่าจะถ่ายทอดวิชาที่กรีกโบราณเรียกว่า “*พิลอสโซเฟีย*”
ซึ่งอังกฤษแผลงเป็น “*พิลอสโซฟี*” นั่นว่า “*พิลาสสวโพธิ*”
หรือ “*พิลาสโสโพธิ*” หรือ “*วิลาสสวโพธิ*” หรือ “*วิลาส-
โสโพธิ*” แต่การประกอบศัพท์ไทยขึ้นใหม่เพื่อถ่ายทอดศัพท์
ต่างประเทศนั้นเราควรถือเอา *สาระแห่งความหมาย* ยิ่งกว่า
มูลศัพท์ ที่พัฒนาต่อมาในระหว่างเวลากว่า ๒ พันปี)

ข้อ ๘

ถ้าเราพิจารณาถึง *ขอบเขตแห่งวิชา* ที่ชาวกรีกเรียกว่า “*พลาโตเนีย*” หรือปรัชญาของกรีกโบราณระยะเวลาประมาณ ๑,๐๐๐ ปี นับตั้งแต่สมัยธาไลสจนกระทั่งสำนักปรัชญาทั้งหลายของกรีกต้อง *ถูกยุบเลิกเมื่อคริสตศักราช ๕๒๗* โดยจักรพรรดิ *จูสตินเนียน* แห่งจักรภพโรมันบูรพา ซึ่งมีอำนาจเหนือดินแดนกรีกนั้นแล้ว จะเห็นได้ว่าวิชานั้น *มิได้จำกัดอยู่เพียงวิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง* เท่านั้น *คือมีเขตกว้างขวางมาก* แม้เมธีบางคนจะค้านกันว่าไม่ครบทุกอย่างหรือจำกัดแต่เพียงบางอย่างก็ตาม, แต่เมื่อประมวลเข้าด้วยกันแล้วปรากฏว่ามี *ประเด็นสำคัญ* ดังต่อไปนี้

ก. *สมมุติฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย* เมธีบางสำนักค้านคำว่าจาก *ธาตุ* และ *สสาร* เช่นบางคนเห็นว่า “*น้ำ*”, บางคนเห็นว่า “*ลม*”, บางคนเห็นว่า “*ไฟ*”, บางคนเห็นว่า “*ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ,*” บางคนเห็นว่า “*ปรมาณู*” เป็นสมมุติฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย เมธีบางสำนักค้านคำว่าจากสภาวะทางจิต, เช่นบางคนเห็นว่า “*อกิจิต*” บางคนเห็นว่า “*โลกธาตา*” บางคน

เห็นว่า “อภิเทวา” หรือ “พระเจ้า” เป็นสมมุติฐานของโลก และสิ่งทั้งหลาย ฯลฯ

ข. *อาการของโลกและสิ่งทั้งหลาย* เมธีบางสำนักเห็นว่า โลกและสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตามธาตุและสสารที่ตนเห็นว่าเป็นสมมุติฐาน เมธีบางสำนักเห็นว่าโลกและสิ่งทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปตามการคลบกันกาลทางจิต เช่นตามอภิจิต, ตามโลกธาตุ, ตามพระเจ้า,

ค. *วิธีรู้อันเห็นจริงในสภาวะทั้งหลาย* เมธีบางสำนักอาศัยวิธีสัมผัสตามสามัญวิสัย บางสำนักอาศัยวิธีสักัจฉาทงคำพูด (ไดอาเล็กติก *DIALEKTIKE*) บางสำนักได้พัฒนาวิธีสักัจฉาทงคำพูดมาเป็นวิธีสักัจฉาในความคิดหรือตรรกวิทยา บางสำนักใช้วิธียึดมั่นในศรัทธา ที่มีต่อบุคคลใดหรือลัทธิทฤษฎีใด

ง. *จริย* คือการที่มนุษย์ควรปฏิบัติ บางสำนักกล่าวเฉพาะการปฏิบัติของมนุษย์ส่วนตน บางสำนักกล่าวถึงการปฏิบัติของมนุษย์ต่อเพื่อนมนุษย์ บางสำนักกล่าวถึงการปฏิบัติของสังคมแห่งมนุษยชาติด้วย

จ. *โดยเฉพาะอริสโตเติล* เห็นว่า บุคคลจะรู้อันเห็นจริงได้ก็ต้องศึกษาให้มีความรู้ในวิทยาต่าง ๆ ซึ่งจัดออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

ฟิโลโซเฟียขั้นที่ ๑ ได้แก่วิชา “*มาติกา*” หรือ “*แม่บท*” (FIRST PRINCIPLE) คือการศึกษาถึง *สมุฏฐานแห่งโลก* และ *สิ่งทั้งหลาย* ภายหลังจากที่อริสโตเติลตายแล้ว, ศึกษาศิษย์คนหนึ่งได้จัดรวบรวมคำสั่งสอนของอาจารย์ไว้เป็นหมวด ๆ โดยเฉพาะคำสอนว่าด้วยมาติกานั้นได้จัดเข้าไว้ภายหลังหมวดที่ว่าด้วยฟิสิกส์ จึงให้ชื่อหมวดนั้นว่า “*เมตา ตะ ฟิสิก้า*” คือ “*ภายหลังวิชาฟิสิกส์*” (คำว่า “*เมตา*” ในภาษากรีกแปลว่า “*ภายหลัง*” ต่อมาคำนี้ได้พัฒนาเป็นคำอังกฤษ “*เมตาฟิสิกส์*” ซึ่งสำนักปรัชญาต่างได้นำไปใช้ตามความหมายต่าง ๆ กัน เช่นบางสำนักใช้ในความหมายถึง *สิ่งที่อยู่พ้นจากโลกมนุษย์*, บางสำนักใช้ในความหมายถึง *สิ่งที่คงอยู่กับที่ไม่เปลี่ยนแปลง*, บางสำนักใช้ในความหมายถึง *สิ่งที่พ้นวิสัยของโลก* ถ้าพิจารณาสาระของทรรณะต่าง ๆ ที่ใช้คำ *เมตาฟิสิกส์* ดังกล่าวแล้ว ก็เป็นเรื่อง *ค้นคว้าหาสมุฏฐานของโลกและสภาวะทั้งหลายนอกเหนือจากการสัมผัสได้* จากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ โดยตั้งศรัทธาเชื่อว่า *มีสิ่งแท้จริงหรือสุทธิภาวะตั้งอยู่กับที่เหนือโลกและปรากฏการณ์ธรรมชาติ* ดังนั้นคำว่า “*เมตาฟิสิกส์*” ควรแปลเป็นไทยว่า “*นอกเหนือธรรมชาติ*”

ฟิโลโซเฟียชั้นที่ ๒ ได้แก่วิชาต่าง ๆ มากมายอาทิ วิชา
 ฟิสิกส์ซึ่งในสมัยกรีกโบราณหมายถึงวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติอย่างกว้างขวาง เป็นต้นว่า เคมี, ดาราศาสตร์, อุตุนิยมศาสตร์,
 โลกทรรศนะศาสตร์, พฤกษศาสตร์, สัตวศาสตร์, ชีววิทยา,
 จิตวิทยา, คำนวณ, สุนทรพจน์ศิลป์, จริยา, การเมือง, เครื่อง
 มือแห่งการที่จะรู้แจ้งซึ่งสานุศิษย์ของอาริสโตเติลเรียกว่า “*ออร์-
 กานอน*” อันรวมทั้งวิจารณ์ศิลป์ และศิลป์แห่งสภาจณา ซึ่ง
 เรียกว่า “*ไดอาเล็คติเก*” ซึ่งวิวัฒนาการมาเป็นการใช้ความคิด และ
 อังกฤษยุคกลางได้แผลงมาเป็น “*ไดอาเล็คติกส์*” คือ *ตรรกวิทยา
 ในสมัยที่ยังมิได้ใช้คำว่า “โลจิก”*

จ. จะเห็นได้ว่าในสมัยกรีกโบราณวิชาที่เรียกว่า “*ฟิโล-
 โซเฟีย*” ซึ่งอังกฤษแผลงเป็น “*ฟิโลโซฟี*” และเรานิยม
 แปลเป็นไทยว่า “*ปรัชญา*” นั้น มีลักษณะเป็น *ยอดสรุปของ
 วิชา SUM OF KNOWLEDGE* หรือนัยหนึ่งเป็น *วิทยาของ
 วิทยาทั้งหลาย (SCIENCE OF SCIENCES)*

ข้อ ๕

ศาสนาคริสต์ซึ่งได้เกิดขึ้นในปาเลสไตน์ที่อยู่ภายใต้การ
 ปกครองของจักรภพโรมันนั้นได้เผยแพร่กว้างขวางยิ่งขึ้น ครั้น

แล้วจักรภพโรมันได้รับรองศาสนาคริสต์เป็นทางการเมื่อ ค.ศ. ๓๒๕ พ่อบาทหลวงและสังฆราชบางองค์ได้นำเอา *ปรัชญาฝ่ายจิตรกรรม* ของกรีกมาประกอบคำอธิบายศาสนาของท่าน ปรัชญาของท่านเหล่านี้มีชื่อเรียกว่า “*ปาตริสติก ฟิโลสอफी*” หรือ “*ปรัชญาของพ่อบาทหลวง*”

ต่อมาเมื่อสำนักปรัชญากรีกต้องถูกยุบเลิกเมื่อ ค.ศ. ๕๓๙ ดังกล่าวแล้วในข้อก่อน, จักรภพโรมันและยุโรปตะวันตกตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์, ปรัชญากรีกเท่าที่เผยแพร่ได้ก็คือ ปรัชญาที่พ่อบาทหลวงได้แทรกเข้ามาในคำอธิบายศาสนาคริสต์ดังกล่าวแล้ว

ข้อ ๑๐

เมื่อชาวตะวันตกได้เพิ่มความสนใจในการศึกษาชั้นสูงขึ้น ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ นั้น ได้มอบการอำนวยความสะดวกการศึกษาชั้นสูงให้เป็นการผูกขาดตัดตอนของสถานศึกษา ซึ่งจัดเป็นบรรษัทชนิดหนึ่ง มีชื่อเรียกเป็นภาษาละตินว่า “*อูนิแวร์ซิตาส มาจิสโตรูม เอต สโคลาริอุม*” (UNIVERSITAS MAGISTRORUM ET SCHOLARIUM) ซึ่งหมายถึงองค์การรวมของอาจารย์และนักศึกษา ซึ่งต่อมาเรียกกันย่อ ๆ ว่า “*อูนิแวร์ซิตาส*” และทุก

วันนี้เขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า “ยูนิเวอร์ซิตี” ซึ่งเราแปลว่า “มหาวิทยาลัย”

ก. มหาวิทยาลัยในยุโรปตะวันตกแห่งยุคกลางได้ก่อตั้งขึ้นก่อนที่ปารีส ครั้นต่อมาชาวอังกฤษจึงได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นที่ออกซฟอร์ดกับเคมบริดจ์ ซึ่งทุกวันนี้ยังคงรักษารูปแบบแห่งมหาวิทยาลัยยุคกลางไว้ได้หลายอย่าง, ส่วนมหาวิทยาลัยปารีสได้เปลี่ยนแปลงไปในสมัยต่อ ๆ มา

การศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งยุคนี้ตั้งอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของทางศาสนา, วิชาสาขาใดหรือส่วนใดที่ขัดแย้งต่อศาสนาคริสต์ก็ไม่อาจเล่าเรียนได้ เช่นการศึกษา *ธรรมชาติวิทยา* ที่จะค้นคว้าให้รู้สภาวะจริงของธรรมชาติและโลกพิภพก็ไม่อาจทำได้ นอกจากจะต้องรับเอาประกาศิตของ *พระคริสต์พิทยาคม* (SCHOLASTIC) ว่า *พระเจ้าหรืออภิเทวาเป็นผู้สร้างโลกและสิ่งทั้งหลาย*

ดังนั้น ทฤษฎีปรมาณูซึ่งนักปราชญ์กรีกได้เริ่มค้นคว้าไว้ตั้งแต่ ๔๐๐ ปีก่อนพระเยซูเกิดจึงต้องหยุดขงักลง ชาวคริสต์ที่มีความคิดนอกคัมภีร์ก็ถูกจับกุมคุมขัง และถ้านอกคัมภีร์มากก็ถูกจับเอาตัวไปเผาทั้งเป็น การค้นคว้าสิ่งที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติในระยณะนั้นเวลาหลายร้อยปีแห่งยุโรปยุคกลางจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่

ควรจะก้าวหน้า ถ้าบุคคลไม่ถูกผูกมัดการใช้สมองของตนให้ขึ้นอยู่กับคัมภีร์อันเป็นประกาศิตนั้น

ข. วิชาที่สอนกันในมหาวิทยาลัยในสมัยนั้นเรียกเป็นภาษาละตินว่า “*อาร์เตส ลิเบราเลส*” (ARTES LIBERALES) หรือ *ศิลปวิทยาที่เสรีชนมีสิทธิ์เรียน* คือ เวทยากรณ์ สุนทร-
วจนศิลป์, เลขคณิต, เรขาคณิต, ดาราศาสตร์, ดนตรี หรือ
ตรรกวิทยา

ตรรกวิทยา ในสมัยนั้นเรียกเป็นภาษาละตินว่า “*ดีอาเลค-
ติกา*” (DIALECTICA) ซึ่งแผลงมาจากภาษากรีก “*ไดอาเลค-
ติเก*” และภาษาอังกฤษได้แผลงศัพท์นั้นมาเป็น “*ไดอาเลคติกส์*”

“*ไดอาเลคติกส์*” หรือ *ตรรกวิทยา* ที่เริ่มศึกษากันขึ้นใน
ยุคนี้ถือกันว่าเป็นยอดของวิทยาทั้งหลาย หรือเป็น *วิชาของวิชา
ทั้งหลาย*

เมื่อการแสวงหาที่จะรู้แจ้งเห็นจริงต้องตกอยู่ภายใต้ขอบเขต
ของศาสนาคริสต์แล้ว ความหมายของคำว่า “*ฟีโลโซเฟีย*” ซึ่ง
ภาษาฝรั่งเศสยุคกลางได้แผลงมาเป็น “*ฟีโลโซฟี*” และซึ่งภาษา
อังกฤษยุคกลางได้ขอยืมไปใช้นั้นจึงได้ผันแปรไป คือ มีความ
หมายไปในทางค้นคว้าให้ถึง *สภาวะของอภิจิต* หรือ *อภิญญา*

และหมายความรวมถึงวิชาจำพวกที่เรียกว่า “*อารเตส ลีเบรา-
เลส*” นั่นด้วย ซึ่งถือว่าเป็นวิชาจำพวกที่จะช่วยให้บุคคลเกิดมี
ปัญญาที่จะรู้แจ้งเข้าถึงสถานะของอภิจิต

ในยุคกลางนี้มหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงได้มีปริญญาเรียกว่า
“*ดุษฎีบัณฑิตย์แห่งปรัชญา*” (DOCTOR OF PHILOSOPHY)
ประสาทให้แก่ผู้สำเร็จศิลปวิทยาสาขาใดสาขาหนึ่ง

ข้อ ๑๑

ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๔ เป็นต้นมาได้เริ่มเกิด *ขบวนการฟื้นฟูภูมิ
ธรรม* (RENAISSANCE) ในดินแดนอิตาลี อันเป็นขบวนการ
ฟื้นฟูศิลปและอักษรศาสตร์ของโรมันและกรีกโบราณ ซึ่งถูกทอด
ทิ้งมาหลายศตวรรษให้กลับฟื้นมาเป็นแบบฉบับของภูมิธรรมที่จะ
ยึดถือเป็นหลักในการศึกษาและเจริญรอยตามกันขึ้นใหม่ ขบวนการ
นี้ได้ขยายตัวไปในยุโรปตะวันตกในศตวรรษที่ ๑๕ และ ๑๖
และมีอิทธิพลต่อมาจนถึงศตวรรษที่ ๑๗ ประกอบด้วยเกิดมี
ขบวนการเปลี่ยนแปลงระบบคริสต์ (REFORMATION) ใน
ศตวรรษที่ ๑๖ หรือ *ขบวนการคริสตเภท* คือการแยกนิกายโปร-
เตสแตนต์ ออกจากนิกายโรมันคาทอลิก และโดยเฉพาะการ

ประดิษฐ์เครื่องพิมพ์หนังสือ, การเดินเรือรอบโลก, การก้าวหน้าของอุตสาหกรรมและธรรมชาติวิทยาซึ่ง *โคเปอร์นิคัส* และ *กาลิเลโอ* ได้ค้นพบว่าโลกเป็นดาวดวงหนึ่งที่หมุนรอบอยู่รอบดวงอาทิตย์, นักปราชญ์ชาวยุโรปตะวันตกหลายคนก็พยายามดิ้นรนที่จะปลีการศึกษาปรัชญาให้ออกไปจากอิทธิพลและข้อขีดกั้นของพระคริสต์พิทยาคม เพื่อที่จะค้นคว้าอย่างเสรีถึงสภาวะของธรรมชาติในการเสาะแสวงหาโลกทัศน์ที่ถูกต้อง

ศัพท์ “*ฟิโลโซฟี*” (PHILOSOPHIE) ของฝรั่งเศสแห่งยุคกลางนั้นอังกฤษได้ยืมเอามาใช้แล้วก็ได้ผันแปรมาเป็นศัพท์อังกฤษยุคใหม่ “*ฟิโลโซฟี*” (PHILOSOPHY)

ส่วนเนื้อเรื่องของ “*ฟิโลโซฟี*” ก็ได้ผันแปรไปตามการพัฒนาของการศึกษาที่ปลีกตนออกจากอิทธิพลของพระคริสต์พิทยาคม การศึกษา “*ฟิโลโซฟี*” จึงกลับมีอาณาเขตกว้างขวาง เพราะการแสวงที่จะบรรลุถึงซึ่ง “*โลกทัศน์*” อันถูกต้องนั้นก็ต้องทำการค้นคว้าให้รู้ถึงสภาวะที่แท้จริงของธรรมชาติ และของจิต, ครั้นแล้วก็จะได้อาศัยรากฐานจากการค้นพบทางธรรมชาติและทางจิตมาประมวลและประสานกันเข้าเพื่อวางเป็นหลักทาง

“โลกทัศน์” ในสมัยนั้นฟิสิกส์ซึ่งแยกออกเป็น ๒ สาขาใหญ่
คือ

ก. *ธรรมชาติปรัชญา* (NATURAL PHILOSOPHY)
ซึ่งศึกษาถึงสภาวะและอาการทั้งหลายของธรรมชาติ

ข. *จิตหรือธรรมจริยปรัชญา* (MENTAL OR MORAL
PHILOSOPHY) ซึ่งศึกษาถึงสภาวะต่างๆ ทางจิตและทางความ
ประพฤติของมนุษย์ คือตรรกวิทยา, จิตวิทยา, “*เมตาฟิสิกส์*”
หรือ “*นอกเหนือธรรมชาติ*”

ข้อ ๑๒

เมื่อยุโรปตะวันตกได้เข้าสู่ยุคใหม่และการศึกษาได้ปลุกตัว
ออกจากอิทธิพลของพระคริสต์พิทยาคมได้มากขึ้น การค้นคว้า
ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติก็ทำได้เต็มที่ ธรรมชาติปรัชญา
ก็มีอาณาจักรกว้างขวางยิ่งขึ้น และต้องแบ่งออกเป็นสาขาต่างๆ
เช่น ฟิสิกส์, เคมี, ชีววิทยา ฯลฯ ครั้นแล้ว *ธรรมชาติวิทยา*
ก็ปลุกตัวออกไปจาก *ปรัชญา* โดยประกอบเป็นวิชาประเภทใหญ่
เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “*ไซเอนส์*” (SCIENCE) ซึ่งถ่ายทอด
เป็นภาษาไทยว่า “*วิทยาศาสตร์*” แต่โดยที่คำว่า “*ไซเอนส์*”

แผลงมาจากคำลาติน “เซียงเซีย” (SCIENTIA) ซึ่งตามมูลศัพท์แปลว่า “ความรู้” ดังนั้นจึงมีผู้ใช้คำว่า “ไซเอนส์” ในความหมายอย่างกว้างเพื่อหมายถึง *ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาและการปฏิบัติที่เป็นระเบียบ* นักปราชญ์บางท่านจึงถือเอาคำนี้หมายถึง *ยอดของความรู้* แล้วจำแนกเป็นสาขาปลีกย่อย เช่น บางท่านจำแนกวิทยาศาสตร์ออกเป็น *วิทยาศาสตร์แห่งสสาร* กับ *วิทยาศาสตร์แห่งความคิด*

วิทยาศาสตร์แห่งสสารจำแนกปลีกย่อยออกเป็นวิทยาศาสตร์อินทรีย์ ซึ่งได้แก่สัตวศาสตร์, มนุษยศาสตร์, พฤกษศาสตร์, สรีรศาสตร์, กายวิภาค, ชีววิทยา

วิทยาศาสตร์แห่งความคิดก็จำแนกปลีกย่อยออกไปเป็นจิตวิทยา, สภาววิทยา, ชรรถมจริยา, ลาวัณยวิทยา, ภาษาศาสตร์, วิทยาศาสตร์เชื้อชาติ, ประวัติศาสตร์, โบราณคดี, สังคมวิทยา, เศรษฐกิจ, การเมือง ฯลฯ

บางท่านจำแนกวิทยาศาสตร์ออกเป็น *วิทยาศาสตร์นามธรรม, วิทยาศาสตร์รูปธรรม, วิทยาศาสตร์นาม-รูปธรรม,*

วิทยาศาสตร์รูปธรรมก็จำแนกปลีกย่อยเป็นดาราศาสตร์, สัตวศาสตร์, พฤกษศาสตร์, ภูมิวิทยา, โลกวิทยา, ชีววิทยา, จิตวิทยา, สังคมวิทยา

วิทยาศาสตร์นามธรรมก็จำแนกปลีกย่อยเป็นตรรกวิทยา, คณิตศาสตร์

ส่วนวิทยาศาสตร์ นาม-รูป-ธรรม ก็จำแนกเป็นยंत्रศาสตร์, ฟิสิกส์, เคมี, ฯลฯ

ตามความหมายโดยเฉพาะซึ่งสืบมาจากธรรมเนียมชาติปรัชา
นั้นคำว่า “วิทยาศาสตร์” ก็ยังคงมีความหมายถึง *ความรู้ใน
สภาวะและอาการทั้งหลายของธรรมชาติ* ดังที่พจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “วิทยาศาสตร์” ไว้
ดังต่อไปนี้

“*ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและค้นคว้าจากการประจักษ์
ทางธรรมชาติแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ วิชาที่ค้นคว้าได้หลักฐาน
และเหตุผลแล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ*”

ข้อ ๑๓

เมื่อนำที่ในการค้นคว้าถึง *ภาวะของธรรมชาติ* และ
สภาวะของจิต ได้แยกออกเป็นหน้าที่ของวิชาเฉพาะดังกล่าวแล้ว,
การศึกษาปรัชญาโดยทั่วไปก็เหลือแต่ปัญหา *ยอดของวิชาทั้ง
หลาย* ดังที่เมธีผู้หนึ่งได้กล่าวไว้เมื่อกลางศตวรรษที่ ๑๙ ว่า

“ปัญหาแห่งความสัมพันธ์ระหว่างความคิด และความเป็นอยู่, ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับธรรมชาติเป็นยอดปัญหาของปรัชญาทั้งปวง”

และอีกผู้หนึ่งกล่าวไว้เมื่อ ค.ศ. ๑๘๘๘ ว่า

“ปัญหาพื้นฐานอันใหญ่ยิ่งของปรัชญาทั้งหลาย โดยเฉพาะปรัชญาใหม่ที่สุดนั่นคือ เรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับความเป็นอยู่”

เมื่อนั้นกล่าวต่อไปว่า คำตอบของปรัชญาต่อบัญหานี้ทำให้นักปราชญ์แยกออกเป็นสองค่ายใหญ่ คือ ผู้ซึ่งถือเอาจิตเหนือธรรมชาติ ก็ประกอบเป็นค่าย “ไอดีลลิสม์” (IDEALISM) คือ ญาณธรรม หรือ จิตธรรม ผู้ซึ่งถือเอาธรรมชาติเป็นสมมุติฐาน ก็ขึ้นอยู่กับสำนักต่างๆ ของค่าย “แมทีเรียลลิสม์” (MATERIALISM) ซึ่งเราแปลว่า สสารธรรม

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความคิด กับ ความเป็นอยู่ ดังกล่าวนั้น ก็เป็นการจำเป็นที่จะต้องเริ่มจากการศึกษาว่า อะไรเป็นสมมุติฐานของโลกและสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นการจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงสภาวะของธรรมชาติและของจิต, อาการของธรรมชาติและของจิต, วิธีรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะทั้งหลาย

เมื่อได้ศึกษาเช่นนั้นแล้ว ก็จะต้องนำเอาความรู้นั้นมาสู่การปฏิบัติ
ว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติอย่างไรที่จะทำให้ความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ
และสังคมของมนุษยชาติบรรลุถึงความสมบูรณ์

ตำราปรัชญาหลายเล่ม มิได้กล่าวครบทุกประเด็นดังกล่า
ในวรรคต้นนั้น ตำราฝ่ายที่ถือว่า **จิตเป็นสมุฏฐานแห่งสิ่งทั้ง
หลาย** นั้นยอมรับอยู่แล้วว่า อภิวาทหรือพระเจ้าผู้สร้างโลกและ
สิ่งทั้งหลายย่อมมีอำนาจไปตามอิทธิของอภิวาท และธรรมจரிய
กับสังคมจะต้องเป็นไปสอดคล้องกับคำสั่งสอนของศาสนาแห่งลัทธิ
อภิวาททั้งหลาย ทั้งนี้ หลายสำนักปรัชญาฝ่ายจิตธรรมจึงกล่าว
หนักไปแต่เฉพาะ **วิธีรู้แจ้งเห็นจริง** หรือที่พจนานุกรมฉบับราช
บัณฑิตยสถานเรียกว่า **“วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้แจ้งและ
ความจริง”** ซึ่งเป็นคำนิยามคำว่า **“ฟลอสโซฟี”** ของสำนักไค
สำนักหนึ่ง ซึ่งถือว่าหน้าที่ของปรัชญาเหลืออยู่เพียงเท่านั้น และ
นอกเหนือขึ้นไปนั้น จะต้องเป็นไปตามคำสั่งสอนของศาสนาแห่ง
ลัทธิอภิวาท ตำราปรัชญาฝ่ายจิตธรรมบางเล่มได้แบ่งการศึกษา
ออกเป็นสามส่วน คือ โลก, พระเจ้า, จิต

ส่วนตำราปรัชญาฝ่ายสสารธรรม ที่อาศัยการค้นคว้าของ
นักวิทยาศาสตร์เป็นหลักกล่าวว่า **สสารเป็นสมุฏฐานแห่งสิ่งทั้ง**

หลายนั้น ก็ได้นำเอาหลักนั้นมาวินิจฉัยถึงอาการของสภาวะ
ทั้งหลาย รวมทั้งสภาวะของสังคมแห่งมนุษยชาติ, วิธีรู้แจ้งเห็น
จริงในสภาวะของสังคม และการปฏิบัติของบุคคลที่จะทำให้ความ
เป็นอยู่ของมนุษยชาติ และสังคมมนุษยชาติ บรรลุถึงซึ่งความ
สุขสมบูรณ์

ทรรศนะของนักปรัชญาแตกต่างกันมากเพียงใด การ
วิเคราะห์ศัพท์ของ “ฟิโลสอโฟฟี” ก็มีการแตกต่างกันมากเพียง
นั้น เช่นบางสำนักวิเคราะห์ไว้ว่า “วิทยาของสิ่งที่เป็นเทพย-
วิสัย”, “วิทยาแห่งปรมาตม์”, “วิทยาแห่งอัตตจิต” ฯลฯ
ส่วนตำราอย่างกลางๆ ก็วิเคราะห์ศัพท์ไว้ว่า “ฟิโลสอโฟฟี” คือ
วิทยาของสิ่งที่วิเคราะห์อย่างมีหลักฐานหนักแน่น, วิทยาของ
สิ่งที่อาจเป็นไปได้, วิทยาแห่งวิทยาทั้งหลาย (SCIENCE OF
SCIENCES)

ถ้าเรากันความโน้มเอียงทางใดทางหนึ่งออกไป และพิจารณา
ถึงประเด็นที่ *ปรัชญา* ควรกล่าวถึงแล้ว เราก็เห็นว่ามิประเด็น
ดังนี้

- ก. สมุฏฐานที่แท้จริงของโลกและสิ่งทั้งหลาย
- ข. อาการเคลื่อนไหวของโลกและสิ่งทั้งหลาย

ค. **วิธีรู้** แจ่มเห็นจริงในสภาวะของโลกและสิ่งทั้งหลาย หรือ ทฤษฎีแห่งวิชา (THEORY OF KNOWLEDGE หรือ สัมมุทธีวิทยา (EPISTEMOLOGY)

ง. **จริย** คือการที่มนุษย์ควรปฏิบัติส่วนตน, ในความเกี่ยวข้องกับเพื่อนมนุษย์ และในส่วนที่เกี่ยวกับสังคม

ข้อ ๑๔

ในปัจจุบันนี้ แม้วิทยาหลายสาขาจะได้ปลีกตัวออกไปเป็นวิชาเฉพาะก็ตาม แต่ปรัชญายังคงเป็น “ยอดสรุปของวิชา” (SUM OF KNOWLEDGE) หรือ “วิทยาแห่งวิทยาทั้งหลาย” (SCIENCE OF SCIENCES)

ในบางประเทศแห่งสมัยปัจจุบันนี้ จิตวิทยา, ตรรกวิทยา, จริยศาสตร์, ธรรมศาสตร์ ยังคงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา

ฉะนั้น คำว่า “**ฟิโลสอโฟฟี**” ที่เราแปลว่า **ปรัชญา** นั้น ถ้าใช้เป็นชื่อของวิชาชนิดหนึ่งแล้ว ก็มีความหมายถึง “ยอดสรุปของวิชา” หรือ “วิทยาของวิทยาทั้งหลาย”

ข้อ ๑๕

นอกจากคำ “ฟลอสโซฟ” เป็นชื่อของวิทยาคงที่ได้กล่าวแล้ว สามัญชนได้นำเอาคำนี้มาใช้ในความหมายอีกหลายอย่าง คือ

- ก. หลักนำในการคิดการปฏิบัติ
- ข. ทรรศนะที่มีต่อสังคม
- ค. ระบบแห่งการบำเพ็ญชีวิต
- ง. หลักแห่งความประพฤติ
- จ. สุขุมคัมภีรภาพ
- ฉ. อุเบกขาญาณ
- ช. อารมณ์และคำวินิจฉัยอย่างเยือกเย็น ละเอียดถี่ถ้วน

ฯลฯ

ดังนั้น เมื่อพบศัพท์ “ฟลอสโซฟ” เข้าแล้ว ก็ต้องพิจารณาว่า ผู้ใช้ศัพท์นั้นต้องการที่จะกล่าวถึง *ความหมาย* อันใด

ข้อ ๑๖

ตามที่ได้อธิบายมาแล้ว จะเห็นได้ว่า วิชาที่เรียกในปัจจุบันนี้ว่า *ปรัชญา* นั้นไม่ใช่ของใหม่สำหรับชาวเอเชียและชาวไทย

ก. ใน “ชมพูทวีป” (โดยประมาณอินเดียกับประเทศใกล้เคียงในปัจจุบัน) ได้มีนักปราชญ์มากหลายศึกษาค้นคว้าเรื่อง
ที่เรียกในปัจจุบันว่า “ปรัชญา” ก่อนชาวกรีกโบราณหลาย
ศตวรรษ ชาวชมพูทวีปแห่งแคว้นที่ใช้ภาษาสันสกฤตได้เรียก
เรื่องที่ศึกษาค้นคว้านั้นว่า “ทรศน” ไม่ใช่ “ปรัชญา”

ส่วนราชภฏสามัญทั่วไปแห่งแคว้นมคธ ที่ใช้ภาษาบาลี
แทนภาษาสันสกฤตนั้น ได้เรียกเรื่องที่กล่าวถึงนี้ว่า “อภิธรรม”
คือเป็นคำที่ประกอบด้วย “อภิ” กับ “ธรรม”, “อภิ” เป็น
คำนำหน้าศัพท์มีความหมายว่า ยิ่ง, วิเศษ, เหนือ, “ธรรม”
แปลว่า สภาพที่ทรงไว้เป็นพื้น, ความถูกต้อง, ความรู้อของจริง,
คุณความดี, หลักที่ควรประพฤติตาม ฯลฯ ซึ่งเป็นศัพท์ที่เทียบ
ได้กับคำว่า “ยอดสรุปของวิชา” หรือ “วิทยาแห่งวิทยาทั้ง
หลาย” พระพุทธองค์กับสาวกได้ใช้ภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาของ
ราชภฏสามัญในการเทศนาสั่งสอน ดังนั้น พระไตรปิฎกจึงมีอยู่
หมวดหนึ่งเรียกว่า “พระอภิธรรม”

ข. คำว่า “ธรรม” เป็นคำกลางๆ ที่มีความหมายดัง
กล่าวแล้ว แต่ถ้าจะหมายถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คน
ไทยเราเติมคำว่า “พระ” ไว้ข้างหน้าเป็น “พระธรรม” ซึ่งไม่

ปะปนกับคำว่า “*ธรรม*” ที่ใช้ในกรณีอื่นๆ และที่ใช้ประกอบศัพท์ต่างๆ เช่น มนุษยธรรม, นิติตธรรม, สัจธรรม, จิตธรรม, สสารธรรม ฯลฯ

คำว่า “*อภิธรรม*” เป็นคำของราชภฏสามัญแห่งแคว้นมคธ ที่ใช้ภาษาบาลีซึ่งตกทอดมายังคนไทยหลายศตวรรษแล้ว แต่ถ้าคนไทยเราจะหมายถึง *ยอดแห่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า* ซึ่งเป็นหมวดหนึ่งแห่งพระไตรปิฎกแล้ว เราก็ได้เติมคำว่า “*พระ*” ไว้ข้างหน้าเป็น “*พระอภิธรรม*” เพื่อไม่ให้ปะปนกับ *อภิธรรม* อื่นๆ

ดังนั้น คนไทยเรารู้เรื่องของสิ่งที่ชาวกรีกโบราณเรียกว่า “*พิลอสโซเฟีย*” และอังกฤษแผลงมาเป็น “*ฟิโลสโซฟี*” เป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว คือเรื่องที่เราเรียกว่า “*อภิธรรม*”

ค. ข้อสังเกตเรื่องมูลศัพท์ของคำว่า “*ธรรม*”

คำว่า “*ธรรม*” เป็นภาษาบาลี, ถ้าจะเขียนอย่างสันสกฤตคือ “*ดฺรม*” พุทธศาสนิกชนได้กล่าวไว้อย่างถูกต้องว่า คำนี้มีรากมาจากคำว่า “*ดฺร*” คือ “*ทรง*” คำนี้จึงมีความหมายตามมูลศัพท์ว่า “*สิ่งที่ทรงไว้*” หรือ “*ทรงสิ่งทั้งหลายไว้*”

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ภาษาสันสกฤตบาลีเป็นภาษาแห่ง
ตระกูลอินโดยูโรเปียน อันเป็นตระกูลเดียวกันกับภาษากรีกและ
ลาติน และพยัญชนะสันสกฤตบาลีที่ออกสำเนียง “ภ” หรือ
DH นั้น คนกรีกโรมันโบราณออกสำเนียง “ฟ”

ตำราปรัชญายุโรปยุคกลาง ที่แปลปรัชญากรีกเป็นภาษา
ลาตินนั้น ได้เรียกสิ่งที่ทรงสิ่งทั้งหลายไว้ว่า “*ฟอรมา*” (FORMA)
เช่นทรรศนะเรื่อง “*ฟอรมา*” ของอริสโตเติล เป็นต้น ต่อมา
อังกฤษได้แผลงคำนี้เป็น “*ฟอรุม*” ซึ่งสามัญชนหมายถึง *แบบ*
หรือ *แม่แบบ*, จึงเป็นเหตุให้บางท่านที่อ้างถึง *ทรรศนะ* ของ
อริสโตเติลนั้น เข้าใจว่าเป็นเรื่อง *แบบ* หรือ *แม่แบบ* ตาม
ธรรมคาสามัญ แต่อันที่จริงนั้นในทางปรัชญาคำว่า “*ฟอรุม*”
ที่มาจาก “*ฟอรมา*” หมายถึง *สิ่งทรงไว้* หรือ *ทรงสิ่งทั้งหลายไว้*
ซึ่งตรงกับคำว่า “*ธรรม*” ในภาษาไทยที่สืบทอดมาจากคำบาลี
สันสกฤตดังกล่าวแล้ว

ข้อ ๑๗

โดยที่ปรัชญายังคงเป็น “*ยอดสรุปของวิชา*” หรือ “*วิทยา*
แห่งวิชาทั้งหลาย” ตามที่ได้กล่าวในข้อ ๑๔ นั้น วิชาสังคม
ของมนุษย์ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในบรรดาวิชาทั้งหลายก็ย่อมขึ้นกับ

ปรัชญา และเราอาจเรียกวิชาประเภทนี้ว่า “ปรัชญาแห่งสังคม” หรือ “วิทยาศาสตร์สังคม” ในความหมายว่า สภาวะและอาการทั้งหลายแห่งสังคมของมนุษย์ย่อมเป็นไปตามกฎธรรมชาติซึ่งเป็นกฎวิทยาศาสตร์ที่แท้จริง

โดยที่คำว่า “วิทยาศาสตร์” มีเครดิตที่แสดงถึงความรู้อันถูกต้องแท้จริงในสภาวะทางธรรมชาติ จึงมีผู้นำเอาคำนั้นไปใช้เพื่อเรียกคติทางสังคมซึ่งตนเห็นว่า แท้จริง ว่าเป็น วิทยาศาสตร์ ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นระหว่างผู้ถือคติทางสังคมต่างกัน ซึ่งแต่ละฝ่ายก็อ้างว่าของตนเป็นวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ปรัชญาเมธีฝ่ายสังสารธรรมผู้หนึ่งจึงอธิบายถึงทรรศนะ สังสารธรรมทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นวิทยาศาสตร์นั้นว่า

“ทรรศนะสังสารธรรมต่อธรรมชาตินั้นมิได้หมายความว่า อย่างอื่นยิ่งกว่าการพิจารณาธรรมชาติตามที่เป็นอยู่ โดยปราศจากการเจือปนของสิ่งประหลาดใดๆ”

เพราะฉะนั้น จึงเป็นการสมควรที่เราจะต้องสังเกตความต่างกันระหว่าง ปรัชญาสังสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์ กับ ปรัชญาทางสังคมที่มีลักษณะเป็น “นอกเหนือธรรมชาติ” (เมตาฟิสิกส์) และ “จิตธรรม” ดังต่อไปนี้

๑) ปรัชญาสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์ หรือ วิทยาศาสตร์สังคม นั้นตั้งอยู่บนรากฐานแห่งทรรศนะสารธรรม ซึ่งพิจารณาสภาวะและอาการของสังคมตามกฎธรรมชาติ ตรงกับความหมายของคำว่า “วิทยาศาสตร์” ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานกล่าวไว้ คือ *ความรู้ที่ได้โดยการสังเกตและการค้นคว้าจากการประจักษ์ทางธรรมชาติ แล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ* ส่วนปรัชญาทางสังคมที่มีลักษณะเป็นจิตธรรมนั้น ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งจิตวิสัย คือการสัมผัสทางจิตซึ่งเป็นความนึกคิดตามภาพทางจิตหรือมโนภาพ จึงนำไปสู่เรื่องที่เป็น “นอกเหนือธรรมชาติ” (เมตาฟิสิกส์)

๒) ความแตกต่างกันที่เด่น ระหว่างปรัชญาสารธรรมที่เป็นวิทยาศาสตร์กับปรัชญาฝ่ายจิตธรรม คือ

(ก) ปรัชญาสารธรรมทางสังคม ที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคมมีทรรศนะว่า *สภาวะทางสังคมเกิดขึ้นและมีอาการเคลื่อนไหวตามกฎธรรมชาติของมวลราษฎร* ส่วนปรัชญาฝ่ายจิตธรรมมีทรรศนะว่า *สภาวะและการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นไปโดยอภิเทวาหรือผู้พิเศษบันดาล*

(ข) ปรัชญาสสารธรรมทางสังคม ที่เป็นวิทยาศาสตร์
สังคมมีทรรศนะว่า สภาพความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่กำหนดจิตสำนึกทางสังคม ส่วนปรัชญาฝ่ายจิตธรรมมีทรรศนะ
ว่า จิตเป็นสิ่งที่กำหนดจิตสำนึกของมนุษย์

(ค) ปรัชญาสสารธรรมทางสังคม ที่เป็นวิทยาศาสตร์
สังคม มีทรรศนะว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต่อกฎธรรมชาติเป็นความรู้ที่แท้จริงซึ่งบุคคลอาจรู้กฎธรรมชาติโดยการทดลองปฏิบัติ (วิธีวิทยาศาสตร์) ส่วนปรัชญาฝ่ายจิตธรรมมีทรรศนะ
ว่า บุคคลต้องตั้งจิตให้เกิด “ศรัทธานุสติ” (FIDEISM) ทาง
อภิวินิจฉัยก่อน และถือว่าสิ่งที่เป็นอยู่ในตัวเอง (THINGS IN-
THEMSELVES) ซึ่งบุคคลไม่อาจรู้ได้โดยสามัญวิสัย^๑

ปรัชญาสสารธรรมมิได้ปฏิเสธอำนาจแห่งจิตสำนึกเพราะ
ฝ่ายสสารธรรมรู้ดีว่ามนุษย์ต่างกับสัตว์เครื่องจักรที่มีความรู้สึกตาม
สัญชาตญาณ แต่มนุษย์สามารถมีจิตสำนึกซึ่งนำไปให้มนุษย์มีการ
ปฏิบัติตามจิตสำนึก ความต่างกันระหว่างปรัชญาสสารธรรมกับ
จิตธรรมในเรื่องนี้อยู่ที่ฝ่ายสสารธรรมถือว่า สภาวะความเป็นอยู่

๑. ดูหนังสือเรื่อง “ความเป็นอนิจจังของสังคม” เรียบเรียงโดย นายปรีดี
พนมยงค์ พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ตอนทว่าด้วยทฤษฎีแห่งวิชา

ก่อให้เกิดจิตสำนึก หรือนัยหนึ่งบุคคลต้องพิจารณารูปธรรมที่
ประจักษ์ให้ถ่องแท้ทุกด้านทุกมุมแล้วจึงตั้งจิต, ส่วนฝ่ายจิตธรรม
นั้นตั้งจิตขึ้นก่อนรูปธรรมที่ประจักษ์ให้ถ่องแท้ทุกด้านทุกมุม

ปรัชญาเมธีเรื่องนามผู้หนึ่งได้สรุปไว้ว่า **ผู้ใดถือว่าสสาร
เป็นแม่บทแห่งจิตผู้นั้นเป็นสสารธรรมิก** ผู้ใดถือว่าจิตเป็นแม่
บทแห่งสสารผู้นั้นเป็นจิตธรรมิก คติของเมธีผู้นี้ตรงกับทฤษฎี
ผัสสะของพระพุทธองค์ คือบุคคลต้องสัมผัสทางรูปธรรมก่อน
แล้วจึงจะรู้แจ้งเห็นจริงทางนามธรรม ดังนั้นบุคคลสามารถมี
ความเชื่อมั่นหรือศรัทธาได้ สุดแต่ว่าศรัทธานุสตินั้นเกิดจากแม่
บทอันใด คือถ้าเกิดจากรูปธรรมที่เป็นสภาวะทางสสารก็เป็น
ศรัทธานุสติทางสสารธรรม แต่ถ้าตั้งจิตมีศรัทธานุสติก่อนรูป
ธรรมก็เป็นศรัทธานุสติทางจิตธรรม

๓) ความแตกต่างที่เด่น ระหว่างปรัชญาสสารธรรมทาง
สังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์ กับ ปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติ
(เมตาฟิสิกส์) คือ

(ก) ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคม
มีทรรศนะว่า **ปรากฏการณ์ทั้งหลายทางสังคมย่อมเกี่ยวข้องกัน
และต่างก็มีอิทธิพลต่อกัน** สภาพการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้นได้ก็

เพราะมีสภาพที่เกี่ยวข้องอำนาจให้เกิดสภาพนั้นได้ เช่นการที่
ฝรั่งเศสมีระบบจักรวรรดิของนโปเลียนก็เพราะในสมัยนั้นฝรั่งเศส
มีสภาพซึ่งเป็นการระจักษ์ทางสังคม ที่อำนาจให้นโปเลียนโบ-
นาปาร์ต สถาปนาระบบจักรวรรดินั้นขึ้นได้ ส่วนปรัชญา
ฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติมีทรรศนะว่า ปราบกฎการณ์แต่ละอย่าง
เกิดขึ้นและเป็นอยู่โดยลำพัง

(ข) ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคม
มีทรรศนะว่า สภาวะทางสังคมมีการเคลื่อนไหวอย่างไม่หยุดยั้ง
เช่นเดียวกับสิ่งทั้งหลายทางธรรมชาติ ส่วนปรัชญาฝ่ายนอก
เหนือธรรมชาติมองปรากฏการณ์ว่าคงอยู่กับที่

(ค) ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคม
มีทรรศนะว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดจากผลของการเปลี่ยนแปลง
ปริมาณที่ละน้อยที่ผสมกันเข้ามา ๆ ก็เป็นการเปลี่ยนแปลง
ทางคุณภาพเช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายตามธรรม-
ชาติ ส่วนปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติมีทรรศนะว่าการพัฒนา
เปลี่ยนแปลงโดยคุณภาพทันใดได้เพราะถือว่าปรากฏการณ์แต่ละ
สิ่งเกิดขึ้นได้โดยลำพัง

(ง) ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์สังคม มีทรรศนะว่า ทุกสภาวะมีข้อขัดแย้งภายในตัวเองเช่นเดียวกับทุกสิ่งตามธรรมชาติซึ่งมีข้อขัดแย้งภายในตัวเอง คือมีด้านบวกก็ย่อมมีด้านลบ ส่วนปรัชญาฝ่ายนอกเหนือธรรมชาติมีทรรศนะตรงข้ามดังกล่าวนี^๕

ข้อ ๑๘

โดยที่ปรัชญาสสารธรรมทางสังคมมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ หรือเป็นวิทยาศาสตร์สังคม ฉะนั้น การที่บุคคลจะเข้าใจปรัชญาที่เป็นวิทยาศาสตร์ได้ก็ต้องมี “จิตใจวิทยาศาสตร์” เช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายที่ต้องมีจิตใจวิทยาศาสตร์

จิตใจวิทยาศาสตร์มี ๖ ประการดังต่อไปนี้

ก. จิตใจสังเกต

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของคำว่า “วิทยาศาสตร์” ไว้แล้วว่า “ความรู้ที่ได้โดยการสังเกต และค้นคว้าจากการประจักษ์ทางธรรมชาติ แล้วจัดเข้าเป็นระเบียบ”

นักวิทยาศาสตร์ตั้งแต่โบราณกาลมา มีจิตใจสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติ ถ้าปราศจากการมี *จิตใจสังเกต* แล้ว ก็ไม่มีทางที่จะพัฒนาวิทยาศาสตร์ได้

ข. จิตใจมาตรการ

คือเมื่อมี *จิตใจสังเกต* แล้ว ต้องมี *จิตใจมาตรการ* มิฉะนั้น เป็นการสังเกตเลื่อนลอย (มาตรการคือการกำหนดให้รู้ถึงขนาดปริมาณและคุณภาพของสิ่งต่างๆ ซึ่งจะสามารถเปรียบเทียบว่าเหมือนกันและแตกต่างกันทั้งในทางปริมาณ สถานที่เวลา^๒ เด็กที่นำรอกนำเอ็นดู แสดงความนึกคิดโดยผู้ใหญ่มิได้สอนนั้น เพราะตามธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดนั้นเด็กมีความสามารถในการสังเกตปริมาณว่า สิ่งใหญ่ต่างกับสิ่งเล็ก, ของมากต่างกับของน้อย, เวลาช้าต่างกับเวลาเร็ว ถ้าเด็กโตขึ้นเอาจริงเอาจริงในมาตรการ เด็กก็เข้าถึงวิทยาศาสตร์ดีขึ้น สามารถเปรียบเทียบ *ความเหมือนกัน* กับ *ความแตกต่าง* ในสภาพท้องถิ่น กาลสมัย อันเป็นจิตใจวิทยาศาสตร์ดีขึ้น

๒. การศึกษาเบื้องต้นของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เช่น ฟิสิกส์, เคมี, ชีววิทยา ก็เริ่มต้นจากมาตรการ ก็คือ ต้องรู้จักมาตรา ชั่ง ตวง วัด

ก. จิตใจค้นคว้าหาหลักฐานและเหตุผล และใช้
ความคิดทางตรรกวิทยา

ง. จิตใจพิเคราะห์หรือวิจารณ์

คือในการสังเกต, ในการใช้มาตรการ, ในการค้นคว้าหา
หลักฐานและเหตุผลนั้นจะต้องพิเคราะห์ หรือวิจารณ์ปรากฏการณ์
ทุกอย่าง ถ้าปราศจากจิตใจเช่นนี้ก็เป็นกรรับเอาปรากฏการณ์ทั้ง
ดุ้น เข้าลักษณะจิตใจนอกเหนือธรรมชาติ (*เมตาฟิสิกส์*) และ
จิตธรรม

จ. จิตใจปราศจากอคติ

คือการไม่ลำเอียงตาม *ทรรศนะอัตวิสัย* ของตน เพราะ
การลำเอียงเป็น “*มายา*” ที่พลางรูปธรรมที่ประจักษ์ ทำให้สังเกต
ไม่ชัด, ทำให้ใช้มาตรการบกพร่อง, ทำให้ค้นคว้าบกพร่อง, ทำ
ให้ขาดการพิเคราะห์หรือวิจารณ์ความถูกต้องและความผิดพลาด
แม้ในทางสังคมนั้นมนุษย์จะมีจิตสำนึกตามสภาพความเป็นอยู่ที่
ต่างกันตามวาระ แต่ใน *การหาความจริงในสภาวะของสังคม*
แห่งมวลมนุษย์ในสังคมก็ต้องไม่ตั้งทรรศนะลำเอียงจึงจะพิจารณา
รูปธรรมที่ประจักษ์ได้ และแม้จะพิจารณาสภาพความเป็นอยู่

แห่งวรรณะของตน ก็ต้องไม่ตั้งทรรศนะลำเอียงจึงจะพิจารณารูป
ธรรมที่ประจักษ์แห่งวรรณะของตนซึ่งเป็นพื้นฐานให้เกิดจิตสำนึก
ที่แท้จริงจากรูปธรรมที่ประจักษ์แห่งวรรณะของตน

ฉ. จิตใจที่มีความคิดเป็นระเบียบ

คือการสังเกต, การใช้มาตรการ, การค้นคว้าหาหลักฐาน
แห่งเหตุผล, การวิเคราะห์หรือวิจารณ์, การปราศจากอคตินั้น
ต้องเป็นไปตาม *จิตใจที่มีความคิดเป็นระเบียบ* ไม่ระส่ำระสาย.
